

Представлено дослідження актуальних проблем економічної теорії, страхування, управління ризиками, перестраховування, державного управління, міжнародної економіки, економіки підприємства, менеджменту, маркетингу, управління інвестиціями, теорії фінансів, банківської справи, статистики та шляхи і засоби розв'язання зазначених проблем.

Для наукових працівників, практиків, викладачів, аспірантів, студентів.

Представлены исследования актуальных проблем экономической теории, страхования, управления рисками, перестрахования, государственного управления, международной экономики, экономики предприятия, менеджмента, маркетинга, управления инвестициями, теории финансов, банковского дела, статистики, а также пути и средства решения этих проблем.

Для научных работников, практиков, преподавателей, аспирантов, студентов.

The research results on current problems of economic theory, insurance, risk management, reinsurance, public administration, international economics, business economics, management, marketing, investment management, theory of finance, banking, statistics, the ways and means of solving these problems are released in the issue.

For researchers, practitioners, teachers and students.

<p>ВІДПОВІДАЛЬНИЙ РЕДАКТОР РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ</p>	<p>В. Д. Базилевич, д-р екон. наук, проф., чл.-кор. НАН України Г. О. Харламова, канд. екон. наук, доц. (відп. секр.) (Україна); С. Х. Аггелопулос, д-р наук, проф. (Греція); Х. Алпас, д-р екон. наук, проф. (Туреччина); Х. Батзіос, д-р наук, проф. (Греція); Х. Я. Башев, д-р екон. наук, проф. (Болгарія); М. ван Рооджен, д-р наук, проф. (Велика Британія); К. Віталє, д-р наук, проф. (Хорватія); Г. Друтейкіне, д-р наук, проф. (Литва); М. Зінельдін, д-р наук, проф. (Швеція); А. Савватєєв, канд. наук, проф. (РФ); Г. Заротіадіс, канд. наук, доц. (Греція), Р. С. Сербу, канд. наук, проф. (Румунія); Е. Стойка, канд. наук, доц. (Румунія); О. І. Жилінська, д-р екон. наук, доц. (Україна); А. І. Ігнатюк, д-р екон. наук, проф. (Україна), Н. В. Ковтун, д-р екон. наук, проф. (Україна); Г. І. Купалова, д-р екон. наук, проф. (Україна); І. О. Лютий, д-р екон. наук, проф. (Україна); І. І. Мазур, д-р екон. наук, проф. (Україна); С. В. Науменкова, д-р екон. наук, проф. (Україна); Р. В. Пікус, канд. екон. наук, проф. (Україна); А. О. Старостіна, д-р екон. наук, проф. (Україна); Г. М. Філюк, д-р екон. наук, проф. (Україна); О. І. Черняк, д-р екон. наук, проф. (Україна); В. Г. Швець, д-р екон. наук, проф. (Україна)</p>
<p>Адреса редколегії</p>	<p>03022, Київ-22, вул. Васильківська, 90-а, економічний факультет ☎ (38044) 259 71 82; http://bulletin-econom.univ.kiev.ua</p>
<p>Затверджено</p>	<p>Вченою радою економічного факультету 06.06.17 (протокол № 10)</p>
<p>Атестовано</p>	<p>Атестовано Вищою атестаційною комісією України. Постанова Президії ВАК України № 241 від 09.03.16</p>
<p>Зареєстровано</p>	<p>Державною реєстраційною службою України. Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 19866-9666ПР від 29.04.13</p>
<p>Засновник та видавець</p>	<p>Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет". Свідоцтво внесено до Державного реєстру ДК № 1103 від 31.10.02</p>
<p>Адреса видавця</p>	<p>01601, Київ-601, 6-р Т. Шевченка, 14, кімн. 43 ☎ (38044) 239 31 72, 239 32 22; факс 239 31 28</p>
<p>Журнал входить до наукометричних баз / Abstracted and Indexed:</p>	<p>РИНЦ (E-Library), Science Index, Ulrich's Periodicals Directory, Google Scholar, RepEc, Socionet, Index Copernicus (ICV 2015 = 70,91), CyberLeninka, OCLC WorldCat, CrossRef, J-Gate, Microsoft Academic Search, Bielefeld Academic Search Engine (BASE), Registry of Open Access Repositories (ROAR), The Directory of Open Access Repositories (OpenDOAR), IDEAS, EconPapers, CiteFactor (indexed), Maksymovych Scientific Library of Taras Shevchenko National University of Kyiv, National Library of Ukraine Vernadsky, Advanced Sciences Index, DOAJ, ProQuest, CitEc, RedLink, Real-Time Impact Factor, Infobase (India), Researchbib (Japan), MIAR (Spain) (ICDS = 6,5), Directory of Research Journals Indexing (DRJI), Social Science Research Network, Scientific Indexing Services, Open Academic Journals Index, General Impact Factor (GIF) (pending), Journalindex, GIGA Information Centre, ESJI, International Services for Impact Factor and Indexing (ISIFI), Thomson Reuters ESCI (under evaluation), Cabell's (under pending evaluation), Scopus (under evaluation)</p>

BULLETIN

OF TARAS SHEVCHENKO NATIONAL UNIVERSITY OF KYIV

ISSN 1728-2667

ECONOMICS

3(192)/2017

Established in 1958

The research results on current problems of economic theory, insurance, risk management, reinsurance, public administration, international economics, business economics, management, marketing, investment management, theory of finance, banking, statistics, the ways and means of solving these problems are released in the issue.

For researchers, practitioners, teachers and students.

Представлено дослідження актуальних проблем економічної теорії, страхування, управління ризиками, перестраховування, державного управління, міжнародної економіки, економіки підприємства, менеджменту, маркетингу, управління інвестиціями, теорії фінансів, банківської справи, статистики та шляхи і засоби розв'язання зазначених проблем.

Для наукових працівників, практиків, викладачів, аспірантів, студентів.

Представлены исследования актуальных проблем экономической теории, страхования, управления рисками, перестрахования, государственного управления, международной экономики, экономики предприятия, менеджмента, маркетинга, управления инвестициями, теории финансов, банковского дела, статистики, а также пути и средства решения этих проблем.

Для научных работников, практиков, преподавателей, аспирантов, студентов.

CHIEF EDITOR	Prof. Viktor Bazylevych (Ukraine)
EDITORIAL BOARD	Dr. Kharlamova Ganna (Executive Editor) (Ukraine); Prof. Aggelopoulos Stamatis Ch. (Greece); Prof. Alpas Hami (Turkey); Prof. Bachev Hrabrin (Bulgaria); Prof. Batzios Christos (Greece); Prof. Chernyak Oleksandr (Ukraine); Prof. Druiteikiene Greta (Lithuania); Prof. Filyuk Galyna (Ukraine); Prof. Ignatyuk Angela (Ukraine); Prof. Kovtun Natalia (Ukraine); Prof. Kupalova Galyna (Ukraine); Prof. Lyuty Igor (Ukraine); Prof. Mazur Iryna (Ukraine); Prof. Naumenkova Svitlana (Ukraine); Prof. Pikus Ruslana (Ukraine); Prof. Savaateev Alexey (Russia); Dr. Serbu Razvan Sorin (Romania); Dr. Stoica Eduard (Romania); Prof. Shvets Viktor (Ukraine); Prof. Starostina Alla (Ukraine); Prof. Vitale Ksenia (Croatia); Prof. Van Rooijen Maurits (UK); Dr. Zarotiadis Grigoris (Greece); Prof. Zhilinskaya Oksana (Ukraine); Prof. Zineldin Mosad (Sweden)
Editorial address	90-A, Vasyli'kivska str., room. 701, 808; Faculty of Economics, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine, 03022, Kyiv, phone: +38 044 259-71-82; E-mail: visnuk.econom@gmail.com Web: http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/index.php/en/
Approved by	The Academic Council of the Faculty of Economics, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine (Protocol #10 of 6th June 2017)
Accreditation	The journal is in the List of specialized scientific publications, which are to publish the main results of dissertations in Economic Sciences (Resolution of the Presidium of HAC of Ukraine # 241 of 09.03.2016)
Registration	SRSU. Registration certificate KV No. 19866-9666PR dated 29.04.13
Publisher	Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine Publishing center "Kyiv University". DK №1103 of 31.10.02
Address of publisher	01601, Kyiv-601, Boulevard Shevchenko, 14, room. 43 ☎: +38 044 239-31-72, +38 044 239-32-22; fax: +38 044 239-31-28

© Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine,
Publishing center "Kyiv University", 2017

ЗМІСТ

Богуславський О. Бізнес-асоціації в Україні: сутність, проблеми й етапи розвитку	6
Гірник Є. Концептуалізація суспільного сектора економіки в системі економіко-теоретичного знання.....	11
Євтушевська О. Тайм-менеджмент як вияв світогляду сучасної людини	15
Кичко І., Холодницька А. Перспективи використання інвестиційної політики держави як інструменту структурної перебудови економіки	18
Кузьомко В., Михайлюк М. Застосування модифікованої методики дев'ятикомпонентного показника для діагностики рівня фінансової стійкості підприємства	24
Новицький В. Сучасні тенденції розвитку офшорного сектора світової економіки	30
Насулеа К., Спіну Д., Моряну М. Польський рецепт	34
Додаток 1 Анотація та література (латинізація).....	39
Додаток 2 Інформація про авторів	45

СОДЕРЖАНИЕ

Богуславский А. Бизнес-ассоциации в Украине: сущность, проблемы и этапы развития	6
Гирнык Е. Концептуализация общественного сектора экономики в системе экономико-теоретического знания	11
Евтушевская О. Тайм-менеджмент как проявление мировоззрения современного человека.....	15
Кичко И., Холодницкая А. Перспективы использования инвестиционной политики государства как инструмента структурной перестройки экономики.....	18
Кузьомко В., Михайлюк М. Применение модифицированной методики девятикомпонентного показателя для диагностики уровня финансовой безопасности предприятия.....	24
Новицкий В. Современные тенденции развития оффшорного сектора мировой экономики.....	30
Насулеа К., Спину Д., Морояну М. Польский рецепт	34
Приложение 1 Аннотация и литература (латинизация).....	39
Приложение 2 Сведения об авторах.....	45

CONTENTS

Boguslavskyy O. Business Associations in Ukraine: the Essence, Problems and Stages of Development	6
Hirnyk Y. Public Sector Conceptualization of Economy in System of Economic and Theoretical Knowledge.....	11
Yevtushevska O. Time Management as a Show of World View of Modern Human	15
Kychko I., Holodnytska A. Perspectives of Investment Policy State as an Instrument Economic Restructuring	18
Kuzomko V., Mykhailiuk M. Application of the Nine-components Indicator Modified Technique for Diagnostics of Level of the Financial Safety of the Enterprise.....	24
Novytskyi V. Modern Trends in the Offshore Sector of the World Economy	30
Năsulea C., Spînu D.F., Moroianu R.M. The Polish Recipe	34
Annex 1 Extended abstract in English and References (in Latin): Translation / Transliteration / Transcription	39
Annex 2 Information about Authors (Meta-Data)	45

БІЗНЕС-АСОЦІАЦІЇ В УКРАЇНІ: СУТНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ Й ЕТАПИ РОЗВИТКУ

Присвячено вивченню сутності, функцій та особливостей діяльності бізнес-асоціацій в Україні. Виокремлено критерії класифікації бізнес-асоціацій: 1) напрями і сфери діяльності; 2) способи та структура управління; 3) джерела фінансування; 4) сфера охоплення; 5) діяльність в інтересах: підприємств усієї країни, членів спілки або певних суб'єктів; 6) реально функціонуючі, номінально функціонуючі та не функціонуючі; 7) спілки, що постійно здійснюють свою діяльність. Встановлено основні етапи діяльності бізнес-асоціацій в Україні та показано їхню специфіку: 1) початковий етап – 1989–1992 рр.; 2) активний етап – 1993–1999 рр.; 3) етап спеціалізації об'єднань підприємств – 1999–2002 рр.; 4) етап диференціації інтересів бізнес-асоціацій – 2003–2005 рр.; 5) етап поступового загострення конфлікту із владою та участь асоціацій у бізнес-коаліціях – 2006–2013 рр.; 6) етап суспільно-політичної активності триває із 2013 р. і донині. Охарактеризовано специфічні риси сучасного етапу функціонування бізнес-асоціацій та показано напрями удосконалення діяльності бізнес-асоціацій в Україні.

Ключові слова: бізнес-асоціації; об'єднання підприємств, класифікація бізнес-асоціацій, етапи функціонування бізнес-асоціацій в Україні.

Вступ. Питання стимулювання розвитку підприємницької діяльності є актуальними в Україні ще з початку реформування її економіки. Один із потужних інструментів такої підтримки в розвинених країнах – створення й ефективне функціонування розгалуженої мережі різноманітних об'єднань підприємств як важливого елемента інфраструктури сучасної економіки. Ураховуючи те, що сучасний бізнес-клімат в Україні залишається загалом несприятливим для розвитку підприємництва й особливо малого та середнього бізнесу, діяльність спілок підприємств або бізнес-асоціацій є надзвичайно важливою для компенсації та корегування недоліків державного регулювання й адміністрування підприємницької діяльності, що й обумовлює актуальність теми дослідження. Разом із тим, функціонування бізнес-асоціацій зіштовхується із цілою низкою проблем, пов'язаних як із недосконалим правовим полем їх діяльності, так й із загальним складним економічним становищем в Україні. Це, у свою чергу, ускладнює використання позитивного досвіду розвинених країн щодо розвитку бізнес-асоціацій у наших умовах.

Мета статті – вивчення сутності й основних етапів діяльності бізнес-асоціацій в Україні та визначення основних проблем, що перешкоджають їхньому розвитку.

Предмет дослідження – особливості функціонування бізнес-асоціацій в Україні на основних етапах їх розвитку.

Огляд літератури. Дослідженню етапів та особливостей функціонування бізнес-асоціацій у вітчизняній і зарубіжній практиці присвятили свої роботи багато вчених: В. М. Биковець, З. С. Варналій, Ю. І. Єхануров, К. М. Ляпіна, Д. В. Ляпін, А. К. Кінах, І. В. Гой, Т. П. Смелянська, О. В. Діденко та ін. Ними досліджено сутність, функції та роль бізнес-асоціацій в економіці, виділено і вивчено основні етапи функціонування бізнес-асоціацій в Україні та запропоновано різні варіанти їх часової періодизації.

Нерозв'язані раніше частини загальної проблеми. Водночас у науковій літературі не повністю висвітлені питання класифікації бізнес-асоціацій та не визначено єдиної періодизації етапів їхнього розвитку в Україні.

Виклад основного матеріалу. Різні об'єднання підприємств для підтримки реалізації та захисту їхніх інтересів мають багато варіантів назв у вітчизняній та світовій господарській практиці. Це спілки, союзи, об'єднання, асоціації, федерації та конфедерації тощо. У західній науковій економічній літературі набув поширення термін *бізнес асоціації*. Отже, бізнес-асоціація – це неприбуткове добровільне об'єднання суб'єктів під-

приємницької діяльності, що задовольняє як індивідуальні так і спільні групові потреби своїх членів, причому члени не мають майнових інтересів щодо бізнес-асоціації [1, с. 10–12]. Найкраще сутність бізнес-асоціацій розкривається через функції, які вони виконують: сприяння створенню кращих умов для розвитку своїх членів і підприємництва у країні загалом, формування необхідних для підприємств елементів ринкової інфраструктури, організація та регулювання відносин між підприємцями всередині асоціації та між асоціаціями, обмін необхідною інформацією та знаннями між членами асоціації, координація дій членів асоціації, підтримка і захист інтересів членів асоціації при їх відносинах з іншими господарюючими суб'єктами у тому числі і державою тощо [2, с. 10].

Окрім захисту інтересів власних членів, бізнес-асоціації також можуть виконувати певні функції, делеговані їм державою. Наприклад, Асоціація торгівців цінними паперами, що була створена в США та нині впливає на діяльність більшості фондових бірж світу. Такі асоціації можуть бути також важелями економічної політики як усередині країни, так і за її межами.

Об'єднання в спілки й асоціації дозволяють знаходити способи взаємовигідної співпраці для їх членів та спільно вирішувати багато завдань, які набагато складніше розв'язувати поодиночі. Це також унікальна можливість позитивно впливати через діалог із державними органами влади на формування сприятливих умов для підприємницької діяльності.

Бізнес-асоціації надають цілу низку послуг своїм учасникам: проведення тренінгів; стажування та підготовка працівників; надання комерційної інформації; проведення семінарів, конференцій і круглих столів; проведення маркетингових досліджень; пошук партнерів для бізнесу, налагодження контактів усередині країни та за кордоном; доступ до новітніх виробничих та інформаційних технологій; пошук необхідних для розвитку бізнесу фахівців; реклама, інформування та сприяння просуванню товарів [2, с. 10] тощо.

Отже, у розвинених країнах світу бізнес-асоціації є дуже важливим елементом ринкової інфраструктури. Причому, чим більшу кількість господарських суб'єктів залучено до участі в бізнес-асоціаціях, тим більший позитивний вплив вони мають як на господарські процеси своїх членів, так і на національну економіку загалом [3, с. 15–17]. Створенню та стимулюванню розвитку таких об'єднань у розвинених країнах, особливо США і ЄС, приділяється велика увага як із боку держави, так і з боку громадськості [3, с. 61–63].

В Україні за даними Держкомстату у 2016 р. лише асоціацій нараховується 2293, громадських спілок 854, профспілок та їхніх об'єднань 26336 [4]. Кількість реально працюючих об'єднань підприємців в кілька разів менша. Це і низка національних об'єднань – Спілка підприємців малих, середніх та приватизованих підприємств України [5], Український союз промисловців і підприємців [6]; галузевих об'єднань – Асоціація виробників молока України, асоціація "Всеукраїнський союз виробників будівельних матеріалів та виробів"; об'єднань за сферами діяльності (Торгово-промислова палата України, регіональні торгово-промислові палати) та інших бізнес-асоціацій. Вони характеризуються суттєвими відмінностями за формами існування, призначенням, специфікою діяльності, способами управління тощо.

Можна виокремити такі критерії класифікації бізнес-асоціацій в Україні: напрями і сфери діяльності; способи та структура управління; джерела фінансування; сфера охоплення; діяльність в інтересах: підприємців усієї країни, членів спілки або певних суб'єктів; реально функціонуючі, номінально функціонуючі та не функціонуючі; спілки, що постійно здійснюють свою діяльність, або спонтанно та періодично. Звичайно, зазначена класифікація не є повною і потребує свого подальшого уточнення й удосконалення.

Великий внесок у формування сприятливого підприємницького клімату в Україні вносять уже понад два десятиліття Спілка підприємців малих, середніх і приватизованих підприємств України (СПМСППУ) [5], Український союз промисловців і підприємців (УСПП) [6] та багато інших бізнес-асоціацій. Цими та багатьма іншими організаціями проведено титанічну роботу щодо підтримки реалізації та захисту інтересів підприємців в Україні, оптимізації податкового законодавства та спрощення дозвільних процедур, консультування та наради з державними органами влади на різних рівнях [7].

У науковій літературі виокремлюють різну кількість етапів діяльності бізнес-асоціацій в Україні. Так, З. С. Варналій, І. В. Гой, Т. П. Смелянська виділяють два етапи:

✓ початковий – 1989–1992 рр.;

✓ активний – із 1993 р. і донині [8].

Натомість О. В. Діденко виокремлює чотири етапи:

✓ початковий – 1991–1998 рр.;

✓ етап спеціалізації бізнес-асоціації – 1999–2002 рр.;

✓ етап підтримки зовнішньоекономічної діяльності – 2003–2005 рр.;

✓ етап участі бізнес-асоціацій у бізнес-коаліціях – 2006 р. – донині [9, с. 146].

Загалом погоджуючись із періодизацією етапів, які виокремлюють З. С. Варналій, І. В. Гой, Т. П. Смелянська й урахувавши розробки О. В. Діденко та подальші публікації спілок, у зазначеній статті пропонуємо надати таку удосконалену періодизацію етапів діяльності бізнес-асоціацій в Україні:

✓ *Початковий етап* – 1989–1992 рр. – "визрівання внутрішніх передумов для інтеграції відповідних соціальних груп населення". "Мітинговий" період існування бізнес-асоціацій, за висловом Ю. І. Єханурова. На цьому етапі "виникають перші форми корпоративних та виробничо-господарських організацій" [2, с. 14]. Відбувається зародження і формування підприємництва та бізнес-асоціацій в Україні. Також із 1989 р. створюються нові форми об'єднань підприємств за галузевими і територіальними принципами.

Отже, одними з перших виникли: Спілка кооператорів та підприємців України – 20 травня 1989 р.; Федерація профспілок працівників кооперації та інших форм підприємництва України – 22 січня 1990 р.; Спілка підприємців малих, середніх і приватизованих підприємств

України (на той час Спілка малих підприємств України) – 14 червня 1990 р. (саме цю дату Ю. І. Єхануров називає датою початку діалогу бізнесу і влади); Спілка орендарів і підприємців України – липень 1990 р.; Український союз промисловців і підприємців (УСПП) – 15 лютого 1992 р., як правонаступник заснованої в 1990 р. Асоціації підприємств промисловості, будівництва, транспорту, зв'язку та наукових організацій "Україна" та ін. Головним завданням діяльності зазначених об'єднань став захист законних соціальних, економічних та інших спільних інтересів підприємців, сприяння їх співпраці та формуванню в Україні соціально-орієнтованої економіки.

У 1992–1993 рр. було зроблено спроби об'єднати зусилля підприємницьких спілок – створено Конгрес ділових кіл України й Українську національну асамблею підприємців, які з різних причин швидко припинили свою діяльність. З метою підтримки і розвитку підприємництва та його об'єднань в Україні у травні 1991 р. утворено Державний комітет України зі сприяння малим підприємствам і підприємництву, який, на жаль, було ліквідовано 15 березня 1995 р. [10].

✓ *Активний етап* – 1993–1999 рр. "характеризується активізацією процесів роздержавлення, приватизації та відповідних змін у розкладці соціально-економічних сил". [2, с. 26]. Зазначений етап позначився також початком конструктивного діалогу між владою і підприємництвом. Так, згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 210 від 22 березня 1993 р. було створено Раду підприємців України при Кабінеті Міністрів України, завданням якої стало узгодження інтересів підприємців й уряду в контексті сталого розвитку України, надання консультативної допомоги держорганам, участь у розробці нормативно-правових документів, програм і заходів щодо підтримки розвитку підприємництва, підготовка рекомендації щодо зовнішньоекономічної співпраці, сприяння розвитку добросовісної конкуренції тощо. До складу ради входять відомі підприємці та керівники найбільших громадських об'єднань підприємців України [2, с. 27]. 8 липня 1994 р. було засновано Асоціацію сприяння розвитку приватного підприємництва в Україні "Єднання", метою якої було: "сприяння підтримці та розвитку приватного малого та середнього підприємництва шляхом активного впливу на реформування суспільно-економічних відносин в Україні в напрямі ринкових перетворень, розробка моделі ефективної системи соціального партнерства в Україні на засадах трипартизму" [2, с. 28].

Із 1993 р. починають створювати обласні об'єднання підприємців: Асоціація "Ліга підприємців Тернопільщини", Спілка підприємців Вінницької області, Львівська обласна асоціація малого і середнього підприємництва. У 1995 р. започатковано Придніпровську асоціацію ділового партнерства, у 1997 р. – Гільдію підприємців міста Києва тощо.

Важливими здобутками цього етапу було проведення активної фази малої та середньої приватизації в Україні в 1995–1996 рр. за безпосередньої активної участі представників і членів спілок підприємців, коли головою Фонду державного майна України був Ю. І. Єхануров (з 1994 по 1998). Також це і створення Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва 29 липня 1997 р. із широкими повноваженнями щодо розгляду, експертизи та затвердження нормативно-правових документів, що регламентують підприємницьку діяльність в Україні, у роботі якого активну участь беруть представники бізнес-асоціацій. Комітет зазвичай очолювали публічні і харизматичні особи, які згодом мали певний вплив на політику у країні. Середи них Ю. Єхануров, О. Кужель, І. Богословська, М. Бродський та ін.

Ще одним визначальним звершенням цього періоду, до якого активно долучилися бізнес-асоціації, стало введення 1 січня 1999 р. Указом Президента України спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності для суб'єктів малого підприємництва (СМП), що дуже позитивно вплинуло на розвиток підприємництва в Україні. Загалом, на квітень 1999 р. у сфері економіки активно діяло близько 45 загальноукраїнських бізнес-асоціацій.

✓ *Етап спеціалізації об'єднань підприємців* (1999–2002) характеризувався подальшим поглибленням галузевої спеціалізації об'єднань підприємців. Так, у цей період виникають і починають активно функціонувати: Спілка перукарів України (Свідоцтво № 813 від 29.12.2000), Асоціація приватних пекарів та кондитерів України (13.10.2000), Українська асоціація підприємств легкої промисловості (2000), Асоціація роботодавців торгівлі і комерційної сфери економіки України (Свідоцтво № 890/1 від 04.10.2001), Об'єднання організацій роботодавців медичної та мікробіологічної промисловості України (18.10.2001) та ін.

У 2001–2002 рр. у зв'язку з ухваленням у травні 2001 р. Закону України "Про організації роботодавців" значно прискорився процес створення організацій роботодавців.

Також інтенсифікувалися зусилля підприємців у напрямі створення регіональних об'єднань: у Львові у 2002 р. створюється Конфедерація ділових кіл Львівщини, в Івано-Франківську – Молодіжний громадський центр "Еталон" (2002), у м. Запоріжжя – Бізнес-союз "Порада" (2002), у м. Херсон – Регіональна рада підприємців (2001) та ін. Асоціації починають переорієнтуватися на лобізм інтересів своїх членів [9, с. 146]. У цей період продовжують формуватися і загальноукраїнські об'єднання: Всеукраїнська асоціація жінок-підприємців "Інститут проблеми людини" (07.06.2000), Всеукраїнська асоціація економічного та культурного співробітництва (24.01.2001) та ін.

✓ *Етап диференціації інтересів бізнес-асоціацій* – 2003–2005 рр. Об'єднання підприємців починають дедалі активніше диференціювати свої інтереси в різних напрямках. Насамперед, це підтримка експортоорієнтованої чи імпортоорієнтованої зовнішньоекономічної діяльності, що вилилася у підтримку різних політичних угруповань з відмінною орієнтацією на ендогенізований або екзогенізований розвиток України та регіонального диференціацією економічних інтересів підприємців. Здійснення та стимулювання ЗЕД "...потребує, насамперед, таких видів адміністрування, як інформаційна та консультаційна підтримка, реклама, просування інтересів національних виробників на зовнішніх ринках...", що необхідно ефективно здійснювати за допомогою бізнес-асоціацій" [8, с. 146]. Активно діють уже існуючі та створюються нові асоціації експортерів й імпортерів (Всеукраїнська асоціація автомобільних імпортерів і дилерів (ВААІД) діє з 1999, Асоціація імпортерів фруктів України – створена 24.12.2005). Створюються також асоціації, які підтримують усі різновиди ЗЕД своїх учасників, наприклад Асоціація експортерів і імпортерів "ЗЕД" (2003 р.), Асоціація виробників, експортерів та імпортерів кераміки, що діє з 1999 р. тощо.

Інтенсивну підтримку та захист інтересів підприємництва здійснювали об'єднання підприємств: "Укрпродспілка", "Укрроліапром", "Укрмісцевпром", "Укркондитер", "Укрцукор" та ін. [2, с. 30].

Велика роль бізнес-асоціацій та їхніх членів була у відстоюванні демократичних та економічних прав і свобод під час першого Майдану в листопаді 2004 р.

Загалом, на цьому етапі створено близько 20 всеукраїнських об'єднань (таких як Міжнародна спілка украї-

нських підприємців) та приблизно 800 громадських об'єднань підприємців регіонального рівня [2, с. 29].

✓ *Етап поступового загострення конфлікту із владою та участь асоціацій у бізнес-коаліціях* – 2006–2013 рр. Складні проблеми, пов'язані з несприятливим господарським середовищем, спонукали бізнес-асоціації лобювати інтереси МСБ та брати участь в "...асоціаціях вищого рівня або утворювати тимчасові коаліції для вирішення конкретного завдання в інтересах усіх учасників коаліції ... шляхом об'єднання ресурсів і розподілу завдань для забезпечення досягнення кінцевого результату" [9, с. 146].

У цей час в Україні за даними Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва, станом на 1 січня 2010 р., діяло "449 бізнес-центрів, 71 бізнес-інкубатор, 41 технологічний парк, 808 лізингових центрів, 262 фонди підтримки підприємництва, з яких 109 – регіональні, 32 – створені УФПП, 2444 небанківських фінансово-кредитних установ, з яких – 1789 кредитні спілки, 3240 інвестиційних та інноваційних компаній, 3119 інформаційно-консультативних установ, 1720 громадських об'єднань суб'єктів підприємництва, 688 координаційних рад з питань підприємництва тощо" [11, с. 138].

Однак, на думку інших експертів, "кількість дійсно працюючих об'єднань підприємців в Україні на всіх рівнях (від національного до місцевого) не перевищувала 200, якщо видалити зі списків такі, що були засновані з метою отримання гранту або в політичних цілях" [12].

На цьому етапі відбувався переважно декларативний діалог і консультування влади зі спілками підприємців, а насправді – неодноразові спроби та заходи ВРУ та уряду щодо посилення тиску на підприємництво. Складними і драматичними стали події, пов'язані з розробкою та ухваленням Податкового кодексу в Україні (ПКУ) у 2010 р. Протести проти прийняття цього документа тривали в листопаді – грудні 2010 р. і відбувалися в найбільших містах України (найбільші в Києві) й отримали назву "Податковий майдан". У цих протестах узяли участь десятки тисяч підприємців та їхніх об'єднань.

У Міністерстві фінансів, відбулися зустрічі спільної робочої групи із представників уряду та Національною координаційною радою підприємців, велися переговори з колишніми президентом В. Януковичем і прем'єр-міністром М. Азаровим. На жаль, перемогу мітингувальники не здобули. Податковий кодекс було ухвалено, хоча спілкам і громадськості ледве вдалося відстояти право на існування спрощеної системи звітності й оподаткування для МСБ. Активісти "Податкового майдану" зазнали переслідувань з боку влади. Прийняття і введення в дію Податкового кодексу України за різними оцінками вже у 2011 р. призвело до втрати близько 1 млн робочих місць насамперед у МСБ. Загалом неврегулювання і нагромадження проблем із захистом інтересів, прав і свобод підприємництва спонукали бізнес-асоціації до активної суспільно-політичної боротьби в Україні на наступному етапі свого функціонування.

✓ *Етап суспільно-політичної активності* триває із 2013 р. і донині – активної участі спілок й об'єднань підприємців у бурхливих драматичних суспільно-політичних подіях в Україні 2013–2014 рр. Політична, фінансова, організаційна та інша допомога учасникам протестних виступів, безпосередня участь підприємців та їхніх об'єднань у протистоянні в центрі Києва. Характерний приклад діяльність Автомайдану. Після зміни і переобрання влади підприємці та їхні об'єднання надають значну допомогу для оснащення Збройних сил України, беруть участь у волонтерській діяльності та створюють різноманітні гуманітарні фонди, допомагають постраждалим і біженцям із зони АТО.

На жаль, суспільно-економічні зміни у країні абсолютно не виправдали сподівань підприємців. Ще 6 жовтня 2014 р. бізнес-асоціації та їхні представники подали "Відкрите звернення представників громадських організацій, об'єднань і галузевих асоціацій, бізнесу та українського експертного співтовариства до Президента України Порошенка П. О., Прем'єр-міністра України Яценюка А. П., голови Комітету ВРУ з питань податкової та митної політики Хомутиніча В. Ю., міністра фінансів України Шлапака О. В., голови Державної фіскальної служби України Білоуса І. О." [13].

У цьому зверненні зокрема зазначається: "Ми, що нижче підписалися, представники громадських організацій, об'єднань і галузевих асоціацій, бізнесу й українського експертного співтовариства, хочемо висловити глибоке обурення та тривогу, що викликало у нас внесення Кабінетом Міністрів України до Верховної Ради України проектів законів України "Про внесення змін до Бюджетного кодексу України (щодо реформи міжбюджетних відносин)" (реєстраційний № 5078), "Про внесення змін до Податкового кодексу та деяких інших законів України (щодо податкової реформи)" (реєстраційний № 5079), "Про реформування загальнообов'язкового державного соціального страхування та легалізацію фонду оплати праці" (реєстраційний № 5080) та прийняття Закону України від 31.07.2014 р. № 1621-VII "Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України" [13].

На думку представників бізнес-асоціацій, "...урядові законопроекти та Закон № 1621 містять цілу низку суперечливих норм, що матимуть негативний вплив як на цілі галузі економіки, так і на населення країни, зменшать інвестиційну привабливість економіки України, збільшать рівень її тінізації, зумовлять скорочення кількості працюючих суб'єктів господарювання та зростання кількості безробітних тощо" [13].

І знову голос підприємців не був почутий. Тільки за 2015 р. за даними Держстату України, кількість приватних підприємств – юридичних осіб в Україні скоротилась на 57 984 одиниць [14].

На жаль, нині уряд продовжує ускладнювати діяльність не тільки вітчизняним підприємцям, але і їхнім об'єднанням, а також усім іншим неприбутковим організаціям в Україні.

Так, із 16 липня 2016 р. набрала чинності постанова КМУ від 13 липня 2016 № 440 "Порядок ведення реєстру неприбуткових установ та організацій, включення неприбуткових підприємств, установ та організацій до Реєстру та виключення з Реєстру" [15]. Цю постанову прийнято на виконання вимог Закону України від 17 липня 2015 р. № 652-VII "Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування неприбуткових організацій" [16] з метою приведення у відповідність документів неприбуткових організацій із вимогами п. 133.4 ст. 133 ПКУ для внесення до нового реєстру. Згідно з постановою КМУ № 440, Закону України № 652 та вимог місцевих ДПІ, усі неприбуткові організації в Україні до 1 січня 2017 р. повинні були провести переєстрацію статутів у державних органах реєстрації та ДПІ, в іншому випадку ці організації будуть позбавлені статусу неприбутковості. Ураховуючи складність і високу вартість цієї процедури в Україні та велику кількість громадських організацій, виконати це розпорядження у стислі терміни було нереально. На щастя, термін переєстрації неприбуткових організацій було продовжено до 1 липня 2017 р.

До особливостей нинішнього етапу також можна віднести: неврахування багатьох пропозицій і вимог спілок до органів державної влади, декларативний діалог вла-

ди зі спілками підприємців, незважаючи на те, що українське підприємництво внесло визначальний внесок у сучасні соціально-політичні зрушення в Україні. Основними нереалізованими вимогами підприємців продовжують залишатися:

✓ Подолання корупції у країні, рівень якої є одним із найвищих у світі, що, зокрема, підтвердило едекларування доходів чиновників.

✓ Спрощення та вдосконалення законодавства, що регулює підприємницьку діяльність.

✓ Дерегуляція підприємницької діяльності в Україні.

✓ Зупинка постійних хаотичних змін в адмініструванні бізнесу в Україні. Тільки з 1 січня 2016 було введено понад 30 змін у системі адміністрування та сплати податків.

✓ Реальне зниження високого податкового тиску на підприємство. Хоча у 2016 р. податок на прибуток підприємств було знижено із 20 до 17 %, додатково був уведений військовий збір у розмірі 1,5 % із зарплати працівників. Ставка єдиного соціального внеску частково зменшилася, однак зросли ставки єдиного податку на 1 %, тобто зміни мають половинчастий характер і нівелюють одна одну.

✓ Відділення державної влади від великого приватного бізнесу.

✓ Ведення конструктивного діалогу з підприємцями та їх об'єднаннями і реалізація на практиці державними органами влади досягнених домовленостей із бізнес-асоціаціями [17, с. 3–4].

Уже з 1 січня 2017 р. Законом України від 6 грудня 2016 р. № 1774-VIII "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України" [18] запроваджено нові вимоги щодо підвищення мінімальної зарплати в Україні до 3200 грн. та обумовленого цим зростання розміру штрафів, що негативно впливає на розвиток підприємництва в період економічної кризи. Це особливо негативно впливає на бізнес-асоціації та інші громадські об'єднання й організації, оскільки велика частина з них є неприбутковими організаціями й управління та основні функції значної їх частини здійснювалися на громадських засадах. Тепер їм потрібно знаходити і використовувати додаткові фінансові ресурси, яких і так у подібного роду організацій в Україні дуже мало. Зважаючи на це, усі вищеперераховані завдання спілок підприємців залишаються актуальними і мають бути спрямовані на створення сприятливого господарського клімату в Україні, подолання корупції, оптимізацію державного втручання та регулювання економіки тощо.

Висновки. Отже, бізнес-асоціації є важливим елементом ринкової інфраструктури сучасної економіки, діяльність яких спрямована на стимулювання розвитку підприємництва, забезпечення реалізації прав та інтересів підприємців. Бізнес-асоціаціям в Україні необхідно активізувати всі напрями своєї діяльності для захисту громадянського суспільства, вирішення завдань підтримки інтересів підприємців, об'єднувати свої зусилля з аналізу та розробки нормативно-правових документів, програм і стратегій розвитку підприємництва, щоб надавати науково обґрунтовані пропозиції державним органам влади. Бізнес-асоціаціям також потрібно продовжувати пропагувати в суспільстві необхідність захисту інтересів підприємців, як рушійної сили господарського прогресу, що забезпечують подальше зростання і розвиток національної економіки.

Дискусія. Подальше уточнення періодизації етапів розвитку бізнес-асоціацій в Україні й інших пострадянських країнах з метою детального їх опису та точнішого встановлення часових меж й основних характеристик; опис особливостей функціонування об'єднань підприємців в Україні; напрями і можливості впровадження зарубіжного досві-

ду розвитку бізнес-асоціацій; визначення специфічних рис сучасного етапу діяльності бізнес-асоціацій і головних завдань спілок щодо захисту та підтримки реалізації інтересів вітчизняних підприємств в Україні.

Список використаних джерел

1. Менеджмент бізнес-асоціацій. – К., 2002.
2. Що необхідно знати підприємцям про бізнес-асоціації : довід.-метод. вид. / упоряд. : В. Білич, В. Биковець, Н. Бойко, О. Михайлішина, О. Свірус, Т. Свірус. – К., 2005.
3. The Effectiveness of EU Business Associations [Electronic source] / J. Greenwood. – Basingstoke, 2002. – Access mode : DOI: dx.doi.org/10.1057/9780230629370.
4. Кількість юридичних осіб за організаційними формам на 1.06.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Офіційний сайт спілки СМСППУ (Спілка підприємств малих, середніх і приватизованих підприємств України) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.spmsppu.kiev.ua>.
6. Офіційний сайт УСПП (Український союз промисловців та підприємців) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uspp.ua>.
7. Спілка: вчора, сьогодні, завтра. До 20-річчя від дня заснування [Електронний ресурс]. – К., 2010. – Режим доступу : http://www.spmsppu.kiev.ua/download/Spilka_Vchora_Sogodni_Zavtra.doc.
8. Гой І.В. Організація підприємницької діяльності. Навчально-методичний посібник / І.В. Гой, Т.П. Смелянська. – Хмельницький, 2004.
9. Діденко О.В. Тенденції розвитку бізнес-асоціації в Україні / О. Діденко // Актуальні проблеми державного управління. – 2012. – Вип. 3. – С. 146–150.
10. Державний комітет України з питань регуляторної політики та [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.arhitrade.com/support.php?id=3>.

11. Національна доповідь "Про стан та перспективи розвитку підприємництва в Україні" у 2010 році". – К., 2010.

12. Биковець В. Вплив громадських об'єднань підприємств на становлення і розвиток малого та середнього бізнесу в Україні: регіональний аспект / В. Биковець // Економіка та держава. – 2007. – № 4. – С. 23–25.

13. Відкрите звернення представників громадських організацій, об'єднань і галузевих асоціацій, бізнесу та українського експертного співтовариства до Президента України Порошенка П.О. [Електронний ресурс] / А. К. Кінах, О.А. Коробкова, В.М. Биковець [та ін.] // Бухгалтерія. – № 40 (1131) від 6.10.2014. – Режим доступу : <http://www.buhgalteria.com.ua/Hit.html?id=3721>.

14. Кількість суб'єктів ЄДРПОУ за організаційно-правовими формами господарювання 1.01.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/edrpoj/ukr/EDRPU_2015/ks_opfg/ks_opfg_0115.htm.

15. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування неприбуткових організацій : Закон України // Відомості Верховної Ради. – 2015. – № 42. – Ст. 384.

16. Про затвердження Порядку ведення Реєстру неприбуткових установ та організацій, включення неприбуткових підприємств, установ та організацій до Реєстру та виключення з Реєстру : Постанова КМУ від 13 липня 2016 р. № 440 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249189426>.

17. Кінах А. До уваги ділової громади – актуалізована Антикризова програма спільних дій влади і бізнесу / А. Кінах // Вісник УСПП. – 2016. – № 3 (46). – С. 3–7.

18. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України : Закон України від 06.12.2016 р. № 1774-VIII // Відомості Верховної Ради. – 2017. – № 2. – Ст. 25.

Надійшла до редколегії 13.02.17

Date of editorial approval 15.03.17

Author's declaration on the sources of funding of research presented in the scientific article or of the preparation of the scientific article: budget of university's scientific project

А. Богуславский, канд. экон. наук, доц.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

БИЗНЕС-АССОЦИАЦИИ В УКРАИНЕ: СУЩНОСТЬ, ПРОБЛЕМЫ И ЭТАПЫ РАЗВИТИЯ

Посвящено изучению сущности, функций и особенностей деятельности бизнес-ассоциаций в Украине. Выделены критерии классификации бизнес-ассоциаций. Определены основные этапы деятельности бизнес-ассоциаций в Украине.

Ключевые слова: бизнес-ассоциации, объединения предпринимателей, классификация бизнес-ассоциаций, этапы функционирования бизнес-ассоциаций в Украине.

O. Boguslavskyy, PhD in Economics, Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

BUSINESS ASSOCIATIONS IN UKRAINE: THE ESSENCE, PROBLEMS AND STAGES OF DEVELOPMENT

This article is devoted to the study of the nature, functions and operations of business associations in Ukraine. Classification criteria of business associations are distinguished. The main stages of business associations in Ukraine are determined and their specificities are shown.

Key words: business associations, classification of business associations, stages of business associations functioning in Ukraine.

References (in Latin): Translation / Transliteration / Transcription

1. The Union of Entrepreneurs of Small, Middle-Sized and Privatized Enterprises of Ukraine (2002). *Menedzhment biznes-asotsiatsii*. Kyiv.
2. V.Bilych, V.Bykovets, N.Boiko, O.Mikhailishyna, O.Svirus & T.Svirus (Eds.) (2005). *Shcho neobkhdno znaty pidpriyemtsiam pro biznes-asotsiatsii: Dovidkovo-metodychne vydannia*. Kyiv.
3. J. Greenwood (Ed.) (2002). *The Effectiveness of EU Business Associations*. Basingstoke: Ernst & Young Association Management, Palgrave Macmillan UK. DOI: dx.doi.org/10.1057/9780230629370.
4. The State Statistics Service of Ukraine (01.06.2016). *Kilkist yurydychnykh osib za orhanizatsiynymy formam na 1.06.2016* Available at <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. The Union of Entrepreneurs of Small, Middle-Sized and Privatized Enterprises of Ukraine (2016). Official site. Available at <http://www.spmsppu.kiev.ua>.
6. Ukrainyskiy soiuз promyslovtsiv ta pidpriyemtsiv (2016). Official site. Available at <http://uspp.ua>.
7. The Union of Entrepreneurs of Small, Middle-Sized and Privatized Enterprises of Ukraine (2010). *Spilka: Vchora, Sohodni, Zavtra. Do 20-richchia vid dnia zasnuvannia*. K. Available at http://www.spmsppu.kiev.ua/download/Spilka_Vchora_Sogodni_Zavtra.doc.
8. Hoi I.V. & Smelianska T.P. (2004). *Orhanizatsiia pidpriyemnytskoi diialnosti. Navchalno-metodychnyi posibnyk*. Khmelnytskyi.
9. Didenko O.V. (2012). *Tendentsii rozvytku biznes-asotsiatsii v Ukraini*, Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia, № 3: 146-150.
10. Derzhavnyi komitet Ukrainy z pytan rehuliatornoj polityky ta pidpriyemnytstva (2016) *Materialy сайту Arhitrade.com*. Available at <http://www.arhitrade.com/support.php?id=3>.
11. Derzhkompriyemnytstvo (2010). *Natsionalna dopovid "Pro stan ta perspektyvy rozvytku pidpriyemnytstva v Ukraini" u 2010 rotsi*". Kyiv.
12. Bykovets V. (2007). *Vplyv hromadskykh ob'ednan pidpriyemtsiv na stanovlennia i rozvytok maloho ta serednoho biznesu v Ukraini: Rehionalnyi aspekt*, *Ekonomika ta derzhava*, № 4: 23– 25.
13. Kinakh A.K., Korobkova O.A., Bykovets V.M. [ta in.] (2014). *Vidkryte zvernennia predstavnykiv hromadskykh orhanizatsii, ob'ednan i haluzevykh asotsiatsii, biznesu ta ukrainskoho ekspertnoho spivtovarystva do Prezidenta Ukrainy Poroshenka P.O.*, *Bukhhalteriya*. № 40 (1131) Available at <http://www.buhgalteria.com.ua/Hit.html?id=3721>.
14. The State Statistics Service of Ukraine (01.01.2015). *Kilkist subiektiv YeDRPOU za orhanizatsiino-pravovymy formamy hospodariuvannia na 1.01.2015* Available at http://www.ukrstat.gov.ua/edrpoj/ukr/EDRPU_2015/ks_opfg/ks_opfg_0115.htm.
15. Verkhovna Rada of Ukraine (2015). *Zakon Ukrainy "Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy shchodo opodatkuvannia neprybutkovykh orhanizatsii*, *Vidomosti Verkhovnoi Rady*, № 42: 384.
16. The Cabinet of Ministers of Ukraine (13.07.2016). *Postanova KМУ vid 13 lypnia 2016 r. № 440 "Pro zatverdzhennia Poriadku vedennia Reiestru neprybutkovykh ustanov ta orhanizatsii, vkluchennia neprybutkovykh pidpriyemstv, ustanov ta orhanizatsii do Reiestru ta vykluchennia z Reiestru*. Available at <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249189426>.
17. Kinakh A. (2016). *Do uvahy dilovoi hromady – aktualizovana Antykrizova prohrama spilnykh dii vlady i biznesu*, *Visnyk USPP*, №3 (46): 3-7.
18. Verkhovna Rada of Ukraine (2017). *Zakon Ukrainy "Pro vnesennia zmin deiakyykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy" vid 06.12.2016 r. №1774-VIII*, *Vidomosti Verkhovnoi Rady*, № 2: 25.

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics, 2017; 3(192): 11-15
УДК 330.111
JEL classification: H4
DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2017/192-3/2>

Є. Гірник, асп.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ СУСПІЛЬНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІКО-ТЕОРЕТИЧНОГО ЗНАННЯ

Розглянуто тенденції формування проблеми "суспільного сектора економіки". Показано історію становлення поняття "суспільний сектор економіки", його взаємозв'язок з основними принципами теоретичного економічного аналізу і розвитку. Досліджено процес становлення структури феномена суспільного сектора економіки, його взаємодії з викликами сучасного світу і глобальної економіки.

Ключові слова: суспільний сектор економіки, державний сектор, муніципальний сектор, "змішана" економіка, концепція, структура.

Постановка проблеми. Посилення інтересу до теоретичного осмислення проблем зміни і реформування суспільства як цілісної та складної системи пояснюють динамікою процесів соціально-економічних трансформацій, пов'язаними з переходом України до нового стану організації всіх сфер життя. Його визначальними елементами є "інформаціоналізація" (М. Кастельс), відкритість, технологізм. Реальність, що виникла, одержала своє пояснення в ряді теорій, серед яких необхідно згадати концепції постіндустріального й інформаційного суспільства як результату розвитку техногенної цивілізації. У них розкривається і підкреслюється роль економічної сфери в суспільстві як визначальної для соціального, політичного та культурного розвитку. В економіко-теоретичних розвідках акцентовано увагу на процесах переорієнтації економічної сфери з кількісного зростання на поліпшення якості життя, створення такого типу розподілу праці, що забезпечував би необхідний рівень добробуту населення країни. У такій ситуації актуалізується проблема "суспільного сектора в економіці", який через систему своїх інститутів реагує на виклики, що постали перед індивідом, спільнотою та країною в сучасну епоху глобальних трансформацій. З огляду на це постає завдання з'ясувати, у чому полягає сутність поняття "суспільний сектор економіки" й основні етапи його формування у структурі стратегій економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визначення ролі та функціонування суспільного сектора економіки міститься у працях О. В. Длугопольського, Н. В. Федірко, А. Ю. Штурби, Д. П. Єфремова та ін. Структуру суспільного сектора економіки досліджують І. В. Манахова, П. В. Савченко, І. А. Погосова, Є. Н. Жильцова, які показують його полізмістовність і важливе значення для економічного розвитку соціуму й індивідуального добробуту. Разом із тим, незважаючи на достатньо значну увагу науковців до розробки проблеми суспільного сектора економіки, доводиться констатувати, що нині не знайшло належного висвітлення питання генези його формування та розвитку. Розв'язання цього завдання дозволить повніше залучити суспільний сектор економіки до контексту економіко-теоретичних досліджень.

Мета статті полягає в дослідженні еволюції теоретичних поглядів на становлення концепції "суспільного сектора економіки" та визначення його змістовного наповнення, що відкриває перспективи окреслення місця суспільного сектора в системі економічного знання.

Методологія. В основу дослідження покладено метод історичного та логічного, що дозволив виявити логічну послідовність формування поглядів на проблему суспільного сектора економіки. Системний аналіз дозволив дослідити концептуальний зв'язок між складовими елементами суспільного сектора економіки, що поставило його як об'єкт вивчення. Використання порі-

вняльного аналізу сприяло конкретизації наукової проблеми суспільного сектора економіки та визначити перспективи його подальшого вивчення в економічній теорії. Застосування праксеологічного підходу надало можливість окреслити складові елементи формування та розвитку суспільного сектора в подальшому поступі глобальної економіки світу та розв'язанні її завдань.

Виклад основного матеріалу. Дослідження тенденцій розвитку світової цивілізації у швидкоплинності та непередбачуваності глобальних трансформацій виокремлює проблему "суспільного сектора економіки", який найактивніше реагує на кардинальні зміни у критеріях ефективності функціонування господарства, розв'язання питань соціальної справедливості, у процесах розподілу суспільних благ, визначенні соціальних орієнтацій тощо. Нині суспільний сектор економіки – невід'ємна частина сучасних економічних систем змішаного типу і є, зазначають Н. В. Федірко та Д. П. Єфремов, "сукупністю ресурсів у розпорядженні суспільства, які використовуються для організації виробництва та надання суспільних благ у сферах ринкової неспроможності" [9, с. 4].

Суспільний сектор економіки має тривалу історію формування. Уже А. Сміт зауважував, що існують такі суспільні блага, приватні вкладення у виробництво яких не можуть окупатися, тому їх виробництво має брати на себе держава. У Д. Рікардо проблема доступності до благ взагалі вирішується за рахунок пом'якшення оподаткування. У Дж. С. Мілля можна знайти спробу вивчення того, що потім одержало назву "недолік ринку". Пояснюючи причини, за якими вільна дія ринкових сил не завжди приводить до бажаних результатів, він звертав увагу переважно на недолік інформації. У свою чергу А. Маршалл досліджував деякі варіанти переміщення податкового тягаря (можливість зміщення тягаря податків на осіб, які формально ними не обкладені) [12, с. 37].

Першочергову увагу проблемі вирішення задоволення суспільних потреб приділяли німецькі економісти другої половини XIX ст. Зокрема, А. Шефле запропонував "правило пропорціонального задоволення" суспільних потреб за рахунок держави і приватних потреб за рахунок ринку. За неухильне зростання економічної активності держави виступав А. Вагнер, вважаючи, що в підсумку вона має об'єктивно закономірний характер. Це зростання вчений пов'язував як із соціальними, так і з технологічними змінами. У певній мірі попередником сучасного суспільного сектора економіки можна вважати шведського дослідника К. Вікселя. Ним був запропонований цілісний погляд, з одного боку, на проблему добробуту індивідів, що формується під впливом споживання як приватних, так і суспільних благ (хоча і термін *суспільні блага*, і відповідна розгорнута теорія з'явилися пізніше), а з іншого боку – на державу як господарюючий суб'єкт зі своїми прибутками та витратами [12, с. 38].

У першій половині ХХ ст. найпомітніше просування мало місце в теорії державних фінансів, на базі якої незабаром сформувалася економіка суспільного сектора. По-перше, потрібно згадати теорію податків, віхами розвитку якої стали, зокрема, концепції А. Пігу, який пов'язав податки з екстерналіями, і Ф. Рамсея, що заклали основи теорії оптимального оподаткування. По-друге, кейнсіанська революція, яка дала могутній імпульс вивченню макроекономічної ролі держави в її контексті суспільного сектора економіки.

У середині ХХ ст. до суспільного сектора економіки додалася теорія "суспільних фінансів", у яку були органічно інкорпоровані економічні концепції ухвалення колективних рішень і політичного процесу. Це було зроблено насамперед зусиллями Г. Бауена, Д. Блека, К. Ерроу, Дж. Б'юкенена, Г. Таллака та багатьох інших дослідників. Зазначимо, що на підступах до відповідної проблематики перебували вже К. Віксель і Е. Ліндаль. Зважаючи на все це теорія суспільного сектора загалом істотно удосконалилася. Становленню економіки суспільного сектора сприяв також інтенсивний розвиток мікроекономіки, що привело, зокрема, до створення концепції "суспільних благ" П. Самуельсона [14].

Нині суспільний сектор економіки займає важливе місце в економічних дисциплінах і належить до тих із них, які найбільш дотичні до врегулювання соціально-економічних проблем сучасності. Зазвичай суспільний сектор займає найсильніші позиції в таких сферах діяльності, як фундаментальні наукові дослідження, освіта, охорона здоров'я, культура, комунальне господарство [8]. Належні державі підприємства зазвичай домінують у сфері залізничних та авіаперевезень, обробної промисловості, кораблебудуванні тощо. Підкреслимо, що суспільний сектор економіки за своєю діяльністю "спрямований на створення та реалізацію суспільно необхідних товарів та публічних послуг" [11, с. 17].

Теоретичний аналіз концепції "суспільного сектора економіки" показує, що він найповніше реалізує себе в контексті нових економічних доктрин, зокрема інституціонального характеру, які спираються на значний доробок і досягнення знань різних галузей соціально-економічної науки. Ці знання, по-перше, можуть стати методологічною основою для розробки нових підходів у дослідженні проблеми "суспільного сектора" в умовах глобальної економіки; по-друге, дозволяють розширити "вузькі місця" суто економіко-теоретичного підходу до поставленої проблеми; по-третє, збагатити зазначену сферу економічного знання досягненнями інших наук, зробити її ефективнішою і практичнішою. Тобто, насамперед розв'язати проблеми створення і використання матеріальних ресурсів як основи добробуту.

Доцільно звернути увагу на позицію А. Маршалла, який, конкретизуючи економічну науку, зазначав: "Політична економія, або економічна наука (Economics), займається дослідженням нормативної життєдіяльності людського суспільства; вона вивчає сферу індивідуальних і суспільних дій, що тісно пов'язані зі створенням і використанням матеріальних основ добробуту" [7, с. 56]. На думку А. С. Гальчинського, "економічна наука пов'язана з накопиченням і визначенням способів застосування системних знань, необхідних людині у процесі створення та використання нею матеріальних основ свого добробуту" [3, с. 19]. Це, на наш погляд, дотично до мети функціонування суспільного сектора економіки, який реалізує політику забезпечення суспільного добробуту. Він охоплює "всі організації сфери публічного управління (державні та місцеві), соціальної безпеки, законності і правопорядку, освіти, охорони здоров'я, соціальних та культурних послуг незалежно від джерела їх функціонування й організаційно-правової форми постачальника" [10, с. 4] (див. табл. 1).

Таблиця 1. Основні структурні елементи суспільного сектора економіки

Джерело: розроблено автором на основі [10]

Еволюція поглядів стосовно суспільного сектора економіки відображає неоднозначність і крайню дискусійність як його розуміння, так і структурування. В основі найбільш розповсюдженої класифікації секторів економіки лежить теорія "змішаної економіки" А. Шеффле й А. Вагнера. Згідно з їхніми уявленнями, одним із видів поділу є трисекторальне виокремлення основних інститутів, що функціонують у суспільстві: державний, комерційний (або бізнес-сектор) і сектор недержавних некомерційних організацій. До них додається думка, згідно з якою державний і некомерційний сектори економіки

можуть бути об'єднані в межах суспільного сектора, формуючи власну структуру, що складається із трьох підсекторів: державного, добровільно-суспільного і змішаного (як взаємозв'язок перших двох) [9].

У "змішаній" економіці, якою вона постає в сучасному світі, економічна діяльність, вважає Н. В. Сергієнко, здійснюється суспільним, державним секторами, а також приватними не фінансовими підприємствами, фінансово-кредитними й іншими організаціями, які часто об'єднуються загальним поняттям *приватний сектор*. "Змішаною" є також й економіка самого суспільного сектора.

Його основу складає сектор суспільного управління, що до якого формуються також державні фінанси [9].

З погляду І. В. Манахової, суспільний сектор є такою сферою економіки або частиною економічного простору, де "ринку не діє або діє частково, отже переважає неринковий спосіб координації економічної діяльності, неринковий тип організації обміну діяльністю; виробляється, розподіляються і споживаються не приватні, а суспільні блага; економічна рівновага між попитом і пропозицією суспільного (колективного) блага здійснюється державою, органами місцевого самоврядування та добровільно-суспільними організаціями за допомогою відповідних соціальних інститутів і бюджетно-фінансової політики" [6, с. 6].

Зазначимо, що суспільний сектор має справу із суспільними благами, які в більшості своїй не є предметом купівлі-продажу. У тих випадках, коли відбувається комерційна угода щодо суспільного блага, вона не розглядається як головний спонукальний мотив діяльності суспільних організацій. У зв'язку із цим організації суспільного сектора називають некомерційними (неприбутковими). Оскільки в суспільному секторі домінує місце займає діяльність держави, то його часто називають "державним сектором економіки" [6, с. 6].

Сучасні моделі структури економіки (Фішера – Кларка, Д. Ріддла) представляють суспільний сектор як сукупність сегментів, або секторів економіки, що створюють переважно нематеріальні блага. Наприклад, в "інтерактивній моделі економіки", запропонованій Д. Ріддлом, суспільний сектор займає два із п'яти секторів: соціальні послуги і "паблік адміністейшн" (освіта, медицина, державне управління тощо), які вирішують "завдання відтворення" [13].

Суперечливість теоретичних уявлень про сутність, причини, формування і розвиток суспільного сектора обумовлена, на наш погляд, неоднозначністю структурного розподілу економічної теорії щодо зазначеної проблеми. Варто виокремити щонайменше дві групи теорій, які обґрунтовують необхідність існування суспільного сектора економіки. Першу групу утворюють теоретичні концепції, які пояснюють виникнення сектора недержавних некомерційних організацій наявністю ситуацій, що одержали назву "провалів ринку". Цей напрям є найбільш розповсюдженим, у його межах суспільний сектор розглядають через призму ринкових відносин. Класифікація "провалів ринку", вважає Є. Балацький, охоплює: "монополію (монопсонію), недостатність та асиметрію інформації, зовнішні ефекти (екстерналії). Із

зазначених позицій суспільний сектор є "складовою частиною ринку, призначеною лише для того, щоб виправляти його недоліки" [1, с. 30]. Не викликає заперечення, що обмежена роль суспільного сектора пояснює вимоги до його розміру, який відповідно до правил "золотої пропорції" має становити "не більше 38 % до 62 % приватного сектора" [1, с. 30].

З огляду на це можна стверджувати, що зазначена теорія практично нівелює всі сутнісні характеристики суспільного сектора, ставлячи на перше місце лише об'ємні критерії, тобто кількісні характеристики. На нашу думку, акцент на кількісних характеристиках не виявляє повноти змісту суспільного сектора. Адже він, окрім державного, зазначає також "господарство інститутів місцевого самоврядування муніципальних утворень, а також особливі благодійні некомерційні організації, утворені приватними суб'єктами, які, тим не менше, реалізують у суспільстві ті ж самі мету і завдання, але переважно в локальному масштабі" [2, с. 5].

До другої групи належать теоретичні концепції, які пояснюють виникнення суспільного сектора, з огляду на теорію "суспільного блага" (П. Самуельсон та ін.). Із цієї позиції суспільний сектор постає безпосередньо виробником і постачальником публічних послуг й охоплює систему інститутів їх створення та розподілу. Неоднозначність поняття "суспільне благо" служить "стримуючим фактором розвитку цієї теорії, тоді як її актуальність і важливість не викликають сумніву" [2, с. 6].

Ураховуючи складність визначень суспільного сектора в контексті теорії "суспільного блага", ми погоджуємося із пропозицією С. В. Белоусової їх об'єднання у дві групи. Вони структурують розуміння сектора в "широкому" і "вужькому" смислах. У широкому смислі суспільний сектор є галуззю економіки або частиною економічного простору, де в сукупності виокремлюються такі специфічні умови і характеристики: суспільний сектор задовольняє потреби в суспільних благах, що надаються неринковим способом, у тому числі за рахунок послуг технологічного сектора; ринок не діє або діє частково, отже, переважає неринковий спосіб координації економічної діяльності, неринковий тип організації діяльності; суспільний сектор, який створює публічні блага, служить суспільним інтересам, виконує поряд з економічними функціями також цілий комплекс рівнозначних ним специфічних функцій, серед яких соціальна, інституційна, бюджетна, стабілізаційна та ін. [2, с. 6–7] (див. табл. 2).

Таблиця 2. Структура функцій суспільного сектора

Функція	Зміст функції
Відтворювальна	Забезпечення умов для відтворення соціального і людського капіталу
Виробнича	Створення і розподіл суспільних благ
Бюджетна	Зосередження засобів для організації виробництва і розподілу суспільних благ
Стабілізуюча, антикризова	Забезпечення безкризового поступального соціально-економічного розвитку
Інституціональна	Генерація, фільтрація та інкубація соціально-економічних інститутів з виробництва суспільних благ
Консолідуєча	Забезпечення взаємозв'язку і єдності різних сфер життєдіяльності суспільства
Виховна	Створення, зміцнення і розвиток культурної сфери
Фінансово-інвестиційна	Генерація фінансових потоків для відтворення суспільних благ
Градоутворюєча	Участь у формуванні і розвитку міської економіки, місцевої інфраструктури, забезпечення зайнятості жителів зазначеного населеного пункту

Джерело: розроблено автором на основі [2]

Таким чином, суспільний сектор економіки як атрибутивний елемент економічних систем "змішаного" типу демонструє сукупність ресурсів для організації виробництва та надання суспільних благ у ситуації ринкової неспроможності. З погляду О. В. Длугопольського, у "широкому" контексті суспільний сектор є

частиною соціально-економічного, культурного та політично-адміністративного життя суспільства, діяльність якого зорієнтована на ліквідацію кризових ситуацій і створення соціально значущих благ (суспільних, індивідуальних, корпоративних); суспільний сектор акумулює діяльність інституційних одиниць державно-

го, муніципального й інших секторів економіки. У "вузкому" контексті суспільний сектор можна ототожнювати з публічним сектором, який об'єднує активність державного та муніципального секторів. Структура суспільного сектора економіки складна і багаторівнева, вона охоплює бюджетні установи, державні підприємства, державні фінанси, державні резервні фонди, державні банки, органи влади та державного управління (державний сектор), муніципальні підприємства, місцеві фінанси, комунальну власність (муніципальний сектор), а також об'єкти власності громадських і релігійних організацій, суспільних об'єднань і фондів (наприклад, політичних партій, рухів, молодіжних, профспілкових, науково-технічних, спортивних організацій тощо) [5, с. 28–29]. Зважаючи на це, головною метою функціонування суспільного сектора економіки є реалізація стратегії забезпечення добробуту народу.

Підкреслимо, що при визначенні характеру та змісту суспільного сектора необхідно враховувати виклики сьогодення. Ідеться про функціонування суспільного сектора економіки в сучасному світі, який є світом кардинальних змін. Їх сутність полягає в переході від економічного (індустріального) до інформаційного (постіндустріального) суспільства, у якому добробут людей, якість їх життя є основним пріоритетом. Відомо, що жодний уряд, як правило, (особливо в цивілізованому світі) не допустить суттєвого підвищення цін на основні життєві блага та зменшення рівня пільгових і безплатних соціальних благ, оскільки це єдиний спосіб подолання суперечності між споживанням енергії ("стара" економіка), й інформації як нового ресурсу економіки, який, згідно із Дж. Гелбрейтом, приводить до переміщення "джерела влади" від "капіталу до організованих знань" [4, с. 97].

Висновки. Систематизація розвитку основних концепцій суспільного сектора економіки та їх функціонування дозволяє виокремити кілька причин зростання вивчення його масштабів:

- ✓ по-перше, посилення вимог до соціальної політики у зв'язку з урбанізацією, збільшенням кількості населення та демографічними переходами;
- ✓ по-друге, монополізм багатьох галузей економіки;
- ✓ по-третє, "політичні змагання" за електорат і вплив лобістських груп;
- ✓ по-четверте, органічне доповнення активності інститутів державного та муніципального секторів у діяльності їх організацій;
- ✓ існування ефекту "соціодинамічного мультиплікатора" тощо.

У сучасному розумінні предметне поле суспільного сектора економіки охоплює нові точки порушення економічної рівноваги та напрями втрати ефективності у зв'яз-

ку із втручанням уряду в господарську діяльність. Ідеться про вплив політичної системи і політиків на реалізацію суспільних переваг; податкову систему як фінансову базу функціонування суспільного сектора та її вплив на суспільний добробут; особливості виробництва суспільних благ і проблеми нерівності та бідності; розподіл добробуту між різними категоріями громадян з урахуванням особливостей розвитку глобальної економіки.

Дискусія. Подальші дослідження мають полягати у застосуванні методологічного інструментарію для визначення основних напрямів формування суспільного сектора економіки з урахуванням сучасних вимог до рівня суспільного добробуту. Це надає можливість розкрити місце суспільного сектора в системі економічного знання.

Список використаних джерел

1. Балацкий Е. Роль государственного сектора в построении "новой экономики" / Е. Балацкий, В. Конышев // Общество и экономика. – 2005. – № 9. – С. 29–39.
2. Белоусова С. В. Подходы к рассмотрению общественного сектора / С. В. Белоусова // Известия Иркутской государственной экономической академии. – 2008. – № 5. – С. 5–8.
3. Гальчинський А. С. Економічна методологія. Логіка оновлення: Курс лекцій / А. С. Гальчинський. – К., 2010.
4. Гелбрейт Дж. Новое индустриальное общество / Дж. Гелбрейт. – М.; СПб., 2004.
5. Длугопольський О. В. Суспільний сектор економіки і публічні фінанси в епоху глобальних трансформацій: моногр. / О. В. Длугопольський. – Тернопіль, 2011.
6. Манахова И. В. Экономика общественного сектора / И. В. Манахова. – Саратов, 2003.
7. Маршалл А. Принципы политической экономии / А. Маршалл. – М., 1983. – Т. 1.
8. Осецький В. Л. Господарський менталітет як чинник розвитку інституційного середовища [Електронний ресурс] / В. Л. Осецький // Вісник Київського нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Економіка. – 2013. – № 153. – с. 75–79 DOI: <http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2013/153-12/17>.
9. Сергиенко Н. В. Общественный сектор как отражение смешанной экономики [Электронный ресурс] / Н. В. Сергиенко // Региональная экономика и управление. – 2006. – № 3 (7). – Режим доступа: <http://region.mcnip.ru/modules.php?name=news&file=article&sid=103>.
10. Федірко Н. В. Економіка суспільного сектору [Електронний ресурс] / Н. В. Федірко, Д. П. Єфремов. – К., 2014. – Режим доступу: http://feu.kneu.edu.ua/depts4/disciplines_of_bachelor_level_mdu/econom_publ_sector/.
11. Штурба А. Ю. Структура суспільного сектору та визначеність публічно-приватного партнерства / А. Ю. Штурба // Економіка і управління. – 2016. – № 1. – С. 16–22.
12. Якобсон Л. И. Государственный сектор экономики: экономическая теория и практика / Л. И. Якобсон. – М., 2000.
13. Riddle D. I. Service-led growth / D. I. Riddle // The role of the service sector in world development. – N. Y., 1986.
14. Samuelson P. A. The Pure Theory of Public Expenditures / P. A. Samuelson // Public Economics by Margolis and Y. Guitton. – L., 1969.

Надійшло до редколегії 17.01.17
Date of editorial approval 28.02.17

Author's declaration on the sources of funding of research presented in the scientific article or of the preparation of the scientific article: budget of university's scientific project

Е. Гирнык, асп.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

КОНЦЕПТУАЛИЗАЦИЯ ОБЩЕСТВЕННОГО СЕКТОРА ЭКОНОМИКИ В СИСТЕМЕ ЭКОНОМИКО-ТЕОРЕТИЧЕСКОГО ЗНАНИЯ

Рассмотрены тенденции формирования проблемы "общественного сектора экономики". Показана история становления понятия "общественный сектор экономики", его взаимосвязь с основными принципами теоретического экономического анализа и развития. Исследован процесс становления структуры феномена общественного сектора экономики, его взаимодействия с вызовами современного мира и глобальной экономики.

Ключевые слова: общественный сектор экономики, государственный сектор, муниципальный сектор, "смешанная" экономика, концепция, структура.

Y. Hirnyk, PhD Student

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

PUBLIC SECTOR CONCEPTUALIZATION OF ECONOMY IN SYSTEM OF ECONOMIC AND THEORETICAL KNOWLEDGE

The article examines trends shaping the problem of "public sector". The research shows the history of the formation of the concept of "social economy", its relationship with the basic principles of theoretical economic analysis and development. The paper investigates process of establishing the structure of the phenomenon of the public sector and its interaction with the challenges of the modern world and the global economy.

The article deals with the role of the public sector in the production of public goods. The researchers evaluated the effect of its scale in indicators of social, economic and institutional development. The study singled out performance criteria for public sector institutions and analyzed changes of vectors public choice in terms of globalization changes. It was revealed the impact of global institutional transformation and structural reforms in the public sector, in-depth conceptual basis of improving the efficiency of public sector functions.

Keywords: public sector, state sector municipal sector, "mixed" economy, concept, structure.

Referenses (in Latin): Translation/Transliteration/Transcription

- Balatsky, E. (2015). Rol' gosudarstvennogo sektora v postroyeniye "novoy ekonomiky". *Obshchestvo y ekonomika*, 9, 22-39.
- Belousova, S.V. (2008). Podkhody k rassmotreniyu obshchestvennogo sektora. *Yzvestiya Yrkut'skoy gosudarstvennoy ekonomicheskoy akademii*, 5, 5-8.
- Hal'chyn's'kyy, A. S. (2010). *Ekonomichna metodolohiya. Lohika onovlennya: Kurs lektsiy*. Kyiv: ADEF-Ukrayina, 572.
- Helbreyt, Dzh. (2004). *Novoe yndustrial'noe obshchestvo*. Moscow: AST; SPb.: Terra Fantastika, 620.
- Dluhopol's'kyy, O.V. (2011). *Suspil'nyy sektor ekonomiky i publichni finansy v epokhu global'nykh transformatsiy (monohr)*. Ternopil': Ekon. dumka TNEU, 632.
- Manakhova, Y.V. (2003). *Ekonomika obshchestvennogo sektora*. Saratov: Lotos, 106.
- Marshall, A. (1983). *Pryntsypy polytycheskoy ekonomyy*. Moscow: Prohress, 416.
- Oset's'kyy, V. L. (2013). Hospodars'kyy mentalitet yak chynnyk rozvytku instytutsiynoho seredovyyshcha. *Visnyk Kyiv's'koho natsional'nogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Ekonomika*, 153, 75-79 <http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2013/153-12/17>
- Serhyenko, N. V. (2006). Obshchestvennyy sektor kak otrazhenye smeshannoy ekonomiky. *Rehyonal'naya ekonomika y upravlenye*, 3, 7th ser. Retrieved from <http://region.mcnp.ru/modules.php?name=news&file=article&sid=103>
- Fedirko, N.V., Yefremov, D.P. (2014). *Ekonomika suspil'nogo sektoru*. Kyiv: KNEU, Retrieved from http://fe.u.kneu.edu.ua/depts4/disciplines_of_bachelor_level_mdu/econom_public_sector/.
- Shturba, A.YU. (2016). Struktura suspil'nogo sektoru ta vyznacheniye publichno-pryvatnogo partnerstva. *Ekonomika i upravlinnya*, 1, 16-22.
- Yakobson, L.Y. (2000). *Hosudarstvennyy sektor ekonomiky: ekonomicheskaya teoriya y praktyka*. Moscow: HU VShE, 368.
- Riddle, D.I. (1986). Service-led growth. *The role of the service sector in world development*. N.Y.
- Samuelson, P.A. (1969). The Pure Theory of Public Expenditures. *Public Economics by Margolis and Y. Guitton*. London.

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics, 2017; 3(192): 15-18

УДК 35.088

JEL classification: J 290

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2017/192-3/3>

О. Євтушевська, канд. екон. наук, асист.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТ ЯК ВИЯВ СВІТОГЛЯДУ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ

Досліджено основні причини поширеності тайм-менеджменту в сучасних умовах, а саме виникнення динамічної конкуренції, інтенсифікація споживання товарів і послуг, високий рівень бюрократизації, непередбачуваність соціально-економічних процесів. Висвітлено окремі принципи тайм-менеджменту. Розкрито переваги та недоліки зазначеної системи.

Ключові слова: тайм-менеджмент, сприйняття часу, суспільство змін, розпорядок дня.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю більш виваженого сприйняття тайм-менеджменту, оскільки зазначене явище часто ототожнюється із плануванням часу винятково для досягнення соціального й економічного успіхів. Тоді як насправді тайм-менеджмент є інструментом організації життя для реалізації широкого спектра світоглядних цілей. Тайм-менеджмент набув широкої популярності в сучасних умовах, дослідження причин його розповсюдження допоможе зрозуміти окремі тенденції розвитку сучасного суспільства. Зазначена тема привертає до себе пильну увагу вчених, є немало досліджень теоретичних і прикладних виявів тайм-менеджменту. Проте світоглядні аспекти цієї проблеми потребують детальнішого розгляду. Надзвичайна популярність тайм-менеджменту пов'язана зі змінами в економічній сфері та із трансформацією ціннісних орієнтирів сучасного суспільства. Тайм-менеджмент – це не просто сукупність практичних рекомендацій щодо управління часом, це вияв світогляду сучасної людини, для якої планування часу стає засобом для досягнення успіху та перемоги в конкурентній боротьбі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням розвитку тайм-менеджменту займаються такі зарубіжні вчені: Г. Архангельський, О. Морозова, Д. Гессен, Т. Еріксен (останні два автори досліджують конкуренцію, яка є однією з основних причин популярності тайм-менеджменту) та ін. Серед українських науковців зазначеною темою цікавляться: О. Колесов, А. Воцьківська, Н. Черненко, О. Майсюра, Н. Крукевич, С. Кулакова, О. Грімов та ін. Н. Черненко розглядає тайм-менеджмент як засіб удосконалення професійної

діяльності державних службовців. О. Колесов та А. Вацьківська розкривають методи контролю й організації часового ресурсу. О. Майсюра цікавиться питанням ефективного використання особистого часу. Н. Крукевич розкриває проблеми становлення поняття тайм-менеджменту [7]. С. Кулакова досліджує окремі аспекти впровадження європейської практики тайм-менеджменту у вітчизняних умовах [8]. Г. Архангельський надає практичні рекомендації щодо планування часу для управлінців, службовців, підприємців і студентів. О. Морозова аналізує філософські аспекти сприйняття часу. О. Грімов досліджує окремі характеристики фрілансу як нестандартної форми зайнятості [9].

Методологія дослідження. Відповідно до мети і предмета дослідження використано загальні та спеціальні наукові методи. Для розкриття причин поширення тайм-менеджменту і висвітлення його основних принципів застосовуються загальнонаукові методи абстракції, порівняння і синтезу. При дослідженні переваг і недоліків тайм-менеджменту використано метод абстракції, синтез, метод безпосереднього спостереження. Джерельна база дослідження – наукові праці українських і закордонних науковців у сфері дослідження тайм-менеджменту, мотивації праці, філософських аспектів планування часу.

Метою статті є дослідження окремих аспектів тайм-менеджменту для формування рекомендацій щодо планування часу в сучасних умовах. **Завдання статті** – визначення причин поширеності тайм-менеджменту, висвітлення його основних принципів, розкриття переваг і недоліків зазначеної системи.

Результати дослідження. Час є однією з найскладніших філософських категорій. Він утілюється у плин-

ності, у змінах їй, очевидно, є об'єктивною даністю, проте сприймається людьми суб'єктивно. Залежно від обставин видається, що час йде повільно або, навпаки, швидко. Для багатьох сучасних людей час летить дуже стрімко. Постійні зміни, жорстка конкуренція, заклики поспішати та досягати успіху формують відчуття плінності часу. За таких умов набуває популярності тайм-менеджмент, тобто управління часом. Зазначений термін не є коректним, на думку деяких дослідників, оскільки людина не може управляти часом, вона може намагатися управляти собою. Впливати на час неможливо [1]. Мабуть, коректнішим є термін *планування часу*. Недаремно дедалі частіше серед фахівців зустрічаються заклики замінювати поняття тайм-менеджмент поняттям самоменеджмент, оскільки те, чого навчають тренери, ведучі семінарів, автори книг і науковці – це, дійсно, не робота із часом, а робота над собою [2].

Планування часу не є чимось новим в історії. Окремі державні діячі, митці, мислителі, торговці сприймали його як обмежений, цінний ресурс, дотримувалися розпорядку дня, визначали, скільки приблизно часу знадобиться для тієї чи іншої діяльності. На думку О. Морозової, "без практичного обліку часу, контролю за дотриманням його ритмів, людина не змогла б цілераціонально організувати навіть примітивне виробництво..." [6]. Проте все ж у докапіталістичній епосі суворий часовий розпорядок був характерним лише для вузьких прошарків суспільства й окремих непересічних особистостей. Праця переважно більшої населення визначалася природно-кліматичними умовами та вимогами рабовласників чи феодалів. Ритмічність праці відповідала ритму природи, середовище існування людини підштовхувало її до монотонної, важкої, часто повільної, постійно повторюваної діяльності. Роботи було багато, але не треба було тримати в пам'яті безліч завдань, термінів, зобов'язань. За таких умов строге планування часу, найімовірніше, було винятком, а не правилом. Важливу роль у такому становищі відіграв позаякономічний примус людини до праці. Праця для реалізації чужих інтересів, не підкріплена позитивною мотивацією не завжди належно планується.

З розвитком капіталізму ситуація починає змінюватися. Під впливом науково-технічної революції та інших чинників постає масове виробництво, а з ним з'являється динамічна, безпрецедентна конкуренція, яку можна назвати однією із причин зростання популярності тайм-менеджменту. Безумовно, на той час не як наукового напрямку, а як практичної діяльності. Конкуренція є одним з основних рушіїв планування часу. Швидкість, робота на результат стають нормою для більшості найманих працівників. У конкурентній боротьбі фактор часу відіграє дуже важливу роль. За таких умов виробники вчилися планувати час і створювали таку виробничу систему, яка б оптимізувала часові витрати робітників. Нині конкуренція притаманна не лише ринку, а й міжособистісним відносинам, різним царинам життя. Разом з конкуренцією активно розвивається культ успіху, однією з вимог якого є самоорганізація людини. Людина прагне обійти не лише своїх сучасників, а й попередників [3]. За таких умов доводиться "ущільнюватися", розраховувати час і планувати свою діяльність не просто на день, але й на місяць, півроку, рік. Хоча загалом таке планування далеко не завжди ефективне, оскільки неможливо передбачити зміну обставин, виникнення форс-мажорних подій, перемену мотивації. Поява наукової організації праці, одним із засновників якої був Фредерік Тейлор, "стиснула" час, до певної міри

перетворила робітника на виробничий гвинтик, хоча й істотно підвищила продуктивність праці.

Причиною розвитку тайм-менеджменту, на нашу думку, також можна назвати *масове споживання*, характерне для розвинених країн. Людині потрібно не лише обмірковувати та реалізувати певний обсяг робіт, але й продумати, коли, що і де купити. У сучасних умовах частина товарів стає додатковим джерелом споживання. Наприклад, купівля автомобіля передбачає подальший ремонт, заправку, обслуговування транспортно-го засобу. Нерухомість є джерелом витрат на опалення, освітлення, ремонтні роботи тощо. Сучасні пристрої вимагають підзарядки та поповнення рахунків. Побутова техніка також потребує ремонту та періодичної заміни. За таких умов особа змушена планувати свою діяльність. *Бюрократизація* життя теж до певної міри вимагає планування часу. Сучасна людина живе серед канцелярщини, рахунків, документообігу. Усе це пов'язано з виконанням певних процедур упродовж визначених термінів. Зростання споживчих потреб призвело до збільшення витрат часу, зокрема на купівлю, на пошук необхідних речей, їхню експлуатацію та навіть утилізацію. Нові можливості породжують нові проблеми та змушують планувати власну діяльність.

Характерною ознакою сучасності є високий рівень непередбачуваності суспільного розвитку. Інтенсифікація міждержавних, міжгосподарських зв'язків, динамічний науково-технічний розвиток, серйозні екологічні проблеми, постійні зміни правил гри й інші чинники роблять життя багатьох учасників ринку мало прогнозованим. Саме за таких умов планування, причому гнучке планування часу, стає актуальним. Навряд чи варто жорстко планувати життя та роботу в умовах невизначеності та можливості виникнення форс-мажорних обставин.

Тайм-менеджмент є частиною ідеології успіху сучасної людини. Тренінги, присвячені даній практиці не лише навчають планувати свій час, але надихають на нові успіхи та звершення. При цьому особа має ставити собі питання, для чого їй потрібний та чи потрібний успіх і досягнення. Люди по-різному сприймають необхідність планування часу. Для деякого – це природна потреба відчувати корисність прожитих днів. Порушення планів і невиконання передбаченої роботи викликає внутрішній дискомфорт. Для інших така практика дуже обтяжлива та гнітюча. Загалом, планування часу необхідне не лише для підприємництва, але й для інших сфер діяльності. Зокрема, духовне життя, мистецтво, наука, господарство передбачають чіткий розпорядок. Деякі митці та науковці говорять про те, що вони не вірять у натхнення, а вірять у розклад дня та дисципліну. Проте, як і в кожному випадку, не можна впадати у крайнощі. Не варто марно гаяти час, але й не треба перетворювати працівника на виробничий гвинтик, який ніколи не розлучається з режимом дня і болісно реагує на кожне порушення своїх планів.

Основними рекомендаціями щодо планування часу можна назвати такі:

✓самомотивація або нагорода собі за зроблену вчасно роботу. Деякі дослідники говорять, що така практика є ефективною [4].

✓встановлення для себе покарань за запізнення, невиконання роботи, неорганізованість;

✓продумування наступного дня, підготовка необхідних для роботи речей звечора. Оскільки пошук потрібного зранку найчастіше призводить до стресів і запізнь, що потім позначається на всьому дні;

✓ прорахунок можливих негативних чинників, які можуть вплинути на розпорядок дня (урахування часу на затори, запізнення колег, невчасне підписання документів тощо). Людина має прораховувати різні варіанти, щоб розуміти, як діяти за різних обставин, хоча, очевидно, що всього передбачити неможливо;

✓ ведення щоденника зі справами, які слід зробити, оскільки тримати все в пам'яті подекуди просто неможливо;

✓ умовно розподілити день на кілька частин і виконувати завдання, заплановані на ранок, обід і вечір.

При плануванні часу необхідно враховувати організованість чи хаотичність соціальної системи, у якій перебуває людина. Особа може бути організованою та дисциплінованою, проте якщо в неї немає автомобіля, а громадський транспорт рухається без чітко визначеного графіку, то пунктуальність стає майже недосяжною. Людина може планувати свій день, але якщо в країні існують постійні перебої з електропостачанням, вчасність подачі звітів чи публікацій буде досить складним завданням.

На планування часу впливає сфера діяльності працівника. Державна служба або робота в корпоративному секторі організовує людину, інколи без її особливих зусиль. У цих царинах час часто розподіляється керівною верхівкою, персонал отримує готові графіки роботи. При цьому частина працівників дотримується розкладу, а решту підштовхує до цього колективний інстинкт.

У "вільних" професіях та підприємстві планування часу залежить від особи. На думку деяких дослідників, "гнучкий робочий графік, мобільність, творчий характер праці і порівняна незалежність працівників із відсутністю прив'язки до робочого місця... стають важливішими для людей" [9]. Проте для окремих осіб такі характеристики, радше, є недоліками, оскільки організувати себе для вчасного виконання завдань вони не у змозі. Рівень організованості людини, справді, багато в чому визначає успіх її діяльності. Проте найскладнішими проблемами тайм-менеджменту є внутрішня мотивація та дисциплінованість людини. Історія знає приклади творчих осіб, які не дотримувалися чіткого розпорядку, проте працювали досить ефективно. Можливо, що більш жорстким, конкурентним, бюрократизованим є середовище перебування людини, то більшою мірою вона потребує планування часу.

Тайм-менеджмент є неоднозначним явищем, що має свої переваги та недоліки. Перевагами тайм-менеджменту вважають те, що він:

- дозволяє досягти встановлених цілей на основі повсякденного розв'язання основних завдань, інші – делегувати підлеглим або співробітникам;

- дає можливість визначити пріоритети, при виконанні всіх видів робіт раціонально використовувати свій час;

- допомагає розвивати в собі більш гнучке та спокійне ставлення до змін за рахунок оперативного корегування плану дій [5];

- тайм-менеджмент може відігравати роль своєрідної психотерапії у складні етапи життя, оскільки інтенсивна робота та чіткий розпорядок не дозволяють концентруватися на негативних думках і невдачах.

Недоліками тайм-менеджменту, на нашу думку, можна назвати такі:

- у зазначеній практиці питання "як встигнути?" превалює над питанням "для чого це робити?". Незважаючи на те, що першим етапом тайм-менеджменту є цілепокладання, часто після тривалого періоду жорсткого планування часу та виконання безлічі завдань первинні цілі відходять на задній план. Сам процес планування часу, дотримання розпорядку стає важливішим, ніж

початкова мета. Планування часу перетворюється на самоцінність. Частина людей при цьому стає ловцями часу, а не ловцями сенсу;

- жорстке планування часу перешкоджає саморефлексії, людина може перестати осмислювати своє життя, аналізувати поведінку, слова та вчинки. Хоча це, радше, є не так проблемою планування часу, як проблемою надмірної кількості обов'язків, що в більшості випадків робить людину суєтною, поверхневою та знервованою.

Висновки. У сучасних умовах тайм-менеджмент асоціюється з розвитком особистості, досягненням успіху, постійною конкуренцією, гонитвою за економічними та соціальними результатами. З одного боку, популярність тайм-менеджменту є наслідком секуляризації свідомості сучасної людини з її орієнтованістю на успішний результат роботи та самореалізацію через соціально-економічні наслідки своєї діяльності. У секулярно-мисливстві тайм-менеджмент часто перетворюється на гарячкову гонитву за часом. Тоді як для життя необхідне осмислене, бережливе ставлення до часового ресурсу. Із другого боку, тайм-менеджмент – це не більше ніж інструмент для досягнення власних цілей. Цей інструмент може бути використаний не лише у кар'єрному зростанні, у бізнесі, на державній службі чи в корпорації. Його можна застосувати в духовному житті (і його використовували, хоча й не називали це тайм-менеджментом); мистецтві (деякі митці встановлювали обсяг роботи на кожен день і мали чіткий розпорядок часу); науці; вихованні тощо.

Дискусія. Тайм-менеджмент, як і переважна більшість соціально-економічних процесів, характеризується неоднозначністю, що сприяє появі як прихильників, так і противників цієї практики. Дискусійними є питання використання тайм-менеджменту в окремих сферах діяльності та в деяких колективах. Наприклад, наскільки доцільною така практика може бути у творчих об'єднаннях. Дискусійним є питання вивчення основ тайм-менеджменту в закладах професійної освіти.

Список використаних джерел

1. Колесов О. С. Тайм-менеджмент – управління часом [Електронний ресурс] / О. С. Колесов, А. В. Вацьківська. – Режим доступу : <http://econjournal.vsau.org/files/pdf/a/459.pdf>.
2. Черненко Н. М. Тайм-менеджмент як засіб удосконалення професійної діяльності держслужбовців [Електронний ресурс] / Н. М. Черненко. – Режим доступу : [www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-02\(6\)/11cnndds.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-02(6)/11cnndds.pdf).
3. Гессен Д. Біг на місці: парадокси конкуренції / Д. Гессен, Т. Еріксен. – К., 2014.
4. Архангельский Г. Тайм драйв / Г. Архангельский. – М., 2006.
5. Майсюра О. М. Про ефективність використання особистого часу (до питання тайм-менеджменту) [Електронний ресурс] / О. М. Майсюра. – Режим доступу : www.eco-science.net/archiv2010/129-2104.html.
6. Морозова О. Ф. Тайм-менеджмент в системе социального управления [Электронный ресурс] / О. Ф. Морозова. – Режим доступа : www.journals.tsu.ru/uploads/import/847/files/334-035.pdf.
7. Крукевич Н. М. Проблеми становлення поняття "тайм-менеджмент" [Електронний ресурс] / Н. М. Крукевич. – Режим доступу : www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/cgibis_64.exe.
8. Кулакова С. Ю. Впровадження європейської практики тайм-менеджменту на підприємствах України [Електронний ресурс] / С. Ю. Кулакова. – Режим доступу : www.economy.nauka.com.ua/pdf/1_2016/27.pdf.
9. Грімов О. О. Основні характеристики фрілансу як нестандартної форми зайнятості [Електронний ресурс] / О. О. Грімов // Економічний часопис – XXI. – 2016. – № 157 (3–4(1)). – С. 79–81. – Режим доступу : DOI: <http://dx.doi.org/10.21003/ea.v157-0024>.

Надійшла до редколегії 13.02.17
Date of editorial approval 04.04.17

Author's declaration on the sources of funding of research presented in the scientific article or of the preparation of the scientific article: budget of university's scientific project

О. Евтушевская, канд. экон. наук, асист.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТ КАК ПРОЯВЛЕНИЕ МИРОВОЗЗРЕНИЯ СОВРЕМЕННОГО ЧЕЛОВЕКА

Исследованы основные причины распространенности тайм-менеджмента в современных условиях, а именно появление динамичной конкуренции, интенсификация потребления товаров и услуг, высокий уровень бюрократизации, непредсказуемость социально-экономических процессов. Освещены некоторые принципы тайм-менеджмента. Раскрыты преимущества и недостатки данной системы.

Ключевые слова: тайм-менеджмент, восприятие времени, общество изменений, распорядок дня.

O. Yevtushevska, PhD in Economics, Assistant

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

TIME MANAGEMENT AS A SHOW OF WORLD VIEW OF MODERN HUMAN

Planning of time always was an inalienable part of social and economic life. However, nowadays time management became so current because of essential changes in society development. Massive production, strict competition, secularization, modern cult of success caused sufficient changes in time perception. Workers, producers, agents, especially in developed countries involved into dynamic economic relations, which demand planning of time and strict daily routine. In our opinion, two main reasons of time management popularity are world-view changes, which make modern secular society radically transforms surroundings of existing and high competition between producers and workers. Time management has its positive advantages, namely it discipline peoples, rise their productivity, reduce wasting of time. However, time management can turn into end in itself.

Key words: time management; perception of time; society of changes; daily routine.

References (in Latin): Translation / Transliteration / Transcription

1. Kolesov, O.S., Vatskiy'ska, A.V., (2011). Taim menedzhment – upravlinnya chasom [Time management – direction of time]. Available at: <http://econjournal.vsaou.org/files/pdfa/459.pdf>
2. Chernenko, N.M., (2011). Taim menedzhment jak zasib vdoskonalennya profesiinoi dial'nosti derzhsluzhbovtstv [Time management as a means of improvement of public servants professional activity]. Available at: [www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-02\(6\)/11cnnds.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-02(6)/11cnnds.pdf)
3. Hessen, D., Eriksen, T., (2014). Bih na mistsi: paradoksy konkurentsii [Running in place: paradoxes of competition], K., Nika-Tsent., 208 p. (in Ukr.)
4. Arhanhels'kyi, G., (2006). Taim-draiv [Time-drive], M., Mann, Ivanov i Ferber, 256 p. (in Rus.)
5. Maisura, O.M., (2010). Pro efektyvnist' vykorystannya osobystoho chasu [About effectiveness of personal time using (about time-management)]. Available at: www.eco-science.net/archiv2010/129--2104.html
6. Morozova, O.F., (2011). Taim menedzhment v sisteme sotsyalnoho upravleniya [Time management in system of social administration]. Available at: www.journals.tsu.ru/uploads/import/847/files/334-035.pdf
7. Krukeyvych N.M., Problemy stanovlennya ponyattya "taim menedzhment" [Problems of time management formation]. Available at: www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi.../cgibirbis_64.exe
8. Kulakova S. Ju., Vprovadzhennya yevropeis'koi praktyky taim menedzhmentu na pidpnyemstvah Ukrayiny [Implementation of European practice of time management in a companies of Ukraine]. Available at: [HYPERLINK "http://www.economy.nayka.com.ua/www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2016/27.pdf"](http://www.economy.nayka.com.ua/www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2016/27.pdf)
9. Grimov, O. (2016). Osnovni charakterystyky frilansu yak nestandardnoi formy zainyatosti [Main features of freelancing as a nonstandard form of employment]. Economic Annals – XXI. – no 157 (3-4(1)). – pp. 79 – 81. DOI: <http://dx.doi.org/10.21003/ea.v157-0024>

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics, 2017; 3(192): 18-24

УДК 330.34

JEL classification: E2

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2017/192-3/4>

I. Кичко, д-р экон. наук, доц.,
А. Холодницька, канд. экон. наук, доц.

Чернігівський національний технологічний університет, Чернігів, Україна

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ ЯК ІНСТРУМЕНТУ СТРУКТУРНОЇ ПЕРЕБУДОВИ ЕКОНОМІКИ

Досліджено концептуальні підходи до здійснення інвестиційної політики в умовах структурної перебудови економіки України. Проаналізовано зміни структурного співвідношення галузей економічної діяльності, тенденції розвитку інвестиційних процесів, окреслені пріоритетні напрями підвищення інвестиційної привабливості України в контексті економічних трансформацій. Встановлено, що за період 2010–2015 рр. найбільші структурні зрушення відбулися в таких секторах економіки, як сільське господарство, промисловість, а також у фінансовій та страховій діяльності. З'ясовано, що до першочергових завдань структурної перебудови української економіки належать: задоволення потреб людей у повноцінних продуктах харчування, насичення ринку товарами індивідуального споживання і послугами в потрібному асортименті та високої якості, реалізація програми житлового будівництва, поліпшення охорони здоров'я, освіти і культури, активізація зусиль з охорони природного середовища, кардинального поліпшення екології у країні. На сучасному етапі сформована структура економіки, її технічний рівень і здійснювана інвестиційна політика не забезпечує повноцінне впровадження ресурсозберігаючих технологій.

З метою поліпшення умов для здійснення інвестицій в Україні створено дієвіші механізми для співпраці держави та територіальних громад (державні партнери), уведено міжнародну практику підготовки проектів державно-приватного партнерства. Підвищення платоспроможного попиту населення позитивно вплине не тільки на зростання продуктивності праці, але зменшить соціальну напругу в країні, активізує людський потенціал.

Зрушення у структурі виробництва, споживання електроенергії мають значення не тільки в сенсі підвищення ефективності галузі, а й надзвичайно важливі в умовах складної екологічної ситуації у країні, існує необхідність посилення природоохоронних заходів. Пріоритетним напрямом сучасної інвестиційної політики та структурної перебудови економіки має стати виконання програм, пов'язаних із безпосереднім задоволенням потреб населення в житлі, продуктах харчування, промислових товарах і послугах. Розв'язанню цих завдань, у підсумку, підпорядкований розвиток усіх галузей економіки.

Ключові слова: державна інвестиційна політика, структурна перебудова економіки, структурні зміни, інвестиції, інвестиційна привабливість, інвестиційний клімат.

Постановка проблеми. Якісні зміни у структурі економіки необхідно розглядати як найважливішу складову частину економічної стратегії на сучасному етапі. Будь-яка зміна в характері відтворення знаходить своє від-

ображення в його пропорціях. Незважаючи на свою відносну стабільність, вони постійно змінюються. Якщо необхідно змінити спрямованість і швидкість економічного розвитку, як це відбувається зараз, то необхідно

планомірно змінити й існуючі пропорції відтворення, сформувавши таку структуру суспільного виробництва, що здатна вивести економіку на якісно новий рівень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інвестиційна політика держави завжди перебуває в центрі уваги науковців і практиків, оскільки вона є невід'ємною складовою структурних змін в економіці. Концептуальні підходи до побудови інвестиційної політики знайшли своє відображення у працях В. Гейця, О. Дудчик, Л. Гриценко, О. Желінської, А. Загороднього, М. Кондрашової, В. Ланового, В. Пшеничної, Г. Харламової, О. Швердіної, А. Яценко та ін. Утім, ураховуючи стрімкі зміни в економіці, нові підходи до інвестиційних процесів вимагають наскрізного вивчення цих змін з метою ефективної побудови інвестиційної складової політики держави.

Мета дослідження – аналіз державної інвестиційної політики України в контексті структурних трансформацій економіки та розробка пропозицій щодо її поліпшення.

Методологія досліджень: при написанні статті була використана сукупність загальнонаукових методів дослідження, зокрема порівняльного аналізу (при оцінці динаміки обсягів інвестування), статистичного аналізу (для вивчення тенденцій структурних змін галузей національного господарства), табличний і графоаналітичний методи (для більш систематизованого та візуалізаційного відображення результатів досліджень), гіпотетико-дедуктивний метод (для вивчення

тенденцій структурних змін та інвестиційного клімату) та ін. **Джерела даних й емпірична база дослідження:** дані Кабінету Міністрів України та Державної служби статистики України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження тенденцій зміни показників структури національної економіки в динаміці є важливим засобом вивчення структурних зрушень. Об'єктивна необхідність структурної перебудови економіки закладена в самій сутності інтенсивного розширеного відтворення, для якого, під впливом науково-технічного прогресу, характерні динамічні зміни співвідношень між галузями, усередині галузей і виробництв. Народжуються нові та відмирають застарілі засоби праці і технологічні процеси; в одних галузях технічний прогрес іде вищими темпами, ніж в інших; змінюються співвідношення між основними факторами виробництва; один вид енергії замінює інший, а нові види сировини приходять на зміну старим. Ці зрушення знаходять відбиток у структурі економіки.

Оцінку ефективності структурних зрушень в Україні проведемо за допомогою аналізу динаміки кількісних характеристик галузевих пропорцій структури економіки України через показник структури валової доданої вартості (табл. 1).

Таблиця 1. Структура валової доданої вартості за видами економічної діяльності у 2010–2015 рр.

Види економічної діяльності	Структура валової доданої вартості, %			Абсолютне відхилення (+; -)	
	2010 р.	2014 р.	2015 р.	2014 р. до 2010 р.	2015 р. до 2014 р.
Сільське, лісове та рибне господарство	8,4	11,7	14,2	3,3	2,5
Промисловість	25,7	23,4	23,3	-1,4	-0,1
Будівництво	3,7	2,7	2,3	-1,0	-0,4
Оптова та роздрібна торгівля, транспорт, тимчасове розміщення й організація харчування	25,8	24,9	24,9	-0,9	-
Інформація та телекомунікації	3,5	3,8	4,3	0,3	0,5
Фінансова та страхова діяльність	6,4	5,1	4,0	-1,3	-0,9
Операції з нерухомим майном	6,1	7,2	7,3	1,1	0,1
Професійна, наукова та технічна діяльність, діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	4,1	4,7	4,6	0,6	-0,1
Державне управління й оборона, освіта, охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	14,8	14,6	13,5	-0,2	-1,1
Інші послуги	1,5	1,9	1,6	0,4	-0,3

Джерело: складено авторами

За період 2010–2015 рр. (табл. 1) найбільші структурні зрушення відбулися за такими видами економічної діяльності, як сільське господарство, промисловість, а також у фінансовій та страховій діяльності. Хоча питома вага кожного виду змінилася в межах 0,1–3,3 відсоткових пунктів, але все одно це підтверджує наявність тенденцій структурних зрушень, які повинні враховуватися при формуванні пріоритетів розвитку економіки країни. Відмічається збільшення частки валової доданої вартості сільського, лісового та рибного господарства, інформативної та телекомунікації, операцій із нерухомим майном. Натомість спостерігається суттєве зменшення відповідного показника за такими видами діяльності, як промисловість, будівництво, фінансова та страхова діяльність, професійна наукова та технічна діяльність.

Серед першочергових завдань структурної перебудови української економіки на сучасному етапі є: задо-

волення потреб людей у повноцінних продуктах харчування, насичення ринку товарами індивідуального споживання і послугами в потрібному асортименті та високої якості, реалізація програми житлового будівництва, поліпшення охорони здоров'я, освіти і культури. Також до першочергових завдань належать активізація зусиль з охорони природного середовища, кардинального поліпшення екології у країні.

Розв'язання зазначених завдань структурних зрушень в економіці можливо завдяки реалізації активної державної інвестиційної політики. Внаслідок уточнення поглядів учених (табл. 2) ми трактуємо термін *державна інвестиційна політика* як систему заходів, що здійснюються державою на основі використання економічних інструментів, важелів і стимулів для активізації інвестиційних процесів, їх регулювання з метою структурної перебудови та модернізації виробництва, розподілу та споживання суспільних благ і послуг.

Таблиця 2. Тлумачення терміна державна інвестиційна політика

Автор, рік	Визначення терміна державна інвестиційна політика
Л. Гриценко, 2012	система заходів, що визначають обсяг, структуру й основні напрями усіх вкладень інвестиційних ресурсів різної форми (фізичних, фінансових, матеріальних, нематеріальних, інтелектуальних) для забезпечення високих темпів розвитку економіки через концентрацію інвестицій на тих інвестиційних проектах, від яких залежать досягнення високих темпів розвитку виробництва, збалансованість та ефективність економіки, одержання максимального приросту продукції і доходу на одиницю витрат, а також для створення у країні соціального середовища, яке відповідає вимогам суспільства щодо необхідної якості життя, належного рівня задоволення соціальних стандартів з урахуванням потреб майбутніх поколінь [2]
А. Загородній, 2007	загальнодержавні принципові рішення та заходи, що визначають напрями використання капітальних вкладень у сферах і галузях економіки з метою забезпечення ефективності та пропорційності її розвитку, усунення міжгалузевих і внутрішньогалузевих диспропорцій, досягнення оптимальних співвідношень між розвитком матеріального виробництва і невиробничої сфери [4]
М. Кондрашова, 2008	складова економічної політики, що здійснюється державою у вигляді становлення структури та масштабів інвестицій і напрямів їхнього використання [8]
В. Марцин, 2007	складова економічної політики, що здійснюється державою у вигляді становлення структури та масштабів інвестицій, напрямів їх використання, джерел отримання інвестиційних ресурсів [9]
В. Пшенична, 2011	механізм, який є складовою економічної політики держави, що передбачає дію економічних інструментів, які забезпечують вплив на інвестиційний процес, у межах чинних нормативно-правових актів країни, з метою досягнення соціального й економічного ефектів, при урахуванні ресурсних та інституційних обмежень [10]
О. Шевердіна, 2012	складова економічної політики держави, що охоплює комплекс правових, адміністративних та економічних заходів, що провадиться з метою поширення та активізацію інвестиційних процесів, а також регулювання капіталовкладень для контролю над структурною перебудовою виробництва, його технічного та технологічного оновлення і модернізації [13]

Джерело: систематизовано авторами

В Україні нині діють численні інвестиційні проекти за участі іноземних учасників, зокрема:

1. Програма транскордонного співробітництва Україна – Молдова – Румунія на період 2014–2020 рр. з метою поліпшення економічної, соціальної та екологічної ситуації в регіоні, у контексті безпечних кордонів, за рахунок збільшення контакту партнерів з обох боків кордону.

2. Програма транскордонного співробітництва Україна – Угорщина – Румунія – Словаччина на період 2014–2020 рр., яка має на меті активізувати і поглибити співпрацю екологічно соціально та економічно стійким способом між Україною на прилеглих районах, на які мають право Угорщина, Румунія і Словаччина.

3. Східне партнерство територіальної співпраці: Україна, Білорусь, Молдова) (діяв упродовж 2013–2016), полягає у зміцненні транскордонних контактів між місцевими органами влади, громадами й організаціями громадянського суспільства, для спільного врегулювання проблем соціально-економічного розвитку в регіонах на кордоні України, Білорусі та Молдові.

4. Програма транскордонної співпраці; Польща – Білорусь – Україна на 2014–2020 рр., спрямована на поліпшення економічної, соціальної та екологічної ситуації в країнах, у межах безпечних кордонів за рахунок контакту по обидві сторони кордону.

Утім, це не повний перелік діючих проектів, що спрямовані на поліпшення екологічної ситуації та поживлення соціально-економічних процесів.

Соціальне спрямування економічного розвитку, збільшення частки споживання в національному доході повинні стати основою структурної та інвестиційної політики, наріжним каменем у формуванні темпів і пропорцій економіки. Структурні зміни мають передбачати істотне поліпшення ефективності виробництва та прогресивні зміни в його структурі.

Варто зауважити, що сформована структура економіки, її технічний рівень і здійснювана інвестиційна політика не забезпечує повноцінного впровадження ресурсозберігаючих технологій. У той час, як багато країн пішли у своєму розвитку шляхом усіякої економії матеріальних ресурсів, широкого впровадження ресурсозберігаючих технологій, наша країна переважно задовольняла потреби економіки в паливі, сировині не за рахунок їх економії, а шляхом їх екстенсивного використання. Це стримувало формування прогресивної структури економіки, переведення її на інтенсивні рейки.

Аналогічна характеристика може бути дана й іншим галузям – будівництву, сільському господарству, транспорту і зв'язку, торгівлі. У своєму розвитку вони також не відповідали сучасним вимогам.

Останнім часом в Україні створено дійові механізми для співпраці держави та територіальних громад (державні партнери), уведено міжнародну практику підготовки проектів державно-приватного партнерства [3]. Станом на 1 січня 2016 р. на засадах державно-приватного партнерства діє 177 інвестиційних проектів, інформацію про які наведемо в табл. 3.

Таблиця 3. Діючі інвестиційні проекти на засадах державно-приватного партнерства у 2016 р.

Назва проекту	Кількість діючих проектів	Питома вага, %
Переробка відходів	112	63,2
Збір, очищення та розподілення води	30	16,8
Будівництво та/або експлуатація автострад, доріг, залізниць, злітно-посадкових смуг на аеродромах, мостів, шляхових естакад, тунелів і метрополітенів, морських і річкових портів та їх інфраструктури	16	9,0
Виробництво, транспортування та постачання тепла	6	3,3
Виробництво, розподілення та постачання електричної енергії	5	2,8
Управління нерухомістю	2	1,1
Пошук, розвідка родовищ корисних копалин та їхнє видобування	1	0,6
Туризм, відпочинок, рекреація, культура та спорт	1	0,6
Інші	4	2,6
Разом	177	100,0

Джерело: систематизовано авторами за даними [3]

Як бачимо, найбільше проектів за підтримки держави спрямовані на забезпечення переробки відходів та очищення води, у той час як енергоощадним напрямом приділено мало уваги. Проведений аналіз видів діючих інвестиційних проектів на засадах державно-приватного партнерства свідчить, що такі перспективні для економічного зростання України види економічної діяльності як промисловість, сільське господарство, наукова та технічна діяльність не були профінансовані на засадах державно-приватного партнерства. У зв'язку із цим потребує удосконалення механізм державного впливу на процес стимулювання інвестиційної діяльності, зокрема на засадах державно-приватного партнерства у розрізі пріоритетних видів діяльності. Насамперед, необхідно переглянути інституційні засади державно-приватного партнерства в частині зміни як формальних, так і неформальних інститутів з метою зменшення адміністративних бар'єрів, встановлення періоду пільгового оподаткування, надання інформаційної підтримки учасника інвестиційного процесу.

Резюмуючи, підкреслимо, що прогресивною можна назвати тільки таку структуру економіки, за якої забезпечується максимальне задоволення потреб (суспільства, підприємства, особистості) на основі зростання ефективності виробництва.

Основою інтенсифікації виробництва є ефективні засоби виробництва на основі впровадження досягнень науково-технічного прогресу. Нові та новітні засоби виробництва і технології необхідно створити й упровадити, спираючись на досягнення української науки. Це, звичайно, не унеможливілює міжнародних форм співпраці.

Здійснюються заходи в напрямі розвитку інвестиційної інфраструктури, зокрема щодо державної підтримки облаштування індустріальних парків. Уже 14 таких парків внесено до Реєстру індустріальних парків. Ще 7 створено та перебувають у процесі підготовки.

Україна для іноземних інвесторів – приваблива країна. У свою чергу, надходження прямих іноземних інвестицій може стати імпульсом для поживлення її економіки. Найбільшими країнами інвесторами є Кіпр, США, Нідерланди, Німеччина та Російська Федерація. На першу десятку основних країн-інвесторів припадає 83,5 % загального обсягу прямих інвестицій [11].

Позитивним для України є те, що у 2016 р. вдалося досягти зростання обсягів інвестицій на 2617 млн дол США, що дозволило подолати від'ємне сальдо 2014–2015 рр. Це свідчить про позитивні структурні зрушення в економіці та поліпшення інвестиційного клімату.

На рис. 1 розглянемо динаміку прямих інвестицій у розрахунку на одну особу за 2011–2016 рр.

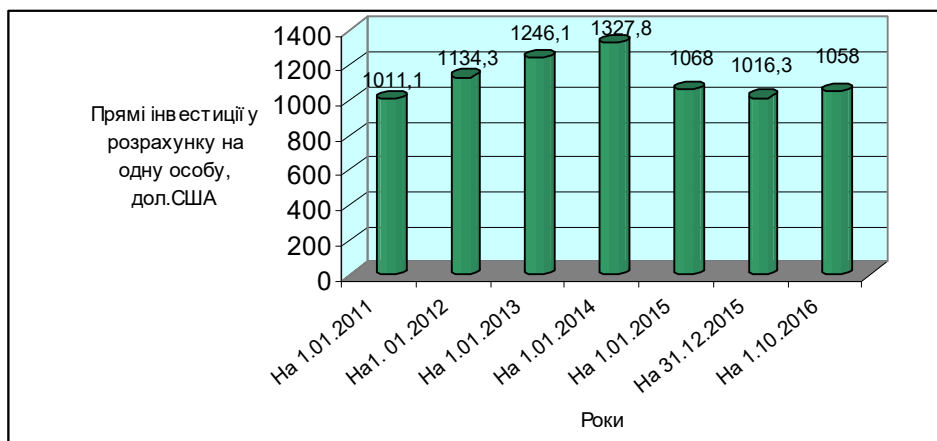

Рис. 1. Динаміка прямих іноземних інвестицій у розрахунку на одну особу населення України, дол США

Джерело: систематизовано авторами на основі [6]

За період 2011–2014 рр. можемо спостерігати поступове нарощування обсягів інвестицій, утім у 2015 р. нестабільна політична ситуація, негативні економічні процеси, загострення воєнного конфлікту демотивували інвесторів, внаслідок чого обсяг інвестування помітно скоротився до 1016,3 дол на особу. Усе ж залучення фінансових ресурсів від міжнародних організацій та країн-донорів для підтримки макроекономічної стабільності та реалізації інвестиційних проектів дозволило збільшити обсяги інвестування до 1058,0 дол на особу.

Зазвичай інвестиції спрямовують у вже розвинені сфери економічної діяльності. На промислових підприємствах зосереджено 29,6 % загального обсягу прямих інвестицій в Україну, також значні обсяги припадають на фінансову та страхову діяльність – 29,4 %.

На рис. 2 зобразимо обсяги прямих іноземних інвестицій в Україну станом на 1 січня 2016 р.

Як бачимо, найпривабливішими для іноземних інвесторів є промисловість, фінансова та страхова діяльність, торгівля, операції з нерухомістю.

У 2017 р. за оцінками Кабінету Міністрів України очікується збільшення чистого припливу прямих іноземних

інвестицій до 4,5 млрд дол США. Іноземні інвестори в Давосі висловили готовність вкладати кошти в українську портову і залізничну інфраструктуру, енергетичний сектор, сільське господарство та ІТ.

Утім, у багатьох компаній, які ведуть діяльність в Україні, основні занепокоєння щодо інвестиційного та ділового клімату викликають недоліки судово-правової сфери, корупція, а також низька конкурентоспроможність фінансового сектора, продовження військового конфлікту. За оцінками ЄБР, потреба України у фінансових ресурсах становить близько EUR100 млрд, однак такі трансферти на перебудову не можуть бути отримані за відсутності економічних та інвестиційних реформ [1].

З метою пошуку дієвого механізму залучення та нарощування іноземних інвестицій в Україну, підтримки важливих інвестиційних проектів, поліпшення інвестиційного клімату, захисту прав інвесторів, налагодження ефективної співпраці інвесторів із державними органами реалізуються заходи зі створення Офісу із залучення інвестицій і супроводження інвесторів.

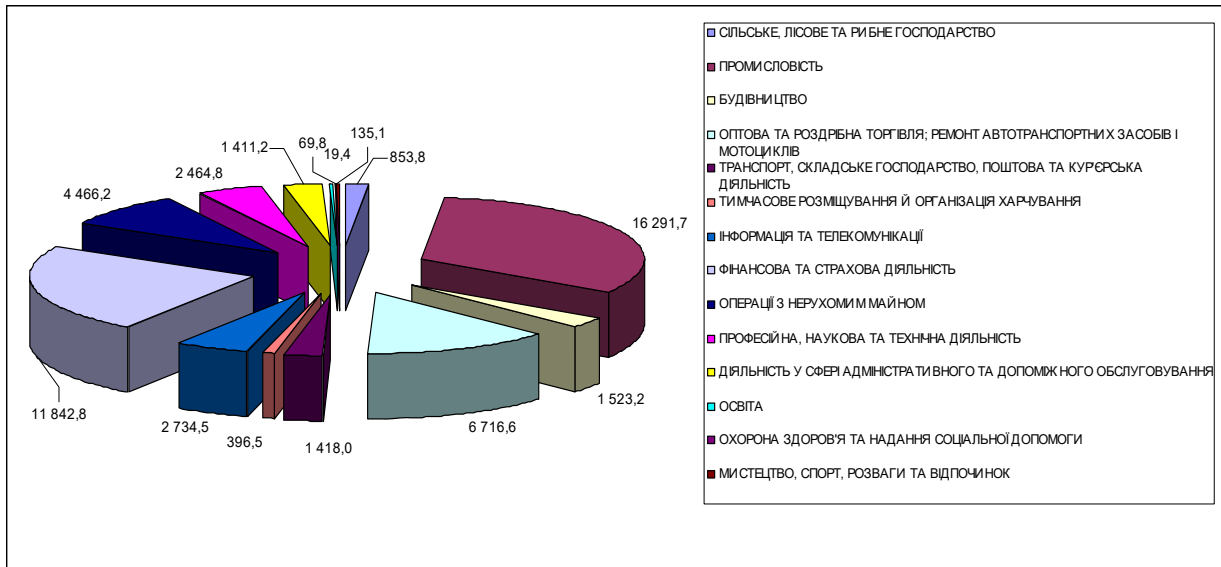

Рис. 2. Прямі іноземні інвестиції за видами економічної діяльності в економіку України на 1 січня 2016 р., млн дол США

Джерело: складено авторами на основі [6]

Звідси випливає, що корінна структурна перебудова економіки, переведення її на рейки інтенсивного розвитку і перехід до нової якості зростання неможливі без відповідної інвестиційної політики.

По-перше, інвестиції нині повинні передусім спрямовуватися на нове будівництво, модернізацію діючих підприємств. Досить сказати, що віддача капітальних вкладень у технічне переозброєння і реконструкцію приблизно вдвічі вища, ніж у нове будівництво.

По-друге, повинні істотно змінитися співвідношення між капітальними вкладеннями в ресурсодобувні, переробні та споживаючі галузі. Головним критерієм інвестиційної політики має стати ресурсозбереження.

По-третє, істотно повинна бути збільшена частка капіталовкладень у розвиток мікроелектроніки, обчислювальної техніки і приладобудування, індустрії інформатики.

По-четверте, капітальні вкладення повинні концентруватися на вирішальних ділянках, що забезпечують швидке досягнення економічного ефекту.

По-п'яте, перспективним є створення механізму трансформації заощаджень населення в інвестиційний ресурс.

Таким чином, ми бачимо, що корінна перебудова структури економіки нашої країни вимагає значного перерозподілу ресурсів суспільства на цілі стратегічного розвитку.

Прогресивні структурні зміни в економіці, насамперед за рахунок розвитку галузей, що забезпечують науково-технічний прогрес в економіці, таких, як машинобудування, хімія тощо. Насичення всіх галузей економіки необхідною технікою не тільки забезпечить збільшення обсягів виробництва, але і дозволить домогтися економії всіх видів ресурсів, що, у свою чергу, приведе до зниження потреби в металі, електроенергії, будівельних матеріалах і в робочій силі при збільшенні національного доходу. Усі ці структурні зрушення характеризують нову якість зростання, яке полягає у швидшому нарощуванні кінцевих результатів за стабілізації або навіть зменшенні обсягів виробництва галузей, що виробляють проміжний продукт, – видобувних, металургійних.

Докорінна зміна структури суспільного виробництва потребує створення нових наукомістких галузей і виробництв, швидшого розвитку галузей, які забезпечують

поширення досягнень науково-технічного прогресу в економіці, великих вкладень у технічну реконструкцію традиційних, особливо видобувних галузей і всього паливно-енергетичного комплексу, якісно нового розвитку виробничої інфраструктури невикористаної сфери. Іншими словами, структурна політика має бути підкріплена відповідною інвестиційною політикою, бо без виділення відповідних обсягів капітальних вкладень, без потужного будівельного комплексу, намічені зміни структури економіки не зможуть втілитися в життя.

Незважаючи на те, що останнім часом при здійсненні державних інвестицій помітний акцент ставиться на зовнішні інвестиційні джерела, доцільно переглянути підходи до використання внутрішніх, зокрема заощадження населення. Із цією метою необхідно: відновити довіру населення до фінансово-кредитної системи України у частині її стабільності та передбачуваності, зменшити рівень оподаткування доходів від інвестицій тощо.

Виділення величезних капіталовкладень на цілі стратегічного розвитку призведе на першому етапі до деякого уповільнення зростання поточного споживання, але потім викличе його істотне кількісне, а головне – якісне збільшення.

Слід ураховувати, що взятий курс на пріоритетний розвиток галузей, що випускають кінцеву продукцію (машини, обладнання), порівняно з галузями, що роблять елементи проміжного продукту (паливо, сировина, напівфабрикати тощо), має на меті не тільки зростання ефективності виробництва, а й зміну характеру й умов праці. Перехід до ресурсозберігаючих технологій скорочує потреби в додаткових капітальних вкладеннях у галузі, що виробляють сировину, паливо та інші продукти.

Структурні зміни в економіці України супроводжуються абсолютним скороченням чисельності зайнятих, що вимагає перекваліфікації та перепідготовки кадрів. Отже, внаслідок реконструкції та ліквідації підприємств відбувається абсолютне вивільнення трудових ресурсів. Необхідно створити умови не тільки для перепідготовки кадрів, але і перерозподіляти їх в інші сфери зайнятості.

За оцінками експертів визначальними напрямками зростання економіки України 2017 р. стане збільшення споживання та інвестиції в основний капітал. Експерти оцінюють зростання ВВП України за підсумками 2016 р. в

розмірі 1,5–1,6%, а 2017 р. прогнозують економічне зростання на 2,3 %. Очікують, що головним драйвером економіки 2017 р. стане зростання внутрішнього попиту, який забезпечуватиметься шляхом утримання питомої ваги державних витрат на рівні 30 % щодо ВВП і зростанням інвестицій в основний капітал.

Внутрішній попит забезпечуватиметься внутрішньою пропозицією товарів або послуг. Крім того, слід очікувати відновлення купівельної спроможності домогосподарств. Це сприятиме розвитку будівельної, машинобудівної галузей та суміжних ним сегментів. На відновлення купівельної спроможності домогосподарств вплине передбачене бюджетом-2017 збільшення мінімальної зарплати [7].

Підвищення платоспроможного попиту населення матиме позитивний вплив не тільки на зростання продуктивності праці безпосередньо в економічній сфері, але зменшить соціальну напругу в країні, активізує людський фактор.

Зрушення у структурі виробництва, споживання електроенергії мають значення не тільки в сенсі підвищення ефективності галузі, а й надзвичайно важливі в умовах складної екологічної ситуації у країні, існує необхідність посилення природоохоронних заходів.

Висновки. Структурні перетворення в економіці, як уже підкреслювалося, здійснюються через інвестиційну політику, головним провідником якої є сільське господарство, операції з нерухомим майном, інформація та телекомунікації. Доцільним є збільшення обсягів внутрішніх та зовнішніх інвестицій у будівництво, оскільки цей вид економічної діяльності стимулює розвиток інших галузей, є бюджетонаповнюючим. Поряд із розвитком ключових галузей, що безпосередньо забезпечують прискорення науково-технічного прогресу, велика увага має приділятися зростанню і розвитку виробничої та соціальної інфраструктури.

Одним з основних завдань сучасної інвестиційної політики і цілей структурної перебудови економіки є виконання програм, пов'язаних із безпосереднім задоволенням потреб населення в житлі, продуктах харчування, промислових товарах і послугах. Розв'язанню цих завдань, у підсумку, підпорядкований розвиток усіх галузей економіки.

Дискусія. Незважаючи на вагомий науковий доробок вітчизняних науковців і практиків дискусійними залишаються питання щодо пріоритетних напрямів інвестуван-

ня, спрощення інвестиційних процедур з урахуванням міжнародної практики, пошуку інвесторів та подолання перешкод, що їх демотивують, перспектив структурних зрушень в економіці в напрямі збільшення обсягів виробництва в галузях із високою часткою доданої вартості.

Список використаних джерел

1. Геєць В. Внутрішні проблеми економіки України [Електронний ресурс] / В. Геєць. – Режим доступу : https://www.business.ua/politics/ekonom_ka_ukra_ni_2016_roku-282704.
2. Грищенко Л. Л. Державна інвестиційна політика: сутність, цілі та завдання [Електронний ресурс] / Л. Л. Грищенко. – Режим доступу : [http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_22\(2\)_ekon/stat_20_1/15.pdf](http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_22(2)_ekon/stat_20_1/15.pdf).
3. Довідка щодо стану здійснення державно-приватного партнерства / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=6b08c354-a6fd-4ace-8c57-41829defda5c&title=DovidkaSchodoStanuZdiisnennia>.
4. Загородній А. Г. Фінансово-економічний словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк. – К., 2007.
5. Жилінська О. Інвестиційне посередництво та його вплив на інноваційну діяльність [Електронний ресурс] / О. Жилінська, А. Букало // Вісник Київського нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. – 2012. – № 136. – С. 8–12. – Режим доступу : <http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/archives/3325>.
6. Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності України у січні – вересні 2016 року : статистичний бюлетень / відп. за вип. І. С. Петренко. – К., 2016.
7. Камбин дал прогноз по прямым инвестициям в Украину на 2017 год [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.segodnya.ua/economics/enews/kambin-dal-prognoz-po-ryumam-investiciyam-v-ukrainu-na-2017-god-791204.html>.
8. Кондрашова М. В. Теоретичні основи формування державної інвестиційної політики на рівні регіону / М. В. Кондрашова // Держава та регіони. Серія: Державне управління. – 2008. – № 2. – С. 118–121.
9. Марцин В. Удосконалення державного регулювання інвестиційної діяльності в економіці України / В. Марцин // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 5 (71). – С. 52–53.
10. Пшенична В. П. Розвиток механізму реалізації державної інвестиційної політики України : дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.03 "Економіка та управління національним господарством" / В. П. Пшенична. – Донецьк, 2011.
11. Рейтинг інвестиційної привабливості: Україна котиться вниз [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://forbes.net.ua/ua/opinions/1421796-rejting-investicijnoi-privablivosti-ukrayina-kottitsya-vniz>.
12. Kharlamova G. Investment security of industries: rating assessment (case of Ukraine) / G. Kharlamova // Procedia Economics and Finance. – 16 (2014). – 657–668 doi:10.1016/s2212-5671(14)00854-5.
13. Швердіна О. Інвестиційна політика України як об'єкт державної економічної політики / О. Швердіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2012-4/doc/2/08.pdf>.

Надійшла до редколегії 10.02.17

Date of editorial approval 03.04.17

Author's declaration on the sources of funding of research presented in the scientific article or of the preparation of the scientific article: budget of university's scientific project

И. Кичко, д-р экон. наук, доц.,

А. Холодницкая, канд. экон. наук, доц.

Черниговский национальный технологический университет, Чернигов, Украина

ПЕРСПЕКТИВЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПОЛИТИКИ ГОСУДАРСТВА КАК ИНСТРУМЕНТА СТРУКТУРНОЙ ПЕРЕСТРОЙКИ ЭКОНОМИКИ

Исследуются концептуальные подходы по осуществлению инвестиционной политики в условиях структурной перестройки экономики Украины. Детализируются перспективы использования инвестиционных проектов с участием иностранных партнеров. Проанализированы изменения структурного соотношения отраслей экономической деятельности, тенденции развития инвестиционных процессов. Аргументируется необходимость структурных изменений с целью решения социальных проблем экономического развития, увеличения доли отраслей с высоким содержанием добавленной стоимости. Обозначены приоритетные направления повышения инвестиционной привлекательности Украины в контексте экономических трансформаций.

Ключевые слова: государственная инвестиционная политика, структурная перестройка экономики, структурные изменения, инвестиции, инвестиционная привлекательность, инвестиционный климат.

I. Kychko, Doctor of Sciences (Economics), Associate Professor,

A. Holodnytska, PhD in Economics, Associate Professor

Chernihiv National Technological University, Chernihiv, Ukraine

PERSPECTIVES OF INVESTMENT POLICY STATE AS AN INSTRUMENT ECONOMIC RESTRUCTURING

The article deals with conceptual approaches to the investment policy in the restructuring of the economy of Ukraine. Detailing the prospects of investment projects with foreign partners. The analysis of structural changes value sectors of economic activity, trends in investment processes. Argued the need for structural changes to address the social problems of economic development, increasing the share of industries with high added value content. Outlined priority areas of increasing investment attractiveness of Ukraine in the context of economic transformation.

Keywords: state investment policy, economic restructuring, structural changes, investments, investment attractiveness, investment climate.

References (in Latin): Translation / Transliteration / Transcription

1. Heiets, V. (2016). Vnutrishni problemy ekonomiky Ukrainy, available at: https://www.business.ua/politics/ekonom_ka_ukra_ni_2016_roku-282704/
2. Hryshchenko, L. L. Derzhavna investytsiina polityka: sutnist, tsili ta zavdannia, available at: [http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_22\(2\)_ekon/stat_20_1/15.pdf](http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_22(2)_ekon/stat_20_1/15.pdf)
3. Dovidka shchodo stanu zdiisnennia derzhavno-pryvatnoho partnerstva (2016). Ministerstvo ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy available at: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=6b08c354-a6fd-4ace-8c57-41829defda5c&title=DovidkaSchodoStanuZdiisnennia>
4. Zahorodnii, A. H. (2007). Finansovo-ekonomichnyi slovnyk, K.: Znannia, 1072 p.
5. Zhylynska, O., Bukalo, A. (2012). Investytsiine poserednytstvo ta yoho vplyv na innovatsiinu diialnist, *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu im. T. Shevchenka*, no. 136, pp. 8-12. <http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/archives/3325>
6. Investytsii zovnishnoekonomichnoi diialnosti Ukrainy u sichni – veresni 2016 roku : statystychnyi biuletyn/ vidpov. za vypusk I.S. Petrenko. – K.: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2016, 155 p.
7. Kambyn dal prohoz po priatym ynvestytsiyam v Ukrainu na 2017 hod (2017). available at: <http://www.segodaya.ua/economics/enews/kambindalprohoz-po-priatym-investyciyam-v-ukrainu-na-2017-god-791204.html>
8. Forbes (2017). Reitynh investytsiinoi pryvablyvosti: Ukraina kotytsia vnyz (2016), available at: <http://forbes.net.ua/ua/opinions/1421796-rejtinginvesticijnoyi-privablyvosti-ukrayina-kotytsya-vniz>
9. Martsyn, V. (2007). Udoshkonalennia derzhavnogo rehuliuвання investytsiinoi diialnosti v ekonomitsi Ukrainy, *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 5 (71), pp. 52–53.
10. Pshenychna, V. P. (2011). Rozvytok mekhanizmu realizatsii derzhavnoi investytsiinoi poli-tyky Ukrainy: dys. na zdobuttia nauk. stupenia kandydata ekon. nauk za spetsialnistiu 08.00.03 – ekonomika ta upravlinnia natsionalnym hospodarstvom, Donetsk: Don. derzh. un-tet upravlinnia, 205 p.
11. Reitynh investytsiinoi pryvablyvosti: Ukraina kotytsia vnyz, available at: <http://forbes.net.ua/ua/opinions/1421796-rejting-investicijnoyi-privablyvostiukrayina-kotytsya-vniz>
12. Kharlamova, G. (2014). Investment security of industries: rating assessment (case of Ukraine). *Procedia Economics and Finance* 16, 657 – 668 doi:10.1016/s2212-5671(14)00854-5
13. Sheverdina, O. (2012). Investytsiina polityka Ukrainy yak ob'ekt derzhavnoi ekonomichnoi polityky, available at: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2012-4/doc/2/08.pdf>

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics, 2017; 3(192): 24-30

УДК 658.14.17:005.934:336.02

JEL classification: M 210

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2017/192-3/5>

В. Кузьомко, канд. екон. наук, доц.,
М. Михайлюк, асп.

ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана", Київ, Україна

ЗАСТОСУВАННЯ МОДИФІКОВАНОЇ МЕТОДИКИ ДЕВ'ЯТИКОМПОНЕНТНОГО ПОКАЗНИКА ДЛЯ ДІАГНОСТИКИ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Здійснено модифікацію методики розрахунку дев'ятикомпонентного показника фінансової стійкості в контексті введення показників, що оцінюють кредиторську заборгованість та запаси. Апробацію запропонованої методики фінансової діагностики виконано за матеріалами ПАТ "Яготинський маслозавод".

Ключові слова: фінансова безпека, фінансова стійкість, дев'ятикомпонентний показник фінансової стійкості, шістнадцятикомпонентний показник фінансової стійкості.

Вступ. Забезпечення належного функціонування підприємства неможливе без підтримки належного рівня його фінансової безпеки. Сутність фінансової безпеки бізнесу відображається через можливості підприємства: забезпечувати оптимальне залучення та результативне використання фінансових ресурсів компанії; підтримувати фінансову стійкість, платоспроможність, ліквідність та достатню фінансову незалежність у довготерміновому періоді; ідентифікувати небезпеки і загрози фінансового стану суб'єкта господарювання та розробляти заходи для їх вчасного усунення тощо. Початковим і, найголовнішим, етапом процесу оцінювання фінансової безпеки підприємства є діагностика його фінансової стійкості.

На думку М. Я. Коробова, фінансова стійкість підприємства – це розміщення фінансових ресурсів компанії, а також відповідність параметрів діяльності підприємств індикаторам позитивної характеристики фінансового стану. О. Н. Волкова і В. В. Ковальов стверджують, що найважливішою характеристикою фінансового стану будь-якої компанії є стабільність її діяльності у довготерміновій перспективі, що пов'язана із загальною фінансовою структурою суб'єкта господарювання, а також ступенем його залежності від інвесторів і кредиторів. На думку В. М. Родіонової, фінансова стійкість – це наявність власних оборотних коштів, їх збереження, співвідношення між власними і позиковими обіговими коштами, які характеризують ступінь фінансової стійкості компанії, її становище на фінансовому ринку,

можливості додаткової мобілізації фінансових ресурсів за допомогою випуску цінних паперів [1, с. 92]. З огляду на вищезазначене, для фінансової стійкості характерне співвідношення власних і позикових коштів.

У сучасному світі існує велика кількість методик оцінки аналізу фінансової стійкості, важливим завданням для підприємства є визначення найдоцільнішої з них, адже від правильності розрахунків стану фінансової стійкості компанії залежить її майбутнє функціонування.

Метою дослідження є модифікація методики розрахунку дев'ятикомпонентного показника фінансової стійкості А. Д. Шеремета і Р. С. Сайфуліна та демонстрація переваг удосконаленого варіанту методики на прикладі ПАТ "Яготинський молокозавод".

Об'єктом дослідження є процес забезпечення ефективного фінансово-господарського стану на рівні підприємства. Предмет дослідження – сукупність теоретичних і методичних аспектів оцінювання фінансової стійкості підприємства.

Для реалізації зазначеної мети необхідно поставити та розв'язати низку завдань:

- ✓ здійснити порівняльний аналіз методик оцінювання фінансової стійкості підприємства;
- ✓ ідентифікувати найбільш прийнятні методики оцінювання фінансової стійкості компанії;
- ✓ адаптувати існуючі методики оцінювання фінансової стійкості до потреб вітчизняного підприємства;
- ✓ оцінити фінансову стійкість ПАТ "Яготинський маслозавод".

Огляд літератури. Дослідженням питань поліпшення фінансового забезпечення, а саме, створення умов для фінансово стійкої діяльності компаній присвячено наукові праці зарубіжних учених, таких як: Е. Альтмана, Р. Л. Міллера, Д. Д. Ван-Хуза та ін. У науковій літературі наявна значна кількість праць, присвячених аналізу фінансових показників. Так, Л. А. Лахтіонова, О. О. Захаркін, С. С. Черниш, Т. О. Смірнова розробляють теоретичні основи формування фінансової стійкості і ліквідності підприємства; Н. М. Євдокимова, А. Д. Шеремет, Е. В. Негашев, Р. С. Сайфулін, Н. І. Шифріна, С. М. Марущак займаються переважно розв'язанням практичних завдань оцінювання фінансового стану суб'єктів господарювання, а саме визначення методик оцінювання фінансової стійкості та ліквідності тощо.

Разом із тим, недостатня завершеність наукових розробок у цій сфері, а також необхідність комплексного підходу до розв'язання ключових завдань фінансового аналізу роблять актуальним подальший пошук найбільш прийнятних методик оцінки фінансової стійкості підприємства.

Методологія дослідження. Дослідження було проведено на базі ПАТ "Яготинський маслозавод" за 2012–2014 рр. діяльності підприємства. Основними джерелами даних були офіційний сайт і фінансова звітність ПАТ "Яготинський маслозавод". Під час аналізу діяльності підприємства переважно була використана форма 1 фінансової звітності.

Під час дослідження були застосовані такі методи, як систематизація літературних джерел, праць видатних вітчизняних і зарубіжних науковців, періодичної та тематичної літератури. Важливим було використання таких методів як: аналіз і синтез опрацьованої інформації (основні поняття та характеристики предмета дослідження), дедукція (спочатку визначено основні методики оцінки фінансової стійкості, а потім окремо переваги та недоліки кожного з них), аргументація, порівняння основних понять і визначень. Крім того, за допомогою методу узагальнення було здійснено розробку висновків.

Для проведення дослідження необхідна була адаптація модифікованої методики дев'ятикомпонентного показника для діагностики рівня фінансової безпеки підприємства до сучасної форми звітності. Відповідно

до наказу Міністерства фінансів України № 73 від 7 лютого 2013 р. у бухгалтерів господарюючих суб'єктів (крім банків і бюджетних установ) з'явилося Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності", а разом з ним і змінені форми № 1 Баланс (Звіт про фінансовий стан), № 2 Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід), № 3 Звіт про рух грошових коштів, № 4 Звіт про власний капітал. З'явилася нова нумерація кодів рядків фінансової звітності. Номери рядків чотиризначні, також частини рядків змінила своє розташування. Частина статей звітності або зникла взагалі (наприклад, рядок 010 "Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)" форми № 2), або були додані до Переліку додаткових статей фінансової звітності (наприклад, рядок 1101 "Виробничі запаси") тощо. Адаптація модифікованої методики дев'ятикомпонентного показника для діагностики рівня фінансової безпеки підприємства до форм фінансової звітності, затверджених наказом Міністерства фінансів України № 73 від 7 лютого 2013 р. є позитивним досвідом, адже після аналізу наукової літератури було виявлено, що адаптацію методики не було проведено раніше.

Безпосереднє використання фінансової звітності є першим кроком фінансової діагностики, що передбачає агрегування, структурування фінансових даних через складання фінансової звітності. Наступним кроком впорядкування фінансової інформації є вертикальний і горизонтальний аналізи. У процесі горизонтального аналізу зіставляють (в абсолютному і відсотковому вираженні) основні статті балансу, звіту про фінансові результати і звіту про рух грошових коштів. Здійснюючи вертикальний аналіз, усі дані фінансових звітів подано у відносному вираженні. Третім інструментом фінансової діагностики є розрахунок низки фінансових коефіцієнтів [2, с. 224].

Під час аналізу наукової літератури було виявлено, що не існує єдиної систематизації переваг і недоліків кожного із зазначених вище методів, тому було запропоновано їх узагальнення в табл. 1.

Таблиця 1. Переваги та недоліки методів оцінювання фінансової стійкості підприємства

	Агрегування	Вертикальний аналіз	Горизонтальний аналіз	Коефіцієнтний аналіз
ПЕРЕВАГИ	є неважким для інтерпретації	виявлення змін структури активів і зобов'язань підприємства;	аналіз тенденцій розвитку компанії й екстраполяцію їх на майбутнє	відображає різні сторони діяльності підприємства
	чітко визначена методика розрахунку	дослідження та прогнозування зміни складу активів і джерел їх покриття	легкість і доступність розрахунку	простота й оперативність розрахунків
	зменшується міра втрати інформації або її викривлення в результаті суб'єктивного оцінювання різних показників	легкість і доступність розрахунку	приведення до єдиної розмірності	можливість відстеження тенденцій зміни діяльності підприємства
	можливість прогнозування на перспективу	приведення до єдиної розмірності		можливості зіставлення результатів діяльності різних підприємств

Закінчення табл. 1

Агрегування		Вертикальний аналіз	Горизонтальний аналіз	Коефіцієнтний аналіз
НЕДОЛІКИ	для показників прибутковості не має нормативних значень	не дає консолідованої оцінки фінансового стану	висновки формують зазвичай не більш ніж за двома звітними періодами, тому методика має суто дескриптивний характер	різні назви одного показника за однакового алгоритму розрахунку та різні алгоритми розрахунку за однакової назви показників, що викликає одержання різних результатів, збільшує ступінь невизначеності розрахунків
	щодо періоду не має нормативного значення	не містить динаміки змін	має прогностичний характер, не інтерпретує інформацію	кожен державний орган, перед яким звітує підприємство, має власні вимоги до розрахунку показників фінансового стану
				відсутність нормативних значень більшості використовуваних коефіцієнтів

Виходячи з табл. 1, найприйнятнішим для фінансової діагностики фінансової стійкості є метод агрегування балансу, який має велику кількість переваг і, порівняно з іншими методами, лише незначні недоліки. зважаючи на це в подальшому викладі зосередимося на розгляді методик фінансового аналізу, які у своїй основі мають метод агрегування.

Основні результати. У сучасній науковій літературі, присвяченій діагностиці фінансової стійкості підприємства, найбільшого поширення набули методики на основі розрахунку трикомпонентного та дев'ятикомпонентного показника.

За трикомпонентним показником фінансової стійкості трьома показниками наявних джерел формування запасів (Z) відповідають три показники забезпеченості запасів джерелами фінансування: за рахунок власних оборотних коштів (U); довготермінових (K^T) та короткотермінових зовнішніх джерел фінансування (K^t). Комбінації значень індикаторів S(±FC), S(±FT), S(±FO), визначають чотири зони фінансової стійкості: зона абсолютної фінансової стійкості, зона нормальної фінансової стійкості, зона нестійкого фінансового стану і зона кризового стану.

Алгоритм визначення трикомпонентного показника представлено в табл. 2.

Таблиця 2. Оцінювання показників фінансової стійкості на основі методики трикомпонентного показника

Умова	Зона фінансової стійкості
$\pm\Phi_C \geq 0, \pm\Phi_T \geq 0, \pm\Phi_O \geq 0, \text{ тобто } S = \{1,1,1\}$	абсолютна
$\pm\Phi_C < 0, \pm\Phi_T \geq 0, \pm\Phi_O \geq 0, \text{ тобто } S = \{0,1,1\}$	нормальна
$\pm\Phi_C < 0, \pm\Phi_T < 0, \pm\Phi_O \geq 0, \text{ тобто } S = \{0,0,1\}$	нестійка
$\pm\Phi_C < 0, \pm\Phi_T < 0, \pm\Phi_O < 0, \text{ тобто } S = \{0,0,0\}$	кризова

Абсолютна та нормальна фінансова стійкість забезпечують підприємству належне функціонування. Зона нестійкого фінансового стану характеризується нестачею у підприємства "нормальних" джерел для фінансування запасів. У цій ситуації не існує можливості відновлення рівноваги за рахунок поповнення власних джерел, скорочення дебіторської заборгованості та прискорення обігу запасів. Зона кризового стану відображає ситуацію, за якої підприємство має кредити і позики, не погашені вчасно, а також прострочену кредиторську та дебіторську заборгованості. У цьому випадку можна стверджувати, що підприємство перебуває на межі банкрутства.

Паралельно з методикою розрахунку трикомпонентного показника існує методика розрахунку дев'ятикомпонентного показника фінансової стійкості, яку за-

пропонували А. Д. Шеремет і Р. С. Сайфулін. На відміну від трикомпонентного показника, використання дев'ятикомпонентного надає чіткіші результати. Для зіставлення використовуються такі агрегати: основні засоби й інші необоротні активи (F); запаси і витрати (Z); джерела власних коштів (U); довготермінові кредити і позикові кошти (K^T); розрахунки (дебіторська заборгованість) та інші активи (r); короткотермінові кредити і позикові кошти (K^t) [6].

Для зручності розрахунків О. С. Коцюба модифікував методику розрахунку дев'ятикомпонентного показника фінансової стійкості (D) [8]:

$$D = \begin{bmatrix} d(f11) & d(f12) & d(f13) \\ d(f21) & d(f22) & d(f23), \\ d(f31) & d(f32) & d(f33) \end{bmatrix}, \tag{1.1}$$

при цьому

$$d(fij) = \begin{cases} 1, & \text{якщо } f_{ij} \geq 0 \\ 0, & \text{якщо } f_{ij} < 0 \end{cases} \quad i = 1, 3; j = 1, 3 \tag{1.2}$$

де

$$f11 = U + K^T + K^t - (F + Z + r),$$

$$f13 = U - (F + Z + r),$$

$$f22 = U + K^T - (F + Z),$$

$$f12 = U + K^T - (F + Z + r),$$

$$f21 = U + K^T + K^t - (F + Z),$$

$$f23 = U - (F + Z),$$

$$f_{31} = U + K^T + K^t - F,$$

$$f_{33} = U - F$$

$$f_{32} = U + K^T - F,$$

Внаслідок зіставлення показників можливими стають дев'ять станів фінансової стійкості підприємства (табл. 3).

Таблиця 3. Розширена система часткових умов і градацій фінансової стійкості для дев'ятикомпонентного показника

№	1	2	3
1	$F+Z+r \leq U+K^T + K^t$ нормальний рівень фінансової стійкості	$F+Z+r \leq U+K^T$ передабсолютний рівень фінансової стійкості	$F+Z+r \leq U$ абсолютний рівень фінансової стійкості
2	$F+Z \leq U+K^T + K^t$ передкризовий рівень фінансової стійкості	$F+Z \leq U+K^T$ нормальний рівень фінансової стійкості	$F+Z \leq U$ передабсолютний рівень фінансової стійкості
3	$F \leq U+K^T + K^t$ кризовий рівень фінансової стійкості	$F \leq U+K^T$ передкризовий рівень фінансової стійкості	$F \leq U$ нормальний рівень фінансової стійкості

Джерело: [3, с. 159]

Методика розрахунку дев'ятикомпонентного показника фінансової стійкості має обмеження. Вона не враховує рівень та зміну запасів і кредиторської заборгованості підприємства.

Виробничі запаси показують рівень забезпеченості підприємства сировиною та матеріалами, товарні – обсяг виготовленої, але не відвантаженої покупцям продукції. Високий рівень запасів та низький обсяг реалізації продукції є першим індикатором виявлення у підприємства проблем, що в майбутньому можуть привести до банкрутства, тому при оцінюванні фінансової стійкості необхідно враховувати рівень матеріальних та виробничих запасів.

Багато підприємств України мають кредиторську заборгованість. Для підприємства важливі терміни погашення кредиторської заборгованості, адже інколи саме строковість погашення заборгованості відіграє вирішальну роль. Кредитори бажають надати кредит з високими відсотками на найкоротший термін з найменшими ризиками. Підприємству вигідно отримати кредит на довгостроковий термін з низькими відсотками. Щоб дійти консенсусу використовують середньострокові кредити.

Тобто, для підприємства, що користується середньостроковими кредитами методика розрахунку дев'я-

тикомпонентного показника буде не зовсім коректно характеризувати характер його фінансової стійкості, оскільки вона не передбачає поділ кредиторської заборгованості на середньострокову і довгострокову, а також поділ запасів на виробничі і товарні.

Тому нагальною є потреба в удосконаленні методик оцінювання фінансової стійкості, щоб вони мали практичне застосування на підприємствах з наявною середньотерміною заборгованістю, а також значними обсягами запасів.

З метою розширення методики розрахунку дев'ятикомпонентного показника фінансової стійкості в контексті введення показників, що оцінюють кредиторську заборгованість та запаси модифікуємо її в методику розрахунку шістнадцятикомпонентного показника:

1) запаси поділимо на дві групи – виробничі запаси (М) і товарні (Z), а довготермінові зобов'язання – на середньо- (K) та довготермінові (K^T). Таким чином, методика із п'ятирівневої модифікується в семирівневу з новими рівнями фінансової стійкості;

2) додамо нові види заборгованості до модифікованої методики О. С. Коцюби:

$$D = \begin{bmatrix} d(f_{11}) & d(f_{12}) & d(f_{13}) & d(f_{14}) \\ d(f_{21}) & d(f_{22}) & d(f_{23}) & d(f_{24}) \\ d(f_{31}) & d(f_{32}) & d(f_{33}) & d(f_{34}) \\ d(f_{41}) & d(f_{42}) & d(f_{43}) & d(f_{44}) \end{bmatrix}, \quad (1.3)$$

при цьому

$$d(f_{ij}) = \begin{cases} 1, & \text{якщо } f_{ij} \geq 0 \\ 0, & \text{якщо } f_{ij} < 0 \end{cases} \quad i = 1, 4; j = 1, 4 \quad (1.4).$$

де

$$f_{11} = U + K^T + K^t + K - (F + Z + r + M),$$

$$f_{13} = U + K^T - (F + Z + r + M),$$

$$f_{21} = U + K^T + K^t + K - (F + Z + r),$$

$$f_{23} = U + K^T - (F + Z + r),$$

$$f_{31} = U + K^T + K^t + K - (F + Z),$$

$$f_{33} = U + K^T - (F + Z),$$

$$f_{41} = U + K^T + K^t + K - F,$$

$$f_{43} = U + K^T - F,$$

$$f_{12} = U + K^T + K^t - (F + Z + r + M),$$

$$f_{14} = U - (F + Z + r + M),$$

$$f_{22} = U + K^T + K^t - (F + Z + r),$$

$$f_{24} = U - (F + Z + r),$$

$$f_{32} = U + K^T + K^t - (F + Z),$$

$$f_{34} = U - (F + Z),$$

$$f_{42} = U + K^T + K^t - F,$$

$$f_{44} = U - F;$$

3) сформуємо розширену систему рівнів у модифікованій методиці розрахунку шістнадцятикомпонентного показника (табл. 4).

Таблиця 4. Розширена система рівнів у запропонованій методиці фінансової діагностики

№	1	2	3	4
1	$F+Z+M+r \leq U+K^T+K+K^t$ середній рівень фінансової стійкості	$F+Z+M+r \leq U+K^T+K$ вище середнього рівня фінансової стійкості	$F+Z+r+M \leq U+K^T$ високий рівень фінансової стійкості	$F+Z+r+M \leq U$ абсолютний рівень фінансової стійкості
2	$F+Z+M \leq U+K^T+K+K^t$ нижче середнього рівня фінансової стійкості	$F+Z+M \leq U+K^T+K$ середній рівень фінансової стійкості	$F+Z+M \leq U+K^T$ вище середнього рівня фінансової стійкості	$F+Z+M \leq U$ високий рівень фінансової стійкості
3	$F+Z \leq U+K^T+K+K^t$ передкризовий рівень фінансової стійкості	$F+Z \leq U+K^T+K$ нижче середнього рівня фінансової стійкості	$F+Z \leq U+K^T$ середній рівень фінансової стійкості	$F+Z \leq U$ вище середнього рівня фінансової стійкості
4	$F \leq U+K^T+K+K^t$ кризовий рівень фінансової стійкості	$F \leq U+K^T+K$ передкризовий рівень фінансової стійкості	$F \leq U+K^T$ нижче середнього рівня фінансової стійкості	$F \leq U$ середній рівень фінансової стійкості

Покажемо переваги запропонованої нами методики на прикладі ПАТ "Яготинський маслозавод". Згідно із фінансовою звітністю підприємства за 2015 р. основні засоби й інші необоротні активи (F) становили 165 729 грн; виробничі запаси (M) – 106 045 грн; товарні запаси (Z) – 133 603 грн; розрахунки (дебіторська заборгованість) та інші активи (r) – 292 669 грн; джерела

власних коштів (U) – 207 520 грн; довготермінові кредити і позикові кошти (K^T) – 0 грн; середньотермінові зобов'язання (K) – 199 260 грн; короткотермінові кредити і позикові кошти (K^t) – 221 677 грн.

Спочатку на основі наведених даних розрахуємо дев'ятикомпонентний показник фінансової стійкості:

$$f_{11} = 207520+199260+221677-165729-239648-292669 = -69589,$$

$$f_{12} = 207520+199260-165729-239648-292669 = -291266,$$

$$f_{13} = 207520-165729-239648-292669 = -490526,$$

$$f_{22} = 207520+199260-165729-239648 = 1403,$$

$$f_{31} = 207520+199260+221677-165729 = 462728,$$

$$f_{33} = 207520-165729 = 41791.$$

$$f_{21} = 207520+199260+221677-165729-239648 = -191960,$$

$$f_{23} = 207520-165729-239648 = -197857,$$

$$f_{32} = 207520+199260-165729 = 241051,$$

Для інтерпретації рівнів фінансової стійкості підприємства зведемо розраховані фактичні значення показників у табл. 6, а їх нормалізовані значення в табл. 7.

Таблиця 6. Система умов та градацій фінансової стійкості підприємства для дев'ятикомпонентного показника

	1	2	3
1	-69589	-291266	-490526
2	-191960	1403	-197857
3	462728	241051	41791

Таблиця 7. Нормалізована система умов фінансової стійкості підприємства для дев'ятикомпонентного показника

	1	2	3
1	0	0	0
2	0	1	0
3	1	1	1

Отже, як видно з табл. 6 і 7, за методикою розрахунку дев'ятикомпонентного показника фінансової стійкості ПАТ "Яготинський маслозавод" має нормальний рівень фінансової стійкості.

Тепер визначимо рівень фінансової стійкості підприємства за пропонуванням нами шістнадцятикомпонентним показником фінансової стійкості:

$$f_{11} = 207520 + 0 + 221677 + 199260 - 165729 - 133603 - 292669 - 106045 = -69589,$$

$$f_{12} = 207520 + 0 + 221677 - 165729 - 133603 - 292669 - 106045 = -268849,$$

$$f_{13} = 207520 + 0 - 165729 - 133603 - 292669 - 106045 = -490526,$$

$$f_{14} = 207520 - 165729 - 133603 - 292669 - 106045 = -490526,$$

$$f_{21} = 207520 + 0 + 221677 + 199260 - 165729 - 133603 - 292669 = 36456,$$

$$f_{22} = 207520 + 0 + 221677 - 165729 - 133603 - 292669 = -162804,$$

$$f_{23} = 207520 + 0 - 165729 - 133603 - 292669 = -384481,$$

$$f_{24} = 207520 - 165729 - 133603 - 292669 = -384481,$$

$$f_{31} = 207520 + 0 + 221677 + 199260 - 165729 - 133603 = 329125,$$

$$f_{32} = 207520 + 0 + 221677 - 165729 - 133603 = 129865,$$

$$f_{33} = 207520 + 0 - 165729 - 133603 = -91812,$$

$$f_{34} = 207520 - 165729 - 133603 = -91812,$$

$$f_{41} = 207520 + 0 + 221677 + 199260 - 165729 = 462728,$$

$$f_{42} = 207520 + 0 + 221677 - 165729 = 263468,$$

$$f_{43} = 207520 + 0 - 165729 = 41791,$$

$$f_{44} = 207520 - 165729 = 41791.$$

Розраховані фактичні значення показників згідно із пропонованою методикою наведено в табл. 8, а їх нормалізовані значення – у табл. 9.

Таблиця 8. Система умов і градацій фінансової стійкості підприємства для шістнадцятикомпонентного показника

	1	2	3	4
1	-69 589	-268 849	-490 526	-490 526
2	36 456	-162 804	-384 481	384 481
3	329 125	129 865	-91 812	-91 812
4	462 728	263 468	41 791	41 791

Таблиця 9. Нормалізована система умов фінансової стійкості підприємства для шістнадцятикомпонентного показника

	1	2	3	4
1	0	0	0	0
2	1	0	0	1
3	1	1	0	0
4	1	1	1	1

За методикою розрахунку шістнадцятикомпонентного показника фінансової стійкості ПАТ "Яготинський маслозавод" має нижчий від середнього рівень фінансової стійкості.

Висновки. Найприйнятнішим для фінансової діагностики фінансової стійкості є метод агрегування балансу, який має велику кількість переваг і, порівняно з іншими методами, лише незначні недоліки.

З метою підвищення точності оцінювання рівня фінансової стійкості підприємства було обґрунтовано методику розрахунку шістнадцятикомпонентного показника фінансової стійкості. Апробація запропонованої методики фінансової діагностики здійснена за матеріалами ПАТ "Яготинський маслозавод".

Методика розрахунку шістнадцятикомпонентного показника фінансової стійкості дозволяє провести глибший аналіз фінансової стійкості підприємства та виявити проблеми з виробничими та товарними запасами, а також середньотерміновою кредиторською заборгованістю, чого не дозволяє здійснити методика дев'ятикомпонентного показника фінансової стійкості. Вона усуває обмеження методики дев'ятикомпонентного показника щодо наявності та видів запасів, а також розрахунків із кредиторами.

Одержані результати підтверджують коректність розрахунків і підвищену точність висновків, що дозволяє дійти висновку про високу практичну значущість запропонованої методики.

Дискусія. У науковій літературі існує варіація визначень поняття "фінансової стійкості компанії". Інколи автори пропонують оцінювати рівень фінансової безпеки лише за показником фінансової стійкості, що не зовсім відповідає дійсності, адже поняття рівня фінансової безпеки компанії є значно ширшим, ніж фінансової стійкості. Методика розрахунку шістнадцятикомпонентного показника фінансової стійкості може мати подальшу модифікацію та перехід у методику двадцятипятикомпонентного показника та далі, але чи буде доцільним таке розширення можливо лише визначити від потреб конкретного підприємства.

Список використаних джерел

1. Русіна Ю. О. Економічна сутність фінансової стійкості підприємства та фактори, що на неї впливають [Електронний ресурс] / Ю. О. Русіна, Ю. В. Полозук // International scientific journal. – 2015. – № 2. – С. 91–94. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2015_2_18.
2. Швиданенко Г. О. Економічна безпека бізнесу / Г. О. Швиданенко, В. М. Кузьомко, Н. І. Норичина. – К., 2011.
3. Лозовик Ю. М. Оцінки показників ліквідності фінансової стійкості на основі агрегування балансу: робочий інструментарій аналітика підприємства / Ю. М. Лозовик // Стратегія економічного розвитку України. – 2010. – № 26–27. – С. 157–165.
4. Рета М. В. Методичні підходи до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства / М. В. Рета, А. О. Іванова // Вісник НТУ "ХПІ". – 2013. – № 21 (994). – С. 29–37.
5. Смірнова Т. О. Фінансова стійкість підприємства / Т. О. Смірнова // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.11. – С. 198–201.
6. Шеремет А. Д. Методика фінансового аналізу діяльності комерційних організацій [Електронний ресурс] / А. Д. Шеремет, Е. В. Негашев. – М., 2008. – Режим доступу : <http://www.alleng.ru/d/econ-fin/econ-fin322.htm>
7. Фінансова звітність ПАТ "Яготинський маслозавод" за 2015 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://milkalliance.com.ua/company/inform/yagotinskij-maslozavod>.
8. Коцюба О. С. Механізм та аналітико-інструментальні засоби забезпечення економічної стійкості підприємства : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.04 "Економіка та управління підприємствами" / Коцюба Олександр Станіславович ; Київ. нац. ун-т ім. Вадима Гетьмана. – Київ, 2009.
9. Заря І. Сучасні тренди управління економічною безпекою туристичного підприємства [Електронний ресурс] / І. Заря // Вісник Київського нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Географія. – 2015. – Вип. 1. – С. 47–49. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_geograf_2015_1_14. DOI: <http://doi.org/10.17721/1728-2721.2015.63.12>.
10. Карпенко О. Формування методичного підходу до оцінювання рівня економічної безпеки транспортного підприємства / О. Карпенко, С. Лебедко // Схід. – 2016. – № 6. – С. 20–26. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Skhid_2016_6_5 DOI: [http://dx.doi.org/10.21847/1728-9343.2016.6\(146\).91034](http://dx.doi.org/10.21847/1728-9343.2016.6(146).91034).
11. Миллер Роджер Лерой. Современные деньги и банковское дело / Роджер Лерой Миллер, Дэвид Д. Ван-Хуз ; пер. с англ. – М., 2000.
12. Altman Edward. Corporate Financial Distress and Bankruptcy. – 3rd edition / Edward Altman. – John Wiley and Sons, 2005.

Надійшла до редколегії 25.02.17
Date of editorial approval 28.03.17

Author's declaration on the sources of funding of research presented in the scientific article or of the preparation of the scientific article: budget of university's scientific project

В. Кузьомко, канд. екон. наук, доц.,
М. Михайлюк, асп.

ГВУЗ "Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана", Киев, Украина

ПРИМЕНЕНИЕ МОДИФИЦИРОВАННОЙ МЕТОДИКИ ДЕВЯТИКОМПОНЕНТНОГО ПОКАЗАТЕЛЯ ДЛЯ ДИАГНОСТИКИ УРОВНЯ ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Осуществлена модификация методики расчета девятикомпонентного показателя финансовой устойчивости в контексте введения показателей, оценивающих кредиторскую задолженность и запасы. Апробація запропонованої методики фінансової діагностики виконана по матеріалам ОАО "Яготинський маслозавод".

Ключевые слова: финансовая безопасность, финансовая устойчивость, девятикомпонентный показатель финансовой устойчивости, шестнадцятикомпонентный показатель финансовой устойчивости.

V. Kuzomko, PhD in Economics, Associate Professor,
M. Mykhailiuk, PhD Student
Vadym Hetman Kyiv National Economic University, Kyiv, Ukraine

APPLICATION OF THE NINE-COMPONENTS INDICATOR MODIFIED TECHNIQUE FOR DIAGNOSTICS OF LEVEL OF THE FINANCIAL SAFETY OF THE ENTERPRISE

In article it is carried out modification of calculation procedure of the nine-components indicator of the financial stability in the context of introduction of the indicators, which estimate accounts payable and stocks. Testing methods offered by financial diagnosis made on materials PJSC "Yahotyn creamery." The method of calculation of sixteen-components indicator of financial stability allows for a deeper analysis of enterprise financial stability and detect problems with production and inventory, as well as mid-term payables, which is not technique allows nine-components indicator of financial stability.

Keywords: financial safety, financial stability, nine-components indicator of financial stability, sixteen-components indicator of financial stability.

References (in Latin): Translation / Transliteration / Transcription

1. Ruslna, Yu. O., & Polozuk, Yu. V. (2015). Ekonomichna sutnist finansovoyi stlykosti pdpriemstva ta faktori, scho na neyi vplyvayut. *International scientific journal*. Kiev, 91-94.
2. Shvydanenko, G. O., Kuzomko, V. M., Noricyna, N. I. (2011). *Ekonomichna bezpeka biznesu*. Kiev, KNEU.
3. Lozovyyk Yu. M. (2010). Ocinky pokaznykiv likvidnosti finansovoyi stlykosti na osnovi agreguvannya balansu: robochyj instrumentarij analityka pidpryemstva. *Strategiya ekonomichnogo rozvytku Ukrainy* Kiev, 157-165
4. Reta, M. V., Ivanova, A. O. (2013). Metodychni pidhody do ocinky rlvnya finansovoyi bezpeky pidpryemstva. *Visnyk NTU "XPI"*. Hmelniyskiy, 29-37.
5. Smimova, T. O. (2011). *Finansova stlykist pidpryemstva*. *Naukovy visnyk NLTU Ukrainy*. Ivly, 198-201.
6. Sheremet, A.D., Negashev, E.V. (2008). *Metodika finansovogo analiza deyatelnosti kommercheskih organizatsiy*. Moskva: INFRA-M.
7. *Finansova zvitnist' PAT "Yagotynskiy maslozavod" (2014)*. Kiev :Milkalliance.
8. Kocyuba, O. S. (2009). Mexanizm ta analityko-instrumentalni zasoby zabezpechennya ekonomichnoyi stlykosti pidpryemstva. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv.
9. Zarya, I. (2015). Suchasni trendi upravlnnya ekonomichnoyi bezpekyu turistichnogo pdpriemstva. Kiev : Visnyk Kiyivskogo natsionalnogo unlvrsitetu Imeni Tarasa Shevchenka. Geografya. <http://nbuv.gov.ua>. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_geograf_2015_1_14. DOI: <http://doi.org/10.17721/1728-2721.2015.63.12>
10. Karpenko, O., Lebedko, S. (2016). Formuvannya metodichnogo plhdodu do otslnyuvannya rlvnya ekonomichnoyi bezpeki transportnogo pdpriemstva. Kiev : Shld. <http://nbuv.gov.ua>. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Skhid_2016_6_5 doi: [http://dx.doi.org/10.21847/1728-9343.2016.6\(146\).91034](http://dx.doi.org/10.21847/1728-9343.2016.6(146).91034)
11. Miller, R. L. Devid D. V. (2000). *Sovremennyye dengi ibankovskoe delo*. Moskva.: INFRA-M.
12. Altman, E. (2005). *Corporate Financial Distress and Bankruptcy, 3rd edition*. USA :John Wiley and Sons.

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics, 2017; 3(192): 30-34

УДК 336.227

JEL classification: H26, F42

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2017/192-3/6>

В. Новицький, канд. екон. наук, доц.
Університет державної фіскальної служби України, Ірпінь, Україна

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОФШОРНОГО СЕКТОРА СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Проведено моніторинг сучасних тенденцій розвитку офшорного сектора світової економіки, здійснено аналіз зростання тиску на європейські офшорні центри, розглянуто особливості податкової політики ЄС та США в питанні офшорів та зроблено аналіз впливу сучасних тенденцій розвитку офшорного сектора економіки на Україну.

Ключові слова: офшорний сектор світової економіки, міжнародна податкова політика, європейські офшори, Brexit, податкова війна.

Постановка проблеми. Сучасний фінансовий ринок залежить не так від наявності достатньої суми вільних фінансових коштів для покриття фінансових потреб національних економік, як від рівня сформованості та захищеності фінансових потоків до національних економік. Одними з найактивніших контрагентів на фінансовому ринку є офшори, які одночасно можуть бути посередниками, накопичувачами, перетворювач та постачальниками фінансових ресурсів. Динаміка накопичення коштів на офшорних рахунках показує, що у 2005 р. в офшорних центрах зберігалось близько 18 трлн дол США, у 2012 р. – 26, у 2014 р. – 32, а за останніми даними на початок 2016 р. в офшорах перебуває понад 36 трлн дол США [1]. Іншими словами, за 10 років обсяги фінансових активів, що зберігаються в офшорах, подвоїлися. Для розуміння обсягів виведення коштів до офшорів, достатньо розуміти, що 303 із 500 найбільших американських корпорацій, що формують перелік American Fortune 500, станом на початок 2016 р. зберігали на офшорних рахунках понад 2,4 трлн дол США, із яких не було сплачено податків на суму понад 695 млрд дол США [2]. Аналогічна ситуація спостерігається і з найбільшими компаніями інших розвинених країн світу (наприклад, російські компанії на початок 2015 володіли 1,3 трлн дол США на офшорних рахунках, а компанії із країн, що розвиваються, загалом володіють понад 12 трлн дол США на офшорних рахунках

[1]). Тому, зважаючи на обсяги податкових втрат від виведення прибутків до офшорів, уряди більшості розвинених країн світу здійснюють політику зниження рівня офшоризації власних економік і, як наслідок, зниження рівня податкових втрат від виведення прибутків до офшорів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед наукової спільноти України питаннями офшоризації економіки займаються В. І. Островецький, В. Ф. Столярів, П. О. Черномаз, К. В. Гурін, І. М. Бондаренко, О. М. Тимченко, П. О. Фененко та ін. Однак зазначені науковці аналізують процеси офшоризації саме української економіки, а питання офшоризації світової економіки, сучасні тенденції мінімізації впливу офшорів у розвинених країнах й особливості їх співпраці з окреслених питань залишаються недостатньо дослідженими.

Методологія дослідження. У ході дослідження використано методи активного та пасивного моніторингу для огляду та подальшого аналізу сучасних тенденцій антиофшорної політики в розвинених країнах світу, метод опосередкованого порівняння та метод непрямих аналогій для визначення можливих напрямів і наслідків впливу сучасних тенденцій світової антиофшорної політики та визначення тих напрямів розвитку української антиофшорної політики, яка буде максимально ефективною в національних реаліях.

Метою статті є аналіз сучасних антиофшорних тенденцій у розрізі розвинених країн світу та аналіз напря-

мів розвитку світової системи протидії використанню офшорів у фінансово-економічних операціях.

Результати дослідження. Основними учасниками процесу зниження рівня значущості офшорів у світових фінансових потоках є країни ЄС і США, однак у їхніх діях не спостерігається односпрямованості. Так, 24 серпня 2016 р. Казначейство США випустило нормативний документ Про державні розслідування Європейського комісії порушень норм трансфертного законодавства (The European Commission's Recent State Aid Investigations Of Transfer Pricing Rulings [3]), який містить низку ключових моментів, що свідчать про різноспрямованість поглядів на протидію офшоризації світової економіки з боку США та ЄС. Це виявляється в тому, що Казначейство США відкрито виступає проти запровадження норм Base Erosion and Profit Shifting Initiative (BEPS), оскільки вони передбачають можливість ретроспективного впливу і, теоретично, можуть призвести до податкових втрат США. Серед інших, не менш важливих загроз податковій безпеці США з боку BEPS, наведено такі:

- ✓ сумнівною є можливість дотримання країнами – членами ЄС двосторонніх податкових угод між ними та урядом США;

- ✓ може призвести до необхідності передачі податків, зібраних у США, до країн – членів ЄС, що суперечить законодавству США;

- ✓ призведе до скорочення інвестиційних потоків між США та країнами ЄС;

- ✓ створить прецедент для запровадження іншими країнами податкових норм, які можуть призвести до податкових втрат бюджету США внаслідок ретроспективного аналізу сплачених податків [4].

Відповідно, Казначейство США цим документом наполегливо рекомендує країнам ЄС згорнути ініціативу BEPS та повернутися до використовуваної раніше практики отримання фінансової інформації в податкових цілях через систему спеціальних міжрядових запитів, яка, з одного боку, є вигідною США, а з іншого – є значним кроком назад у процесах боротьби із виведенням прибутків до офшорів поза національними системами оподаткування. У підсумку зауважено, що у випадку відсутності співпраці з боку ЄС, урядом США буде вжито відповідні заходи (однак конкретні заходи не зазначено).

Поряд зі зростанням напруженості у сфері податкової політики між США та ЄС, яка, за прогнозами експертів [5], може перерости в повноцінну "податкову війну", спостерігається низка інших тенденцій у процесах деофшоризації.

Насамперед спостерігаються зміни у структурі офшорних центрів – внаслідок BREXIT (вихід Великої Британії з складу ЄС) суттєво зменшилась роль Гібралтару як одного з європейських офшорних центрів. Відповідно до законодавства Гібралтару, компанії, що займаються наданням послуг азартних ігор за межами Гібралтару, оподатковуються податком на прибуток підприємств (корпоративний податок) за пільговими ставками та можуть бути створені через інститут номінальної власності, тобто зазначення кінцевих бенефіціарів не є обов'язковим у реєстраційних документах. Зменшення ролі як офшорного центра відображається у скороченні кількості новостворених компаній, зменшенні активів існуючих і поступовому переміщенні хостів азартних ігор до інших європейських юрисдикцій (наприклад, онлайн- сектор азартних ігор, у т. ч. багатокористувацькі комп'ютерні ігри, онлайн-казино, онлайн-сервіси букмекерських контор тощо, переміщуються до Люксембургу, материнські компанії розважальних закладів, що надають послуги азартних ігор, переміщуються до Болгарії, де ставка корпоративного податку становить 10 % тощо) [6].

Головною причиною такого явища є те, що Гібралтар належить до групи офшорів, які перебувають під патронатом Великої Британії, однак після проведення BREXIT Велика Британія відмовилася від підтримки офшорних ініціатив Гібралтару, що призвело до руйнування механізмів мінімізації сплати податків через проміжні посередницькі британські компанії. Для збереження офшорних переваг наразі Гібралтар проводить переговори з іншими країнами ЄС про укладання додаткових податкових угод для створення альтернативних механізмів проміжних компаній. Зацікавленість у співпраці із Гібралтаром виявляють Іспанія та Франція на умовах автономної території у складі цих країн, що є неприйнятним з боку Гібралтару, тому очікується, що Гібралтар повністю припинить надавати офшорні послуги [7].

Водночас спостерігається зростання тиску з боку країн ЄС і на інші офшорні центри, які є залежними територіями Великої Британії (Ангільські о-ви, Бермудські о-ви, Британські Віргінські о-ви, Кайманові о-ви, о-ви Гернси, Мен, Джерсі та Теркс і Кайкос), що представлено в оновленому переліку країн і територій для податкових цілей [8]. Зазначений перелік розроблено в межах BEPS як базу для визначення країн і територій, що мають високий рівень корпоративної секретності, спеціальні низькоподаткові режими та/або нульовий рівень корпоративного податку (або його аналогів). Оскільки Велика Британія вийшла зі складу ЄС, країни та території, підконтрольні їй, також потрапили до цього переліку і повинні вжити заходів для усунення механізмів мінімізації та ухилення від сплати податків. Наразі наведені перелік країн не передбачає жодних регулятивних заходів з боку ЄС, однак до кінця 2017 р. буде розроблено механізми одностороннього впливу на країни, що входять до даного переліку, відповідно до сфери, де необхідно внести зміни до законодавства.

Наступною тенденцією в офшорному секторі світової економіки є поступове зменшення кількості банків, представлених в офшорних центрах. Динаміка свідчить: кількість банків, що представлені в офшорних центрах, що є залежними територіями Великої Британії, зменшилась із 47 (2008) до 32 (2014), а у 2016 р. одним із великих міжнародних банків HSBC було виведено понад 80 % своїх офшорних активів до неофшорних зон (наприклад, із дочірньої структури в Монако у 2016 було виведено понад 9 млрд дол США, а саму дочірню банківську структуру було розформовано [9]), тобто спостерігається швидке згортання офшорної складової банківських послуг зазначеного банку. Така ситуація є характерною не лише для банківської сфери, а і для офшорного сектора світової економіки загалом. Хоча обсяги коштів, що зберігаються на офшорних рахунках, зростають, кількість новостворених компаній у 2015 р. порівняно з 2008 р. зменшилась на 25 % (відповідно до аналізу реєстрів компанії Mossack Fonseca та Bahamas Papers [10]). Основною причиною є удосконалення регулятивних заходів та зниження рівня секретності офшорних операцій, що призводить до зростання ризику вості таких операцій та підвищення їх вартості. А це вже суперечить основній концепції офшоризації "максимальний прибуток із мінімальним ризиком". Зважаючи на це невеликі компанії, які раніше користувались офшорами як інструментом податкової мінімізації, зменшують кількість контрагентів у таких операціях і максимальньо починають використовувати стратегії податкової мінімізації через неофшорні юрисдикції.

Водночас для великих компаній скорочення присутності невеликих учасників офшорного сектора світової економіки є позитивним явищем, оскільки вони можуть застосовувати більшу кількість вільних офшорних ре-

сурсів. Прикладом є обсяг податків, сплачених такими великими компаніями, як Facebook, Uber, eBay та Apple у країнах ЄС. Так, тільки у Великій Британії ці компанії через використання європейських офшорних центрів зуміли знизити рівень податкового навантаження у понад 100 разів. Так, Facebook у 2015 р., сплатив податків на суму 4,1 млн фунтів стерлінгів, що в тисячу разів більше, ніж у 2014 р. (4,1 тис фунтів стерлінгів), однак за підрахунками фахівців це лише від 5 до 8 % від реальної суми податків, які повинні бути сплачені з доходів, отриманих у Великій Британії [11]. Основна частина прибутків була виведена до європейських офшорних юрисдикцій (Люксембург, Нідерланди й Ірландія). Uber, отримавши прибуток у розмірі 420 млн фунтів стерлінгів, у Великій Британії сплатив податків на суму 411 тис. фунтів стерлінгів, тоді як основні прибутки компанії було переведено до компаній у Нідерландах і далі до офшорів як плату за "специфічні послуги, надані іншими компаніями" [12]. Також активно використовує податкові переваги офшорних центрів eBay. Так, у звіті для акціонерів за 2015 р. компанія декларує 1,1 млрд фунтів стерлінгів прибутку у Великій Британії, однак обсяг податків, сплачених компанією у Великій Британії, становить 1,1 млн фунтів стерлінгів. Відповідно до податкової звітності це податки із прибутків, отриманих від надавання консультаційних послуг і послуг із підтримки та супроводження бізнес-процесів, тобто такі, що не пов'язані з основним профілем діяльності компанії. Тоді як прибутки від основної діяльності, а саме надання рекламних послуг, отримувалися швейцарським відділенням компанії і як ліцензійні платежі переводилися до європейських офшорних центрів й оподатковувалися вже там [13].

Наведені офшорні механізми мінімізації податкового навантаження перебувають у межах законодавства Великої Британії та рамкових норм ЄС, однак призводять до значних податкових втрат. Зважаючи на це, у країнах ЄС відбувається створення та запровадження інноваційних методик протидії використанню офшорних центрів як методу мінімізації податкових платежів.

Інноваційною, однак не новою, є ідея запровадження альтернативного мінімального корпоративного податку [14]. Нині розглядають три варіанти сутності такого податку. Перший варіант полягає у встановленні загального рівня корпоративного податку на прибуток, отриманий за межами материнської країни в розмірі меншому, ніж розмір корпоративного податку на прибуток, отриманий в материнській компанії. Такий варіант розробляють та активно пропагують США, які пропонують встановити ставку корпоративного податку на прибуток, отриманий за межами США, на рівні 19 %, тоді як середній рівень корпоративного податку на доходи, отримані на території США, становить 31,9 % [15]. Водночас, нічого не зазначено про особливий податковий режим штату Делавер, який пропонує компаніям, що зареєстровані на його території, сплачувати корпоративний податок на прибуток, отриманий за межами США, за ставкою 0 %. Недоліком цього підходу є те, що у випадку запровадження такої системи виграють тільки США, оскільки буде порушено принцип територіальності сплати корпоративного податку на прибуток і виникне подвійне оподаткування для компаній, які змушені будуть сплачувати податок і за місцем отримання доходів, і за місцем реєстрації. Водночас основні принципи зазначеного підходу не відповідають європейській ініціативі Base Erosion and Profit Shifting (BEPS), оскільки не передбачають відкритого обміну податковою інформацією чи прозорості самої податкової системи окремих країн.

Другий варіант розробляється та імплементується ЄС і базується на принципах відкритості та територіа-

льності. Тобто, пропонується сплачувати корпоративний податок із прибутку за законодавством тих країн, у яких зазначений прибуток було отримано. Забезпеченням цього є відкрита система обміну податковою інформацією та прозорість податкових систем країн – учасниць такої системи. У ЄС цю ініціативу оформлено в BEPS та процесі country-by-country reporting. Логічним продовженням BEPS є унітарна податкова система, тобто однакові ставки корпоративного податку й однакові принципи визначення бази оподаткування у всіх країнах, які співпрацюють у межах BEPS, оскільки це є одним із найефективніших методів протидії офшоризації національних економік та зниження обсягів коштів, що виводяться до офшорів поза національним оподаткуванням [16]. Першим кроком до унітарної податкової системи в межах BEPS є встановлення альтернативного мінімального рівня корпоративного податку за аналогією до США, однак з урахуванням напрацювань у сфері country-by-country reporting, що дозволить таргетувати податкові потоки і протидіяти насамперед виведенню прибутків до низькоподаткових юрисдикцій поза національним оподаткуванням [14].

Третій варіант передбачає встановлення альтернативного корпоративного податку на прибутки, отримані міжнародними компаніями всередині конкретної країни на основі попередньо розрахованої суми податку, який має бути сплачений. Основною ідеєю такого підходу є те, що фінансова звітність повинна аналізуватися фахівцями податкової служби і вони мають розраховувати суми податків, які повинні бути сплачені конкретною компанією. Оскільки у випадку використання офшорних механізмів мінімізації податкових платежів суми реальних прибутків можуть бути значно занижені, то для розрахунку податкових платежів повинні використовуватись альтернативні механізми, які хоч і дають приблизну оцінку, однак із використанням методів апроксимації та спеціального математичного апарату, повинні бути приведені до середньозважених показників, які, з одного боку, очікуються дещо заниженими, однак будуть значно вищими ніж ті, що розраховуються компанією із використанням офшорних механізмів податкової мінімізації. У зв'язку зі значним обсягом роботи з аналізу фінансової звітності, таку систему пропонують вводити для найбільш великих компаній, решта компаній має працювати в межах звичайного податкового поля.

З погляду інтересів України, окреслені тенденції розвитку офшорного сектора світової економіки мають позитивний вплив, оскільки відбувається переорієнтація фінансових потоків з України до офшорів й, у перспективі, спостерігатиметься скорочення обсягів виведених прибутків у зв'язку зі зростанням ризиковості офшорних операцій через ті офшорні центри, які є територіями, підконтрольними Великій Британії, а використання альтернативних механізмів є більш затратним і менш привабливим.

Водночас світові податкові ініціативи щодо запровадження альтернативного мінімального корпоративного податку на прибуток, отриманий за межами країни реєстрації, в американському варіанті для України є менш цікавими, оскільки передбачає, що усі прибутки американських корпорацій та їхніх пов'язаних бізнес-структур будуть оподатковувати у США й Україна отримає тільки податкові збитки, оскільки запровадження аналогічного законодавства не створить жодних додаткових податкових прибутків. З іншого боку, податкова ініціатива ЄС у частині альтернативного мінімального корпоративного податку на прибуток як першого року до запровадження унітарної податкової системи, є більш прийнятною для України, хоча і пе-

редбачає розкриття всієї податкової інформації в межах ініціативи country-by-country reporting.

Висновки. З огляду на проаналізовані тенденції, у світовій спільноті спостерігається боротьба інтересів світових економічних і політичних центрів у межах розвитку міждержавної антиофшорної системи. Насамперед це пов'язано із погіршенням взаємовідносин США та ЄС, що має ознаки податкової війни. Водночас, зважаючи на рівень розвитку податкової системи України та динамічність її зміни в межах Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, ми маємо долучитися до нових податкових ініціатив ЄС як активний учасник правотворчого процесу та вносити зміни до податкового законодавства, орієнтуючись не на застарілі норми та правила, які вже не дозволяють досягати високої ефективності податкового процесу, а на нові тенденції та ініціативи, що дозволить використовувати передовий досвід для зниження рівня офшоризації національної економіки та повернення частини прибутків, раніше виведених до офшорних центрів.

Список використаних джерел

1. More than \$12 trillion stuffed offshore, from developing countries alone // Henry James S. Tax Justice Network [Electronic source] / James S. Henry. – Access mode : <http://www.taxjustice.net/2016/05/09/17103>.
2. Fortune 500 Companies Hold a Record \$2.4 Trillion Offshore // Citizens for Tax Justice. Network [Electronic source]. – Access mode : http://ctj.org/ctjreports/2016/03/fortune_500_companies_hold_a_record_24_trillion_offshore.php#.WHFYIOLTIX.
3. Treasury Releases White Paper on European Commission's State Aid Investigations into Transfer Pricing Rulings / Robert B. Stack // U.S. Department of the Treasury Network [Electronic source]. – Access mode : <https://www.treasury.gov/connect/blog/Pages/Treasury-Releases-White-Paper-on-European-Commission%E2%80%99s-State-Aid-Investigations-into-Transfer-Pricing-Rulings.aspx>.
4. The European Commission's Recent State Aid Investigations Of Transfer Pricing Rulings // U.S. Department Of The Treasury White Paper. Network [Electronic source]. – Access mode : <https://www.treasury.gov/resource-center/tax-policy/treaties/Documents/White-Paper-State-Aid.pdf>.
5. Has the US declared tax war on Europe? / R. Murphy // Tax Research UK. Network [Electronic source]. – Access mode : <http://www.taxresearch.org.uk/Blog/2016/08/25/has-the-us-declared-tax-war-on-europe/>
6. Corporate taxation: the fight against tax avoidance // European Parliament. Network [Electronic source]. – Access mode :

<http://www.europarl.europa.eu/news/en/news-room/20160530STO29669/corporate-taxation-the-fight-against-tax-avoidance>.

7. Time to say goodbye to Gibraltar / R. Murphy // Tax Research UK. Network [Electronic source]. – Access mode : <http://www.taxresearch.org.uk/Blog/2016/11/02/time-to-say-goodbye-to-gibraltar>.

8. First step towards a new EU list of third country jurisdictions: Scoreboard // European Commission Network [Electronic source]. – Access mode : https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/2016-09-15_scoreboard-indicators.pdf.

9. Dunkley E. HSBC to wind down Monaco private bank / E. Dunkley // Financial Times. Network [Electronic source]. – Access mode : <https://www.ft.com/content/93ea5f3a-9605-11e6-a80e-bcd69f323a8b?ftcamp=undefined>.

10. Is it a lack of profit that will kill offshore? / R. Murphy // Tax Research UK. Network [Electronic source]. – Access mode : <http://www.taxresearch.org.uk/Blog/2016/10/20/is-it-a-lack-of-profit-that-will-kill-offshore>.

11. Facebook UK's accounts: a case study in the tax data we don't have from current accounting standards / R. Murphy // Tax Research UK. Network [Electronic source]. – Access mode : <http://www.taxresearch.org.uk/Blog/2016/10/09/facebook-uks-accounts-a-case-study-in-the-tax-data-we-dont-have-from-current-accounting-standards>.

12. Bowers S. Uber's main UK business paid only £411,000 in tax last year / S. Bowers // The Guardian. Network [Electronic source]. – Access mode : <https://www.theguardian.com/business/2016/oct/10/ubers-main-uk-businesspaid-only-411000-in-tax-last-year>.

13. Bowers S. eBay pays £1.1m UK tax on revenues it told US investors were £1.1bn / S. Bowers // The Guardian Network [Electronic source]. – Access mode : <https://www.theguardian.com/business/2016/oct/08/ebay-pays-11m-uk-tax-on-revenues-it-told-us-investors-were-11bn>

14. Murphy R. Time for an Alternative Minimum Corporation Tax? / R. Murphy // Bloomberg BNA. Network [Electronic source]. – Access mode : <https://www.bna.com/time-alternative-minimum-n57982077695/>

15. Rubin R. Obama Wants a New Tax on U.S. Companies' Overseas Profits / R. Rubin, J. Allen // Bloomberg BNA. Network [Electronic source]. – Access mode : <https://www.bloomberg.com/news/articles/2015-02-01/obama-said-to-propose-taxes-on-foreign-earnings-offshore-profit>.

16. Picciotto S. Towards Unitary Taxation Of Transnational Corporations / S. Picciotto // Tax Justice Network. Network [Electronic source]. – Access mode : http://www.taxjustice.net/cms/upload/pdf/Towards_Unitary_Taxation_1-1.pdf.

17. Ignatovych N. Creative activity motivation in philosophy of economy paradigm [Electronic source] / N. Ignatovych, V. Gura // Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. – 2015. – № 10(175). – P. 30–33. – Access mode : DOI: <http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2015/175-10/5>.

Надійшла до редколегії 20.02.17
Date of editorial approval 01.03.17

Author's declaration on the sources of funding of research presented in the scientific article or of the preparation of the scientific article: budget of university's scientific project

В. Новицкий, канд. экон. наук, доц.

Университет государственной фискальной службы Украины, Ирпень, Украина

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ОФШОРНОГО СЕКТОРА МИРОВОЙ ЭКОНОМИКИ

Посвящено современным тенденциям развития офшорного сектора мировой экономики, проанализирован рост экономического, политического и финансового давления на европейские офшорные центры, рассмотрены особенности налоговой политики ЕС и США касательно вопросов офшоризации и проанализировано влияние современных тенденций развития офшорного сектора на Украину.

Ключевые слова: офшорный сектор мировой экономики, международная налоговая политика, европейские офшоры, Brexit, налоговая война.

V. Novytskyi, PhD in Economics, Associate Professor

University of State Fiscal Service of Ukraine, Irpin, Ukraine

MODERN TRENDS IN THE OFFSHORE SECTOR OF THE WORLD ECONOMY

In article was made the monitoring of current tendencies of development of world economy offshore sector, analyzed the growth of tax policy pressure on European offshores that are linked to Great Britain, overviewed the modern antioffshore tax policy of EU and USA and analyzed the influence of these tendencies on Ukraine.

Key words: world economy offshore sector; international tax policy; European offshores; Brexit; tax war.

References (in Latin): Translation / Transliteration / Transcription

1. Henry, J. S. (2016, May 09). More than \$12 trillion stuffed offshore, from developing countries alone. Retrieved from Tax Justice Network: <http://www.taxjustice.net/2016/05/09/17103/>
2. Citizens for Tax Justice (2016). Fortune 500 Companies Hold a Record \$2.4 Trillion Offshore. Retrieved from http://ctj.org/ctjreports/2016/03/fortune_500_companies_hold_a_record_24_trillion_offshore.php#.WHFYIOLTIX
3. Stack, R. B. (2016). Treasury Releases White Paper on European Commission's State Aid Investigations into Transfer Pricing Rulings. Retrieved from U.S. Department of the Treasury: <https://www.treasury.gov/connect/blog/Pages/Treasury-Releases-White-Paper-on-European-Commission%E2%80%99s-State-Aid-Investigations-into-Transfer-Pricing-Rulings.aspx>
4. U.S. Department of The Treasury (2016). The European Commission's Recent State Aid Investigations Of Transfer Pricing Rulings. White Paper. Retrieved from <https://www.treasury.gov/resource-center/tax-policy/treaties/Documents/White-Paper-State-Aid.pdf>
5. Murphy, R. (2016, September 25). Has the US declared tax war on Europe? Retrieved from Tax Research UK: <http://www.taxresearch.org.uk/Blog/2016/08/25/has-the-us-declared-tax-war-on-europe/>
6. European Parliament (2016). Corporate taxation: the fight against tax avoidance. Retrieved from <http://www.europarl.europa.eu/news/en/newsroom/20160530STO29669/corporate-taxation-the-fight-against-tax-avoidance>

7. Murphy, R. (2016, November 02). Time to say goodbye to Gibraltar. Retrieved from Tax Research UK: <http://www.taxresearch.org.uk/Blog/2016/11/02/time-to-say-goodbye-to-gibraltar/>
8. European Commission (2016). First step towards a new EU list of third country jurisdictions: Scoreboard. Retrieved from https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/2016-09-15_scoreboard-indicators.pdf
9. Dunkley, E. (2016, October 19). HSBC to wind down Monaco private bank. *Financial Times*. Retrieved from <https://www.ft.com/content/93ea5f3a-9605-11e6-a80e-bcd69f323a8b?ftcamp=undefined>
10. Murphy, R. (2016, October 20). Is it a lack of profit that will kill offshore? Retrieved from Tax Research UK. <http://www.taxresearch.org.uk/Blog/2016/10/20/is-it-a-lack-of-profit-that-will-kill-offshore/>
11. Murphy, R. (2016, October 09). Facebook UK's accounts: a case study in the tax data we don't have from current accounting standards. Retrieved from Tax Research UK. <http://www.taxresearch.org.uk/Blog/2016/10/09/facebook-uks-accounts-a-case-study-in-the-tax-data-we-dont-have-from-currentaccounting-standards/>
12. Bowers, S. (2016, October 10). Uber's main UK business paid only £411,000 in tax last year. *The Guardian*. Retrieved from <https://www.theguardian.com/business/2016/oct/10/ubers-main-uk-business-paid-only-411000-in-tax-last-year>
13. Bowers, S. (2016, October 08). eBay pays £1.1m UK tax on revenues it told US investors were £1.1bn. *The Guardian*. Retrieved from <https://www.theguardian.com/business/2016/oct/08/ebay-pays-11m-uk-tax-on-revenues-it-told-us-investors-were-11bn>
14. Murphy, R. (2016, September 29). Time for an Alternative Minimum Corporation Tax? *Bloomberg BNA*. Retrieved from <https://www.bna.com/timealternative-minimum-n57982077695/>
15. Rubin, R., & Allen, J. (2015, February 01). Obama Wants a New Tax on U.S. Companies' Overseas Profits. *Bloomberg BNA*. Retrieved from <https://www.bloomberg.com/news/articles/2015-02-01/obama-said-to-propose-taxes-on-foreign-earnings-offshore-profit>
16. Picciotto, S. (2016). Towards Unitary Taxation Of Transnational Corporations. Retrieved from Tax Justice Network. http://www.taxjustice.net/cms/upload/pdf/Towards_Unitary_Taxation_1-1.pdf
17. Ignatovych, N., & Gura, V. (2015). Creative activity motivation in philosophy of economy paradigm. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv*, 10(175)/2015, 30-33. DOI: <http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2015/175-10/5>

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics, 2017; 3(192): 34-38

УДК 330

JEL Classification: E65

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2017/192-3/7>

**C. Năsulea, Doctor of Sciences (Economic), Lecturer,
D. F. Spînu, MA Student
University of Bucharest, Bucharest, Romania,
R. M. Moroianu, PhD Student
Academy of Economic Studies, Bucharest, Romania**

THE POLISH RECIPE

Twenty-six years ago the international community witnessed one of the most dramatic changes in economic systems. Naturally, the fall of communism in Eastern Europe and its consequences were events difficult to judge and anticipate in their immediate aftermath. Today, we have gained a much more coherent perspective on their meaning. The political liberalization of Poland in 1989 and its transition to the market economy was generally perceived as the most successful of all post-communist countries. From 1990 to 2013, Poland experienced the most outstanding economic growth within the former communist bloc. It doubled its GDP in real terms and became the only country to experience economic growth during the financial crisis of 2008-09. However, the Polish secret recipe lies in the "shock therapy" adopted at the beginning of the 90's. The aim of this paper is to examine the importance of the Balcerowicz's program in creating the basis for economic stability and growth through privatization, liberalization of foreign trade, monetary reform and an open economy. We will also review the impact of this unprecedented transformation in shaping a strong, market-oriented economy.

Key Words: transition; shock-therapy; economic reforms, privatization; liberalisation.

Introduction. In the last twenty-six years, Eastern Europe's countries have experienced dramatic economic and political challenges in their transformation path – from centralized systems to market based ones. The intensity of these systemic changes was enormous and it affected millions of people [8, p. 35]. However, it wasn't an easy task for the new politicians to choose a development path, so different approaches were implemented and one can see the consequences even in these days. Today, it is rather obvious that the Polish recipe was the most successful when compared to other countries. Poland's post-communist economic development is certainly a unique experience. Regardless of the challenges it encountered in terms of economic, political and social democratization, today, Poland is a strong country and a developed nation that enjoys economic growth and European integration more than its closest peers – Ukraine, Romania and the Baltic countries [13].

Poland's economic transformation and development from 1990 to 2013 falls into several different periods: the post-communist transition (1990-2000), the global boom (2001-2007), the global financial crisis of 2008-2012) [4, p. 8]. This paper will focus mostly on the post-communist transition, because we believe that the basis of Poland's success lies in this period.

It is important to point out that Poland, at the beginning of the 90's, was, similar to the other countries from Eastern Europe, still influenced by the socialist ownership structure.

Within such structures the industrial production is usually above 90 % state owned, so is the service sector, and a high level of activity takes place on the black market. Agriculture is also state owned, planned and controlled in most of the Eastern European countries, except Poland where farmers managed to retain 77 % of total arable land after the World War II, though under repressive and restrictive conditions [11, p. 80]. By the end of the 1980's Poland's debt represented two thirds of its GDP [10, p. 21] and inflation had reached 250 percent by 1989 [7]. The fall of communism brought a newly democratic Poland which was forced to deal with its inherited Stalinist legacy. With the hyperinflation that seemed to lead to economic collapse and the decline of national income and productivity, Poland's new leaders were right to be concerned – how could Poland face these challenges and become a prosperous country? Their answer was articulated in the Balcerowicz Plan, a *shock therapy* meant to rapidly reform the economic structure of Poland and to create the basis for a privatized market economy [13].

The shock-therapy represented the shared belief that the economies of the former communist countries were performing so poorly that a radical, coherent liberal program of reforms would have been absolutely necessary [2, p. 6]. The supporters of shock therapy argued that this was the only way to ensure economic growth and a much higher level of employment, with low inflation [12, p. 89]. The architect of

this plan was Leszek Balcerowicz, who wrote a reform program based on privatization, liberalization of foreign trade, currency convertibility and an open economy in the spring of 1989 [3, p. 4]. Becoming Minister of Finance in September, he was effectively responsible with implementing economic reforms, so his plan was adopted.

While the ultimate goal of this program was liberalization, Poland's leaders decided to focus first on reducing not only hyperinflation but, also, excessive internal demand. More specifically the shock-therapy was based on 6 items meant to liberalize prices, reduce the inflation rate and open the economy [8, p. 36]:

1. The elimination of centrally established prices – 90% of the price controls were immediately abolished [10, p. 15];
2. Austerity measures – Sharply reducing government spending and the budget deficit;
3. Reducing the money supply and, thus, inflation by introducing a more restrictive credit policy;
4. Introduction of high real interest rates;
5. Reducing the role of state-owned industries in order to allow the Polish private sector to grow [13];
6. Convertibility of the national currency combined with its substantial devaluation.

Balcerowicz's programme was indeed a bold one and it did not come without short-term costs. The immediate consequence was a much deeper recession than the economic disruption imagined by the Polish leaders. One of the most evident costs was the rising level of unemployment, growing from 6.5 percent in 1990 to 12,2 percent in

1991. This huge employment decrease was due to a variety of factors. First of all, the liberalization of the economy revealed the inefficiency of the state-owned enterprises on a competitive market. Therefore, these enterprises lost almost 3 million jobs. On the other hand, large, privately owned enterprises lost almost a half of their workforce. This dramatic job loss contrasted sharply with the rise of the new created private sector. Data from the Central Statistical Office of Poland shows that by 1997, 90000 new firms were established which created 2,3 million jobs. These results show us that Poland's shock-therapy lead to the replacement of the old centralized economy with an entirely new one, rather than a transformation of the old one [10, p. 11]. Furthermore, the private sector developed greatly not by transforming existing enterprises but by creating new firms with entirely new perspectives.

Table 1 shows four basic macroeconomic indicators for the 1990–1994 period. It is obvious that the immediate consequence of these reforms was a substantial decline of economic activity. GDP per capita dropped to \$ 5873 in 1991, before starting to rise again in 1992. Inflation also dropped dramatically after 1990 – from 247,06 % to 29,1 % in 1994. Furthermore, the gross national income dropped in 1991 to \$ 38,7 billion, before returning to the 1990 level in 1993. Other specific macroeconomic indicators followed a similar pattern (Marvin, 2010). Output levels in agriculture and industry declined in the first year of the shock-therapy implementation, but then returned to positive growth at the end of 1992 [17, p. 35].

Table 1. Selected macroeconomic indicators for Poland, 1989 through 1994

Year	Unit	1990	1991	1992	1993	1994
Unemployment	%	6,5	12,2	14,3	16,4	16
GDP/capita	\$US	6,126	5,873	6,148	6,521	7,007
Gross National Income	\$US	41,6	38,7	39,6	41,1	43,3
Government budget deficit (% of GDP)	%	-3	0,4	-3,8	-6	-2,8
Inflation	%	247,06	61,02	44,74	37,45	29,1

Source: Central Statistical Office of Poland, OECD Statistics

Privatization and employment. In order to produce the expected results, these macroeconomic reforms were accompanied by stringed reforms at the microeconomic level. The purpose was to force state-owned enterprises to adapt their behavior in order to transfer existing resources into privately-owned new firms. At the beginning of 1990, 8441 large enterprises were eligible for privatization. Table 2 shows different methods of privatization. One interesting fact about Poland's transition lies in its ability to generate and grow entirely new enterprises. As a result of having low entry barriers, many firms started their activity, quickly creating a strong and viable private sector [1, p. 18]. By far, the most effective strategy was liquidation, especially for

small enterprises. Managers, workers or citizens, could all lease or buy the assets of the liquidated firms (shops mostly). The result was a very rapid dissolution of enterprises owned by the state. The Act of Mass Privatization was proposed in 1991 but passed only in 1996. This means that old private owned enterprises were liquidated and not necessarily transformed, and the assets went to completely new firms [10, p. 28]. With regards to the employment problem, the newly created private sector represented by far the greatest source of jobs. Almost 84 000 of domestic owned firms existed in 1997, employing around 2 million workers.

Table 2. Firms in Privatization, 1993 and 1997

Method	1993		1997	
	Entered	Completed	Entered	Completed
Direct Privatization	892	707	1,563	1,424
Liquidation	1,079	186	1,54	677
Capital Privatization	527	98	1,254	228
None	5,953		4,084	

Source: Jackson, E; Klich, J.; Poznanska; K. (2005)

Another great source of employment was represented by the foreign-owned firms which started to operate in Poland after 1990. Furthermore, FDI played a major role in revitalizing the Polish economy in the post-communist era. Although it encountered many challenges and difficulties, the Polish privatization process became one of the main

pillars of Poland's economic liberalization and prosperity. Nearly 6000 of this kind of firms were established after 1990, employing 266 000 people in 1997. Poland's success in attracting FDI was a result of several factors: first of all, its proximity to the other developed western European economies which have guaranteed a great demand for

Polish products. Being closer to Western Europe it managed to receive the highest foreign capital inflows [18, p. 126]. Also, despite the mismanagement of communist leaders, the Polish population represented a skilled, educated, literate workforce, unlike those from other Eastern Europe's countries. Poland also possessed a developed infrastructure, which was another important advantage in

attracting foreign direct investments. As Table 3 shows, the net inflows of FDI (% of GDP) started to rise significantly from 1990 to 2000, amounting to 5,44 % of GDP. The existing data on Poland's exports and FDI inflows suggests the existence of an important turning point in the Polish economy's internationalization, starting with the implementation of the 90's reforms [19, p. 177].

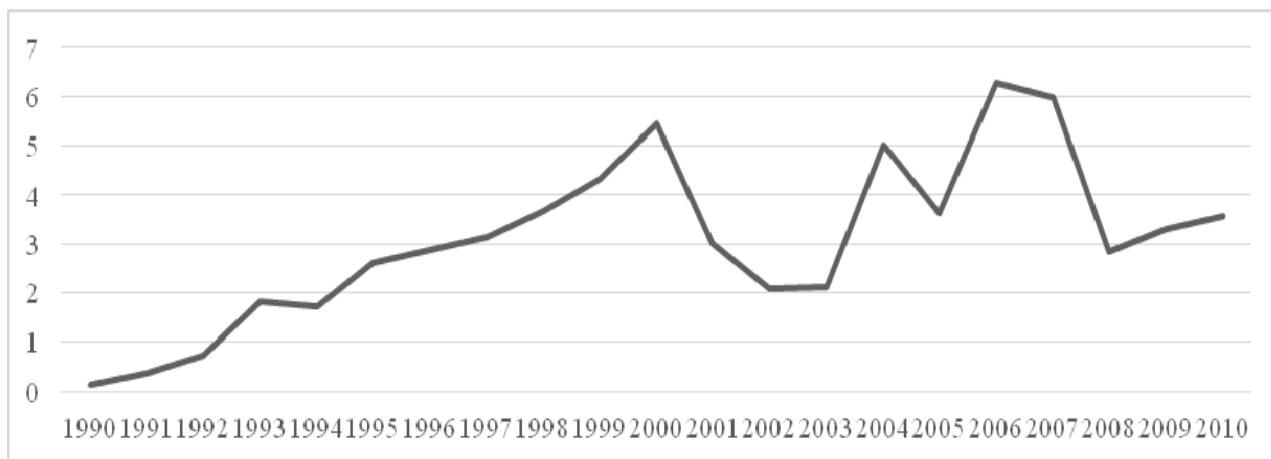

Fig. 1. Foreign direct investment, net inflows (% of GDP) in Poland from 1990 to 2010

Source: World Bank

A specific characteristic of the Polish recipe was precisely this *creative destruction* represented in the first part by the elimination of old state-owned enterprises and implicitly, of a great amount of jobs and replacing them with newly private-owned firms established in different and more specialized sectors [10, p. 34]. This measure was combined with the similarly radical option which permitted anybody to sell anything at any price. This radical liberalization gave the market an enormous initial incentive – "As a result, the central squares in Warsaw and other big cities were flooded with people who started selling whatever they wanted to get rid of and soon these informal trade stands were transformed into ordinary enterprises" [4, p. 12].

Between 1990 to 2012 it became quite clear that the private sector had become the dominant one in Poland's economy. In 2002 the private sector in the economy represented more than 77 % by comparison with the year of 1989 when it represented below 30 % [5]. If we take a look at the specific fields, we see that the most impressive rise of the private sector appeared in exports – from less than 10 % in the 80's to 83,6 % in 2001 [20, p. 5].

Although before starting the transition, the Polish economy was considered to be in really bad shape, Poland managed to turn itself around quickly and to become a model for other economies from the former communist bloc. Its initial status represented, without any doubt, a considerable advantage. Unlike its closest peers, Poland already had a functional private sector, comprising about 25% of the economy. Reforms started early in Poland and they managed to break down obstacles to foreign trade.

Furthermore, a lot of Poland's external debt was annulled, so it started became even more attractive for FDI.

Exports. In 1990 the trade balance between Poland and the former Soviet Union amounted to 4,4 billion rubles. Even if the fall of the Soviet Union was imminent, Poland decided to continue the export of goods and services inside the ex-communist bloc. The consequences were tremendous considering the fact that Poland received only \$20 million in payment in the first quarter of 1991, despite the fact that the total amount of exports was about \$130 million. The collapse of Comecon in 1990 increased Poland's need to redirect its exports [6].

As mentioned before, Poland experienced long term growth between 1991 and 1997, driven mostly by exports. Poland managed to quickly find new trading partners, especially in Western Europe, after the drastic limitation of domestic demand, along with the devaluation of its national currency by 32 % and the liberalization of foreign trade by private firms. Soon after that Poland's exports to EU amounted to 70 % [1, p. 19]. In 1990 hard-currency exports increased by 6,3 % to over 17\$ billion. As Table 4 shows, in the period from 1990 to 1997 Polish exports grew almost constantly, reaching an amount of \$42 billion in 1998 (more than double).

Another prerequisite of Poland's success, which seems to be forgotten, was the willingness of European countries to open their markets to Polish exports. Poland signed an Association Agreement with the EU, along with Hungary and Czechoslovakia, on 16 December 1991, which helped to further expand its exports.

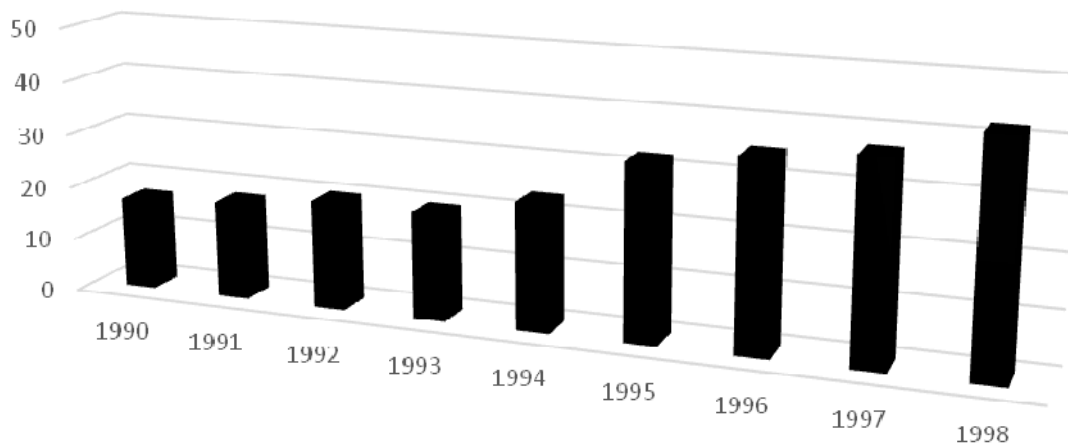

Fig. 2. Exports of goods and services 1990-1998 (billion \$US)

Source: World Bank national accounts data, and OECD National Accounts data files

The difference between Poland and its neighbours was, on one hand, the prescription of early, radical and comprehensive reforms, and on the other hand its timing – the simultaneous implementation of the four tenets (macroeconomic stabilization, deregulation, privatization and the reinforcement of the social safety net). Poland succeeded in taking advantage of the early democratization's window of opportunity [3, p. 4].

International assistance. Another pillar of Poland's success in its transition to a free market was its access to international assistance. The West's consensus on the Polish recovery within the G24 Forum, where it was decided to finance a stabilization fund as well, along with the IMF's standby program of US \$720 million, had a major impact on helping Poland to get on its feet very quickly [3, p. 14]. The G24 and international financial institutions committed a total of \$US 36 billion to assisting Poland. Additionally, the US provided \$US 700 million in Overseas Private Investment Corporation financing and insurance for US businesses willing to invest in Poland, and \$US 355 million in Eximbank loan guarantees and investment credits. A total of \$US 2.4 billion of Poland's debts were also forgiven by its international creditors [22, p. 256].

Exchange rate policy. Poland's competitive exchange rate policy was related to its access to international assistance. In 1989 the Polish national currency – the Zloty, fluctuated simultaneously with the US dollar, which started to function as an informal currency in Poland. On January 1st the exchange rate was depreciated from 6,500 Zloty/dollar to 9,500 zloty/dollar and currency convertibility was introduced. The existing system based on multiple exchange rates was replaced by the government with a single, fixed rate. The result was that exporters could exchange their foreign currency proceeds at a single exchange rate and importers had unrestricted access to foreign currency at the same official rate [11, p. 113]. Because of the international assistance and the stabilization fund, Polish financial institutions successfully pegged the exchange rate of the Zloty to the US dollar. The peg also represented a major pillar for price stabilization. Even in May 1991, when Poland was forced to devalue its currency, Polish leaders adopted a 'crawling peg' which permitted its exchange rate to stay competitive and allowed exports to expand. By comparison with the Czech Republic and Slovakia, Poland avoided having a period of overvalued exchange rates [4, p. 15].

The depreciation of the exchange rate was accompanied by price adjustments, as a result of price liberalization. On January 1st almost all of the remaining price controls on consumer and producer goods were eliminated, leaving only 5 % of the prices subject to control [11, p. 113].

Conclusions. Was the shock-therapy a success? Without any doubt Poland strongly benefited from its transition to a free market economy, but, unfortunately these gains did not come without a cost. However, no drastic economic revolution ever succeeded without any expense. In 1989 Poland's economy was in really bad shape, but its leaders decided to break every tie with the old system, to create a plan and stick to it. The Balcerowicz Plan may have had its flaws, contributing to the economic recession that soon followed the reforms and caused high levels of unemployment. Nonetheless, by anticipating and accepting the short-term costs, Poland's leaders managed to ensure that the gains of a liberalized market economy wouldn't be lost on future Poland.

It is hard to determine whether the Polish experience could be a replicable model for developing countries. The shock-therapy represented a long-term success mainly because Poland was already a developed nation with a viable private sector, regardless of its mismanagement [13]. With an educated and skilled workforce, functional infrastructure and established, though largely corrupt, institutions, Poland possessed the basic assets to create a new political and economic order. Nonetheless, the Polish recipe was a successful one not just because it proposed a package of reforms meant to liberalize and open the economy, but primarily because the reforms were determined, radical, coherent and quickly implemented. Criticized by many economists, the shock-therapy permitted immediate gains and widespread access to many products which would remain unavailable to other countries from Eastern Europe for significantly longer periods of time. Filled shelves in previously empty shops, after half a century of economic shortages, would help alleviate the psychological impact of the downsides of shock-therapy. Another pillar of Poland's success was the rapid expansion of entrepreneurship which certainly had a major contribution to the revival and growth of the private sector.

The reforms prescribed by the shock-therapy were, without any doubt, an important pillar of Poland's economic revival, but a few other pre-existing assets were also vital. Maybe shock-therapy wasn't entirely responsible for the Polish growth miracle, but it certainly eliminated many of

the old political, social and economic handicaps that stood in the way of Poland's path to a free market.

References

1. Androshchuk, A. (2006). *Transition Economies: A Look at Russia, Ukraine and Poland*. Pace University, Digital Commons@Pace. Retrieved from: http://digitalcommons.pace.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1032&context=honorscollege_theses
2. Aslund, A. (1995). *How Russia became a market economy*. New Jersey: Transaction Publishers.
3. Aslund, A. (2013, April). Poland: Combining Growth and Stability. In *CESifo Forum* (Vol. 14, No. 1, p. 3). Institut für Wirtschaftsforschung (Ifo). Retrieved from: <https://ideas.repec.org/a/ces/ifofo/v14y2013i1p03-10.html>
4. Aslund, A., Orlowski, W. M. (2014). The Polish Transition in a Comparative Perspective (Polska transformacja ustrojowa w perspektywie porównawczej). *mBank – CASE Seminar Proceedings, No. 122/2014*. DOI <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2560238> Retrieved from: http://www.case-research.eu/sites/default/files/publications/mbank-case_133_FINAL_KS_MJ_2_0.pdf
5. Central Statistical Office of Poland. Retrieved from: <http://stat.gov.pl/en/>
6. Curtis, G.E. (1992). *Poland: A Country Study*. Washington: GPO for the Library of Congress. Retrieved from: <http://countrystudies.us/poland/>
7. ECONSTATS. Retrieved from: <http://www.econstats.com/weol/CPOL.htm>
8. Giannaros, D. (2011). Twenty years after the economic restructuring of eastern Europe: An economic review. *International Business & Economics Research Journal (IBER)*, 7(11). DOI: <http://dx.doi.org/10.19030/iber.v7i11.3306>
9. International Financial Statistics Database. EconData. Retrieved from: <http://www.econdata.com/databases/imf-and-other-international/ifsd/>
10. Jackson, J. E., Klich, J., Poznanska, K. (2005). *The political economy of Poland's transition: new firms and reform governments*. New York: Cambridge University Press.
11. Lipton, D., Sachs, J., Fischer, S., Kornai, J. (1990). Creating a market economy in Eastern Europe: The case of Poland. *Brookings papers on economic activity*, 1990(1), 75-147.

К. Насулеа, д-р екон. наук, викладач,
Д.Ф. Спіну, магістрант
Бухарестський університет, Бухарест, Румунія,
Р.М. Мороян, асп.
Економічна академія, Бухарест, Румунія

ПОЛЬСЬКИЙ РЕЦЕПТ

Двадцять шість років тому міжнародне співтовариство стало свідком однієї з найдраматичніших змін в економічних системах. Природно, що падіння комунізму у Східній Європі і його наслідки було важко оцінити і, тим паче, передбачити. Нині ми отримали набагато послідовніші точки зору на зміст тих подій. Політична лібералізація Польщі в 1989 р. і перехід до ринкової економіки загалом сприймається як найуспішніший з усіх посткомуністичних країн. З 1990 по 2013 рр., Польща пережила найвидатніше економічне зростання серед країн колишнього радянського блоку. Вона подвоїла ВВП в реальному вираженні і стала єдиною країною з досвідом економічного зростання під час фінансової кризи 2008–2009 рр. Проте польський секретний рецепт полягає в "шоковій терапії", прийнятій на початку 90-х рр. XX ст. Метою зазначеної роботи є вивчення важливості програми Бальцеровича у створенні основи для економічної стабільності та зростання за рахунок приватизації, лібералізації зовнішньої торгівлі, грошової реформи і відкритої економіки. Ми також розглянули вплив цієї безпрецедентної трансформації на формування сильної ринкової економіки.

Ключові слова: перехідний період; "шокова терапія"; економічні реформи, приватизація; лібералізація.

К. Насулеа д-р екон. наук, преподаватель,
Д.Ф. Спину, магістрант
Бухарестский университет, Бухарест, Румыния,
Р.М. Мороян, асп.
Экономическая академия, Бухарест, Румыния

ПОЛЬСЬКИЙ РЕЦЕПТ

Двадцать шесть лет назад международное сообщество стало свидетелем одного из самых драматических изменений в экономических системах. Естественно, что падение коммунизма в Восточной Европе и его последствия было трудно оценить и, тем более, предсказать. Сегодня мы получили гораздо более последовательные точки зрения на содержание тех событий. Политическая либерализация Польши в 1989 г. и переход к рыночной экономике в целом воспринимается как успешный из всех посткоммунистических стран. С 1990 по 2013 гг., Польша пережила выдающийся экономический рост среди стран бывшего советского блока. Она удвоила ВВП в реальном выражении и стала единственной страной с опытом экономического роста во время финансового кризиса 2008–2009 гг. Однако польский секретный рецепт заключается в "шоковой терапии", принятой в начале 90-х гг. XX ст. Целью данной работы является изучение важности программы Бальцеровича в создании основы для экономической стабильности и роста за счет приватизации, либерализации внешней торговли, денежной реформы и открытой экономики. Мы также рассмотрели влияние этой беспрецедентной трансформации на формирование сильной рыночной экономики.

Ключевые слова: переходный период; "шоковая терапия"; экономические реформы, приватизация; либерализация.

12. Marangos, J. (2007). The shock therapy model of transition. *International Journal of Economic Policy in Emerging Economies*, 1(1), 88-123.

13. Marvin, T. (2010). Shock therapy: what we can learn from Poland. *Prospect: Journal of International Affairs at UCSD*. Retrieved from: <http://prospectjournal.org/2010/11/11/shock-therapy-what-we-can-learn-from-poland/>

14. OECD Statistics Directorate. National Accounts. Retrieved from: <http://www.oecd.org/std/na/>

15. OECD.Stats. Retrieved from: http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=SNA_TABLE1

16. Poczowski, A., Belka, M., Petersen, H. G. (1995). *Economic Transformation in Poland. Reforms of Institutional Settings and Macroeconomic Performance*. New York: Campus Verlag.

17. Pozanski K.Z. (1996). *Poland's Protracted Transition. Institutional Change and Economic Growth 1970-1994*. New York: Cambridge University Press.

18. Sachs J. (2005). *The End of Poverty: Economic Possibilities for Our Time*. New York: Penguin Books.

19. Sepp, J., Frear, D. (2012). *The Economy and Economics after Crisis*. Berlin: Berliner Wissenschafts-Verlag.

20. Surdej A. (2004). Managing Labor Market Reforms: Case Study of Poland. *World Development Report, 2004*. Retrieved from: http://siteresources.worldbank.org/INTWDR2005/Resources/bp_poland_lab_or_market_reform.pdf

21. World Bank Data Catalog. World Development Indicators. Retrieved from: <http://datacatalog.worldbank.org/>

22. Zanardi, L.H., Courts, M.J., Kutnick, B.L. (1995). *Poland. Economic Restructuring and Donor Assistance. Report to Congressional Committees*. Washington D.C: United States General.

Надійшла до редколегії 30.11.16

Date of editorial approval 05.04.17

Author's declaration on the sources of funding of research presented in the scientific article or of the preparation of the scientific article: budget of university's scientific project

**EXTENDED ABSTRACT IN ENGLISH AND REFERENCES (IN LATIN):
TRANSLATION / TRANSLITERATION / TRANSCRIPTION**

O. Boguslavskyy, PhD in Economics, Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine
DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2017/192-3/1>
p. 6-10

BUSINESS ASSOCIATIONS IN UKRAINE: THE ESSENCE, PROBLEMS AND STAGES OF DEVELOPMENT

This article is devoted to the study of the nature, functions and operations of business associations in Ukraine. Classification criteria of business associations are distinguished: 1) the direction and scope of activities; 2) methods and management; 3) funding; 4) scope; 5) activity for: entrepreneurs across the country, union members or specific subjects; 6) real functioning, nominally functioning and non-functioning; 7) union permanently operate, or spontaneously and periodically.

The main stages of business associations in Ukraine are determined and their specificities are shown: 1) initial stage – 1989-1992; 2) active stage – from 1993-1999; 3) stage of specialization Entrepreneurs Associations – 1999-2002; 4) stage of differentiation interests of business associations – 2003-2005; 5) stage of gradual escalating conflict with the authorities and associations involved in the business coalitions – 2006- 2013; 6) stage of socio-political activity runs from 2013 until today.

Characterized specific features of the modern phase of the business association and show directions of improvement of business associations in Ukraine

1. The Union of Entrepreneurs of Small, Middle-Sized and Privatized Enterprises of Ukraine (2002). *Menedzhment biznes-asotsiatsii*. Kyiv.
2. V.Bilych, V.Bykovets, N.Boiko, O.Mikhailishyna, O.Svirus & T.Svirus (Eds.) (2005). *Shcho neobkhidno znaty pidpriemtsiam pro biznes-asotsiatsii: Dovidkovo-metodychne vydannia*. Kyiv.
3. J. Greenwood (Ed.) (2002). *The Effectiveness of EU Business Associations*. Basingstoke: Ernst & Young Association Management, Palgrave Macmillan UK. DOI: [dx.doi.org/10.1057/9780230629370](https://doi.org/10.1057/9780230629370).
4. The State Statistics Service of Ukraine (01.06.2016). *Kilkist yurydychnykh osib za orhanizatsiynomy formam na 1.06.2016* Available at <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. The Union of Entrepreneurs of Small, Middle-Sized and Privatized Enterprises of Ukraine (2016). Official site. Available at <http://www.spmppu.kiev.ua>.
6. Ukrainyskyi soiuz promyslovstv ta pidpriemstv (2016). Official site. Available at <http://uspp.ua>.
7. The Union of Entrepreneurs of Small, Middle-Sized and Privatized Enterprises of Ukraine (2010). *Spilka: Vchora, Sohodni, Zavtra. Do 20-richchia vid dnia zasnovannia*. K. Available at http://www.spmppu.kiev.ua/download/Spilka_Vchora_Sogodni_Zavtra.doc.
8. Hoi I.V. & Smelianska T.P. (2004). *Orhanizatsiia pidpriemnytskoi diialnosti. Navchalno-metodychnyi posibnyk*. Khmelnytskyi.
9. Didenko O.V. (2012). *Tendentsii rozvytku biznes-asotsiatsii v Ukraini*, Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia, № 3: 146-150.
10. Derzhavnyi komitet Ukrainy z pytan rehuliatornoi polityky ta pidpriemnytstva (2016) Materialy сайту Arhitrade.com. Available at <http://www.arhitrade.com/support.php?id=3>.
11. Derzhkompidualnytskoye (2010). *Natsionalna dopovid "Pro stan ta perspektyvy rozvytku pidpriemnytstva v Ukraini" u 2010 rotsi*". Kyiv.
12. Bykovets V. (2007). *Vplyv hromadskykh ob'ednan pidpriemstv na stanovlennia i rozvytok maloho ta serednoho biznesu v Ukraini: Rehionalnyi aspekt*, Ekonomika ta derzhava, № 4: 23– 25.
13. Kinakh A.K., Korobkova O.A., Bykovets V.M. [ta in.] (2014). *Vidkryte zvernennia predstavnykiv hromadskykh orhanizatsii, ob'ednan i haluzevykh asotsiatsii, biznesu ta ukrainskoho ekspertnoho spivtovarystva do Prezydenta Ukrainy Poroshenka P.O.*, Bukhhalteria. № 40 (1131) Available at <http://www.buhgalteria.com.ua/Hit.html?id=3721>.
14. The State Statistics Service of Ukraine (01.01.2015). *Kilkist subiektiv YeDRPOU za orhanizatsiino-pravovymy formamy hospodariuvannia na 1.01.2015* Available at http://www.ukrstat.gov.ua/edrpoj/ukr/EDRPU_2015/ks_opfg/ks_opfg_0115.htm.
15. Verkhovna Rada of Ukraine (2015). *Zakon Ukrainy "Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy shchodo opodatkovannia neprybutkovykh orhanizatsii*, Vidomosti Verkhovnoi Rady, № 42: 384.
16. The Cabinet of Ministers of Ukraine (13.07.2016). *Postanova KMU vid 13 lypnia 2016 r. № 440 "Pro zatverdzhennia Poriadku vedennia Reiestru neprybutkovykh ustanov ta orhanizatsii, vkluchennia neprybutkovykh pidpriemstv, ustanov ta orhanizatsii do Reiestru ta vykliuchennia z Reiestru*. Available at <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249189426>.
17. Kinakh A. (2016). *Do uvahy dilovoi hromady – aktualizovana Antykryzova prohrama spilnykh dii vlady i biznesu*, Visnyk USPP, №3 (46): 3-7.
18. Verkhovna Rada of Ukraine (2017). *Zakon Ukrainy "Pro vnesennia zmin deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy" vid 06.12.2016 r. №1774-VIII*, Vidomosti Verkhovnoi Rady, № 2: 25.

Y. Hirnyk, PhD Student
 Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine
 DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2017/192-3/2>
 p. 11-15

PUBLIC SECTOR CONCEPTUALIZATION OF ECONOMY IN SYSTEM OF ECONOMIC AND THEORETICAL KNOWLEDGE

The article examines trends shaping the problem of "public sector". The research shows the history of the formation of the concept of "social economy", its relationship with the basic principles of theoretical economic analysis and development. The paper investigates process of establishing the structure of the phenomenon of the public sector and its interaction with the challenges of the modern world and the global economy.

The article deals with the role of the public sector in the production of public goods. The researchers evaluated the effect of its scale in indicators of social, economic and institutional development. The study singled out performance criteria for public sector institutions and analyzed changes of vectors public choice in terms of globalization changes. It was revealed the impact of global institutional transformation and structural reforms in the public sector, in-depth conceptual basis of improving the efficiency of public sector functions.

1. Balatsky, E. (2015). Rol' gosudarstvennogo sektora v postroenyy "novoy ékonomyy". *Obshchestvo y ékonomyya*, 9, 22–39.
2. Belousova, S.V. (2008). Podkhody k rassmotrenyyu obshchestvennogo sektora. *Yzvestyya Yrkut'skoy gosudarstvennoy ékonomicheskoy akademyy*, 5, 5–8.
3. Hal'chyns'ky, A. S. (2010). *Ékonomichna metodolohiya. Lohika onovlennya: Kurs lektsiy*. Kyiv: ADEF-Ukrayina, 572.
4. Helbrejt, Dzh. (2004). *Novoe yndustrial'noe obshchestvo*. Moscow: AST; SPb.: Terra Fantastika, 620.
5. Dluhopol's'ky, O.V. (2011). *Suspil'nyy sektor ekonomiky i publichni finansy v epokhu hlobal'nykh transformatsiy (monohr)*. Ternopil': Ekon. dumka TNEU, 632.
6. Manakhova, Y.V. (2003). *Ékonomyya obshchestvennogo sektora*. Saratov: Lotos, 106.
7. Marshall, A. (1983). *Pryntsy pylytycheskoy ékonomyy*. Moscow: Prohress, 416.
8. Ossets'ky, V. L. (2013). Hospodars'ky mentalitet yak chynnyk rozvytku instytutsiynoho seredovyscha. *Visnyk Kyivs'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Ekonomika*, 153, 75-79 <http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2013/153-12/17>.
9. Serhyenko, N. V. (2006). Obshchestvennyy sektor kak otrazhenye smeshannoy ékonomyy. *Rehyonal'naya ékonomyya y upravlenye*, 3, 7th ser. Retrieved from <http://region.mcnp.ru/modules.php?name=news&file=article&sid=103>
10. Fedirko, N.V., Yefremov, D.P. (2014). *Ékonomika suspil'noho sektoru*. Kyiv: KNEU, Retrieved from http://fe.u.kneu.edu.ua/depts4/disciplines_of_bachelor_level_mdu/econom_publ_sector/.
11. Shturba, A.YU. (2016). Struktura suspil'noho sektoru ta vyznachenist' publichno-privatnoho partnerstva. *Ékonomika i upravlinnya*, 1, 16–22.
12. Yakobson, L.Y. (2000). *Hosudarstvennyy sektor ékonomyy: ékonomicheskaya teoryya y praktyka*. Moscow: HU VSHÉ, 368.
13. Riddle, D.I. (1986). Service-led growth. *The role of the service sector in world development*. N.Y.
14. Samuelson, P.A. (1969). The Pure Theory of Public Expenditures. *Public Economics by Margolis and Y.Guitton*. London.

O. Yevtushevska, PhD in Economics, Assistant
 Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine
 DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2017/192-3/3>
 p. 15-18

TIME MANAGEMENT AS A SHOW OF WORLD VIEW OF MODERN HUMAN

Planning of time always was an inalienable part of social and economic life. However, nowadays time management became so current because of essential changes in society development. Massive production, strict competition, secularization, modern cult of success caused sufficient changes in time perception. Workers, producers, agents, especially in developed countries involved into dynamic economic relations, which demand planning of time and strict daily routine. In our opinion, two main reasons of time management popularity are world-view changes, which make modern secular society radically transforms surroundings of existing and high competition between producers and workers. Time management has its positive advantages, namely it discipline peoples, rise their productivity, reduce wasting of time. However, time management can turn into end in itself.

1. Kolesov, O.S., Vatskivs'ka, A.V., (2011). Taim menedzhment – upravlinnya chasom [Time management – direction of time]. Available at: <http://econjournal.vsau.org/files/pdfa/459.pdf>
2. Chernenko, N.M., (2011). Taim menedzhment yak zasib vdoskonalennya profesiinoi dial'nosti derzhsluzhbovtziv [Time management as a means of improvement of public servants professional activity]. Available at: [www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-02\(6\)/11cnndds.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-02(6)/11cnndds.pdf)
3. Hessen, D., Eriksen, T., (2014). Bih na mistsi: paradoksy konkurentsii [Running in place: paradoxes of competition], K., Nika-Tsent., 208 p. (in Ukr.)
4. Arhanhels'kyi, G., (2006). Taim-draiv [Time-drive], M., Mann, Ivanov i Ferber, 256 p. (in Rus.)
5. Maisura, O.M., (2010). Pro efektyvnist' vykorystannya osobystoho chasu [About effectiveness of personal time using (about time-management)]. Available at: www.eco-science.net/archiv2010/129--2104.html
6. Morozova, O.F., (2011). Taim menedzhment v sisteme sotsyalnoho upravleniya [Time management in system of social administration]. Available at: www.journals.tsu.ru/uploads/import/847/files/334-035.pdf
7. Krukevych N.M., Problemy stanovlennya ponyattya "taim menedzhment" [Problems of time management formation]. Available at: www.irbis-nbu.gov.ua/cgi.../cgiirbis_64.exe

8. Kulakova S. Ju., Vprovadzhennya yevropeis'koi praktyky taim menedzhmentu na pidpnyemstvakh Ukrayiny [Implementation of European practice of time management in a companies of Ukraine]. Available at: HYPERLINK "http://www.economy.nayka.com.ua/www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2016/27.pdf"

9. Grimov, O. (2016). Osnovni charakterystyky frilansu yak nestandardnoi formy zainyatosti [Main features of freelancing as a nonstandard form of employment]. *Economic Annals – XXI.* – no 157 (3-4(1)). – pp. 79 – 81. DOI: <http://dx.doi.org/10.21003/ea.v157-0024>

I. Kychko, Doctor of Sciences (Economics), Associate Professor,
A. Holodnytska, PhD in Economics, Associate Professor
Chernihiv National Technological University, Chernihiv, Ukraine
DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2017/192-3/4>
p. 18-24

PERSPECTIVES OF INVESTMENT POLICY STATE AS AN INSTRUMENT ECONOMIC RESTRUCTURING

In the article conceptual approaches to the issue of investment policy in the restructuring of the economy of Ukraine. The analysis of structural changes value sectors of economic activity, trends in investment processes outlined priority areas of increasing investment attractiveness of Ukraine in the context of economic transformation. It was established that during the period 2010-2015.

Major structural changes have occurred in such sectors as agriculture, industry, and financial and insurance activities. It was found that among the priorities of restructuring of Ukrainian economy is on: meeting the needs of people in high-grade food, market saturation of individual consumption of goods and services in the right range and high quality implementation of the program of housing construction, improving health, education and cultural revitalization efforts for the protection of the environment, a radical improvement of environment in the country. At the present stage formed structure of the economy, its technological level and carried out investment policy does not provide for full implementation of resource-saving technologies.

In order to improve conditions for investment in Ukraine created a more effective mechanisms for cooperation between the state and local communities (public partner) introduced international practice training of public-private partnerships. Increased solvent demand will positively affect not only increase productivity but reduce social tension in the country, activates human potential.

The shift in the structure of production and consumption of electricity are important not only in terms of improving the efficiency of the industry, but also extremely important in a complex environment in the country, the need to strengthen environmental measures. The priority of current investment policies and economic restructuring should be the implementation of programs related to the immediate needs of the population for housing, food, industrial goods and services. Solving these problems ultimately subordinated to the development of all sectors of the economy.

1. Heiets, V. (2016). Vnutrishni problemy ekonomiky Ukrainy, available at: https://www.business.ua/politics/ekonom_ka_ukra_ni_2016_roku-282704/

2. Hryshchenko, L. L. Derzhavna investytsiina polityka: sutnist, tsili ta zavdannia, available at: [http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_22\(2\)_ekon/stat_20_1/15.pdf](http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_22(2)_ekon/stat_20_1/15.pdf)

3. Dovidka shchodo stanu zdiisnennia derzhavno-pryvatnoho partnerstva (2016). Ministerstvo ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy available at: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=6b08c354-a6fd-4ace-8c57-41829defda5c&title=DovidkaSchodoStanuZdiisnennia>

4. Zahorodnii, A. H. (2007). *Finansovo-ekonomichni slovnyk*, K. : Znannia, 1072 p.

5. Zhylinska, O., Bukalo, A. (2012). Investytsiine poserednytstvo ta yoho vplyv na innovatsiinu diialnist, *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu im. T. Shevchenka*, no.136, pp. 8-12. <http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/archives/3325>

6. Investytsii zovnishnoekonomichnoi diialnosti Ukrainy u sichni – veresni 2016 roku : statystychnyi biuletyn/ vidpov. za vypusk I.S. Petrenko. – K.: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2016, 155 p.

7. Kambyn dal prohnoz po priamyym ynvestytsiyam v Ukrainu na 2017 hod (2017). available at: <http://www.segodnya.ua/economics/enews/kambin-dalprognoz-po-pryamym-investiciyam-v-ukrainu-na-2017-god-791204.html>

8. Forbes (2017). Reitynh investytsiinoi pryvablyvosti: Ukraina kotytsia vnyz (2016), available at: <http://forbes.net.ua/ua/opinions/1421796-rejtinginvesticijnoyi-privablivosti-ukrayina-kotitsya-vniz>

9. Martsyn, V. (2007). Udoskonalennia derzhavnoho rehuliuвання investytsiinoi diialnosti v ekonomitsi Ukrainy, *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 5 (71), pp. 52–53.

10. Pshenychna, V. P. (2011). Rozvytok mekhanizmu realizatsii derzhavnoi investytsiinoi poli-tyky Ukrainy: dys. na zdobuttia nauk. stupenia kandydata ekon. nauk za spetsialnistiu 08.00.03 – ekonomika ta upravlinnia natsionalnym hospodarstvom, Donetsk: Don. derzh. un-tet upravlinnia, 205 p.

11. Reitynh investytsiinoi pryvablyvosti: Ukraina kotytsia vnyz, available at: <http://forbes.net.ua/ua/opinions/1421796-rejting-investicijnoyi-privablivostiukrayina-kotitsya-vniz>

12. Kharlamova, G. (2014). Investment security of industries: rating assessment (case of Ukraine). *Procedia Economics and Finance* 16, 657 – 668 doi:10.1016/s2212-5671(14)00854-5

13. Sheverdina, O. (2012). Investytsiina polityka Ukrainy yak ob'iekt derzhavnoi ekonomichnoi polityky, available at: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2012-4/doc/2/08.pdf>

V. Kuzomko, PhD in Economics, Associate Professor,
M. Mykhailiuk, PhD Student
Vadym Hetman Kyiv National Economic University, Kyiv, Ukraine
DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2017/192-3/5>
p. 24-30

APPLICATION OF THE NINE-COMPONENTS INDICATOR MODIFIED TECHNIQUE FOR DIAGNOSTICS OF LEVEL OF THE FINANCIAL SAFETY OF THE ENTERPRISE

In article it is carried out modification of calculation procedure of the nine-components indicator of the financial stability in the context of introduction of the indicators, which estimate accounts payable and stocks. Testing methods offered by financial diagnosis made on materials PJSC "Yahotyn creamery." The method of calculation of sixteen-components indicator of financial stability allows for a deeper analysis of enterprise financial stability and detect problems with production and inventory, as well as mid-term payables, which is not technique allows nine-components indicator of financial stability.

1. Ruslna, Yu. O., & Polozuk, Yu. V. (2015). Ekonomichna sutnist finansovoyi stlykostl pldpriemstva ta faktori, scho na neyi vplivayut. *International scientific journal*. Kiev, 2015. 91-94.
2. Shvydanenko, G. O., Kuzomko, V. M. Noricyna, N. I. (2011). *Ekonomichna bezpeka biznesu*. Kiev, KNEU.
3. Lozovyk Yu. M. (2010). Ocinky pokaznykiv likvidnosti finansovoyi stijkosti na osnovi agreguvannya balansu: robochyj instrumentarij analytika pidpryyemstva. *Strategiya ekonomichnogo rozvytku Ukrainy* Kiev, 157–165.
4. Reta, M. V. Ivanova, A. O. (2013). Metodychni pidxody do ocinky rivnya finansovoyi bezpeky pidpryyemstva. *Visnyk NTU "XPI"*. Hmelniyskiy, 29–37.
5. Smirnova, T. O. (2011). *Finansova stijkist pidpryyemstva*. *Naukovyj visnyk NLTU Ukrainy*. Ivlv, 198–201.
6. Sheremet, A.D., Negashev, E.V. (2008). *Metodika finansovogo analiza deyatelnosti kommercheskih organizatsiy*. Moskva: INFRA-M.
7. *Finansova zvitnist' PAT "Yagotynskiy maslozavod" (2014)*. Kiev :Milkalliance.
8. Kocyuba, O. S. (2009). Mexanizm ta analytyko-instrumentalni zasoby zabezpechennya ekonomichnoyi stijkosti pidpryyemstva. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv.
9. Zarya, I. (2015). Suchasni trendi upravlinnya ekonomichnoyu bezpekoyu turistichnogo pldpriemstva. Kiev : Vlsnik Kyivskogo natsionalnogo univrsitetu Imeni Tarasa Shevchenka. Geograflya. <http://nbuv.gov.ua>. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_geograf_2015_1_14. doi: <http://doi.org/10.17721/1728-2721.2015.63.12>
10. Karpenko, O., Lebedko, S. (2016). Formuvannya metodichnogo pldhodu do otslnyuvannya rlvnya ekonomichnoyi bezpeki transportnogo pldpriemstva. Kiev : Shld. <http://nbuv.gov.ua>. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Skhid_2016_6_5 doi: [http://dx.doi.org/10.21847/1728-9343.2016.6\(146\).91034](http://dx.doi.org/10.21847/1728-9343.2016.6(146).91034)
11. Miller, R. L. Devid D. V. (2000). *Sovremennyye dengi ibankovskoe delo*. Moskva.: INFRA-M.
12. Altman, E. (2005). *Corporate Financial Distress and Bankruptcy, 3rd edition*. USA :John Wiley and Sons.

V. Novytskyi, PhD (Economics), Associate Professor,
University of State Fiscal Service of Ukraine, Irpin, Ukraine
DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2017/192-3/6>
p. 30-34

MODERN TRENDS IN THE OFFSHORE SECTOR OF ECONOMY

Article is devoted to main current tendencies in world economy offshore sector. First point is that two biggest players are published main points of their own anti-offshore policies. And due to them, USA wants to slow down or reverse all anti-offshore tendencies of EU. Main reason – they are unprofitable to USA and potentially can cause the review of already paid taxes and tax contributions from USA to EU, as said in White paper of U.S. Treasury. As result, scientists are waiting the EU response because that White paper looks like the first step in tax war between USA and EU. Other global anti-offshore tendency is the growth of economic, political and financial pressure on some European offshores. Main lines and factors that caused this pressure are analyzed in the article. The edge of pressure is oriented on Gibraltar and its offshore sector of economy (main host for EU gambling services). As for Ukraine, the influence of current anti-offshore tendencies are not impressive. The shortage of financial flows to pressured offshores will be minimized by alternative offshore mechanisms; the shortage of banks in offshores also will be minimized by alternative bank accounts. Therefore, in Ukraine we need to take part in international anti-offshore policy and in article it is reasoned in what policy we should take part.

1. Henry, J. S. (2016, May 09). More than \$12 trillion stuffed offshore, from developing countries alone. Retrieved from Tax Justice Network: <http://www.taxjustice.net/2016/05/09/17103/>
2. Citizens for Tax Justice (2016). Fortune 500 Companies Hold a Record \$2.4 Trillion Offshore. Retrieved from http://ctj.org/ctjreports/2016/03/fortune_500_companies_hold_a_record_24_trillion_offshore.php#.WHfYYIOLTIX
3. Stack, R. B. (2016). Treasury Releases White Paper on European Commission's State Aid Investigations into Transfer Pricing Rulings. Retrieved from U.S. Department of the Treasury: <https://www.treasury.gov/connect/blog/Pages/Treasury-Releases-White-Paper-on-European-Commission%E2%80%99s-State-Aid-Investigations-into-Transfer-Pricing-Rulings.aspx>
4. U.S. Department of The Treasury (2016). The European Commission's Recent State Aid Investigations Of Transfer Pricing Rulings. White Paper. Retrieved from <https://www.treasury.gov/resource-center/tax-policy/treaties/Documents/White-Paper-State-Aid.pdf>
5. Murphy, R. (2016, September 25). Has the US declared tax war on Europe? Retrieved from Tax Research UK: <http://www.taxresearch.org.uk/Blog/2016/08/25/has-the-us-declared-tax-war-on-europe/>
6. European Parliament (2016). Corporate taxation: the fight against tax avoidance. Retrieved from <http://www.europarl.europa.eu/news/en/newsroom/20160530STO29669/corporate-taxation-the-fight-against-tax-avoidance>

7. Murphy, R. (2016, November 02). Time to say goodbye to Gibraltar. Retrieved from Tax Research UK: <http://www.taxresearch.org.uk/Blog/2016/11/02/time-to-say-goodbye-to-gibraltar/>
8. European Commission (2016). First step towards a new EU list of third country jurisdictions: Scoreboard. Retrieved from https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/2016-09-15_scoreboard-indicators.pdf
9. Dunkley, E. (2016, October 19). HSBC to wind down Monaco private bank. *Financial Times*. Retrieved from <https://www.ft.com/content/93ea5f3a-9605-11e6-a80e-bcd69f323a8b?ftcamp=undefined>
10. Murphy, R. (2016, October 20). Is it a lack of profit that will kill offshore? Retrieved from Tax Research UK. <http://www.taxresearch.org.uk/Blog/2016/10/20/is-it-a-lack-of-profit-that-will-kill-offshore/>
11. Murphy, R. (2016, October 09). Facebook UK's accounts: a case study in the tax data we don't have from current accounting standards. Retrieved from Tax Research UK. <http://www.taxresearch.org.uk/Blog/2016/10/09/facebook-uks-accounts-a-case-study-in-the-tax-data-we-dont-have-from-current-accounting-standards/>
12. Bowers, S. (2016, October 10). Uber's main UK business paid only £411,000 in tax last year. *The Guardian*. Retrieved from <https://www.theguardian.com/business/2016/oct/10/ubers-main-uk-business-paid-only-411000-in-tax-last-year>
13. Bowers, S. (2016, October 08). eBay pays £1.1m UK tax on revenues it told US investors were £1.1bn. *The Guardian*. Retrieved from <https://www.theguardian.com/business/2016/oct/08/ebay-pays-11m-uk-tax-on-revenues-it-told-us-investors-were-11bn>
14. Murphy, R. (2016, September 29). Time for an Alternative Minimum Corporation Tax? *Bloomberg BNA*. Retrieved from <https://www.bna.com/timealternative-minimum-n57982077695/>
15. Rubin, R., & Allen, J. (2015, February 01). Obama Wants a New Tax on U.S. Companies' Overseas Profits. *Bloomberg BNA*. Retrieved from <https://www.bloomberg.com/news/articles/2015-02-01/obama-said-to-propose-taxes-on-foreign-earnings-offshore-profit>
16. Picciotto, S. (2016). Towards Unitary Taxation Of Transnational Corporations. Retrieved from Tax Justice Network. http://www.taxjustice.net/cms/upload/pdf/Towards_Unitary_Taxation_1-1.pdf
17. Ignatovych, N., & Gura, V. (2015). Creative activity motivation in philosophy of economy paradigm. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv*, 10(175)/2015, 30-33. DOI: <http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2015/175-10/5>

C. Năsulea, Doctor of Sciences (Economic), Lecturer,
D. F. Spînu, MA Student
University of Bucharest, Bucharest, Romania
R. M. Moroianu, PhD Student
Academy of Economic Studies, Bucharest, Romania
DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2017/192-3/7>
p. 34-38

THE POLISH RECIPE

Twenty-six years ago the international community witnessed one of the most dramatic changes in economic systems. Naturally, the fall of communism in Eastern Europe and its consequences were events difficult to judge and anticipate in their immediate aftermath. Today, we have gained a much more coherent perspective on their meaning. The political liberalization of Poland in 1989 and its transition to the market economy was generally perceived as the most successful of all post-communist countries. From 1990 to 2013, Poland experienced the most outstanding economic growth within the former Soviet bloc. It doubled its GDP in real terms and became the only country to experience economic growth during the financial crisis of 2008-09. However, the Polish secret recipe lies in the "shock therapy" adopted at the beginning of the 90's. The aim of this paper is to examine the importance of the Balcerowicz's program in creating the basis for economic stability and growth through privatization, liberalization of foreign trade, monetary reform and an open economy. We will also review the impact of this unprecedented transformation in shaping a strong, market-oriented economy.

1. Androshchuk, A. (2006). *Transition Economies: A Look at Russia, Ukraine and Poland*. Pace University, Digital Commons@Pace. Retrieved from: http://digitalcommons.pace.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1032&context=honorscollege_theses
2. Aslund, A. (1995). *How Russia became a market economy*. New Jersey: Transaction Publishers.
3. Aslund, A. (2013, April). Poland: Combining Growth and Stability. In *CESifo Forum* (Vol. 14, No. 1, p. 3). Institut für Wirtschaftsforschung (ifo). Retrieved from: <https://ideas.repec.org/a/ces/ifofor/v14y2013i1p03-10.html>
4. Aslund, A., Orłowski, W. M. (2014). The Polish Transition in a Comparative Perspective (Polska transformacja ustrojowa w perspektywie porównawczej). *mBank – CASE Seminar Proceedings, No. 122/2014*. DOI <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2560238> Retrieved from: http://www.case-research.eu/sites/default/files/publications/mbank-case_133_FINAL_KS_MJ_2_0.pdf
5. Central Statistical Office of Poland. Retrieved from: <http://stat.gov.pl/en/>
6. Curtis, G.E. (1992). *Poland: A Country Study*. Washington: GPO for the Library of Congress. Retrieved from: <http://countrystudies.us/poland/>
7. ECONSTATS. Retrieved from: <http://www.econstats.com/weo/CPOL.htm>
8. Giannaros, D. (2011). Twenty years after the economic restructuring of eastern Europe: An economic review. *International Business & Economics Research Journal (IBER)*, 7(11). DOI: <http://dx.doi.org/10.19030/iber.v7i11.3306>
9. International Financial Statistics Database. EconData. Retrieved from: <http://www.econdata.com/databases/imf-and-other-international/ifs/>
10. Jackson, J. E., Klich, J., Poznanska, K. (2005). *The political economy of Poland's transition: new firms and reform governments*. New York: Cambridge University Press.
11. Lipton, D., Sachs, J., Fischer, S., Kornai, J. (1990). Creating a market economy in Eastern Europe: The case of Poland. *Brookings papers on economic activity*, 1990(1), 75-147.

12. Marangos, J. (2007). The shock therapy model of transition. *International Journal of Economic Policy in Emerging Economies*, 1(1), 88–123.
13. Marvin, T. (2010). Shock therapy: what we can learn from Poland. *Prospect: Journal of International Affairs at UCSD*. Retrieved from: <http://prospectjournal.org/2010/11/11/shock-therapy-what-we-can-learn-from-poland/>
14. OECD Statistics Directorate. National Accounts. Retrieved from: <http://www.oecd.org/std/na/>
15. OECD. Stats. Retrieved from: http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=SNA_TABLE1
16. Poczowski, A., Belka, M., Petersen, H. G. (1995). *Economic Transformation in Poland. Reforms of Institutional Settings and Macroeconomic Performance*. New York: Campus Verlag.
17. Pozanski K.Z. (1996). *Poland's Protracted Transition. Institutional Change and Economic Growth 1970-1994*. New York: Cambridge University Press.
18. Sachs J. (2005). *The End of Poverty: Economic Possibilities for Our Time*. New York: Penguin Books.
19. Sepp, J., Frear, D. (2012). *The Economy and Economics after Crisis*. Berlin: Berliner Wissenschafts-Verlag.
20. Surdej A. (2004). Managing Labor Market Reforms: Case Study of Poland. *World Development Report, 2004*. Retrieved from: http://siteresources.worldbank.org/INTWDR2005/Resources/bp_poland_labor_market_reform.pdf
21. World Bank Data Catalog. World Development Indicators. Retrieved from: <http://datacatalog.worldbank.org/>
22. Zanardi, L.H., Courts, M.J., Kutnick, B.L. (1995). *Poland. Economic Restructuring and Donor Assistance. Report to Congressional Committees*. Washington D.C: United States General.

INFORMATION ABOUT AUTHORS (META-DATA)

Богуславський Олександр Володимирович – кандидат економічних наук, доцент, кафедра підприємництва, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

Контактна інформація: (044) 521 3547, sanya_bat@mail.ru

Богуславский Александр Владимирович – кандидат экономических наук, доцент, кафедра предпринимательства, Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

Boguslavskyu Olexandr – PhD in Economics, Associate Professor, Department of Entrepreneurship, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

Гірник Євген Володимирович – аспірант, кафедра економічної теорії, макро- і мікроекономіки, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

Контактна інформація: 097 977 5105; zatar_a_deluxe@mail.ru

Гирнык Евгений Владимирович – аспірант, кафедра экономической теории, макро- и микроэкономики, Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

Hirnyk Yevgen – PhD Student, Department of economics, macro- and microeconomics, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

Євтушевська Ольга Володимирівна – кандидат економічних наук, асистент, кафедра підприємництва, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

Контактна інформація: 067 866 4029, evtush5221@i.ua

Євтушевская Ольга Владимировна – кандидат экономических наук, асистент, кафедра предпринимательства, Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

Yevtushevska Olha – PhD in Economics, Assistant, Department of Entrepreneurship, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

Кичко Ірина Іванівна – доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри управління персоналом та економіки праці, Чернігівський національний технологічний університет, Чернігів, Україна

Контактна інформація: 063 283 4058, ira41215@rambler.ru

Холодницька Алла Вячеславівна – кандидат економічних наук, доцент, кафедра управління персоналом та економіки праці, Чернігівський національний технологічний університет, Чернігів, Україна

Контактна інформація: 095 891 0159, allakholodnytska@ukr.net

Кичко Ирина Ивановна – доктор экономических наук, доцент, заведующий кафедрой управления персоналом и экономики труда, Черниговский национальный технологический университет, Чернигов, Украина

Холодницкая Алла Вячеславовна – кандидат экономических наук, доцент, кафедра управления персоналом и экономики труда, Черниговский национальный технологический университет, Чернигов, Украина

Iryna Ivanivna Kychko – Doctor of Sciences (Economics), Professor, Head of Department of Personnel Management and Labour Economics, Chernigiv National Technological University, Chernihiv, Ukraine

Alla Viacheslavivna KHolodnytska – PhD in Economics, Associate Professor, Department Personnel Management and Labour Economics, Chernigiv National Technological University, Chernihiv, Ukraine

Кузьомко Володимир Миколайович – кандидат економічних наук, доцент, кафедра економіки підприємств, ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана", Київ, Україна

Контактна інформація: (044) 371 6152, vkuzemko@ukr.net

Михайлюк Мирослава Олександрівна – аспірант, кафедра економіки підприємств, ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана", Київ, Україна

Контактна інформація: 093 214 0640, myroslava_mykhailiuk@ukr.net

Кузьомко Владимир Николаевич – кандидат экономических наук, доцент, ГВУЗ "Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана", Киев, Украина

Михайлюк Мирослава Александровна – аспірант, ГВУЗ "Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана", Киев, Украина

Kuzomko Vladimir – PhD in Economics, Associate Professor, Department of Economics of enterprise, Vadym Hetman Kyiv National Economic University, Kyiv, Ukraine

Mykhailiuk Miroslava – PhD Student, Department of Economics of enterprise, Vadym Hetman Kyiv National Economic University, Ukraine

Новицький Віталій Андрійович – кандидат економічних наук, доцент, кафедра фінансових ринків, Університет державної фіскальної служби України, Ірпінь, Україна

Контактна інформація: 067 685 0085, vitnov11@gmail.com

Новицкий Виталий Андреевич – кандидат экономических наук, доцент, кафедра финансовых рынков, Университет государственной фискальной службы Украины, Ирпень, Украина

Novytskyi Vitalii – PhD in Economics, Associate Professor, Financial Markets Department, University of State Fiscal Service of Ukraine, Irpin, Ukraine

---

Насулеа Крістіан – доктор економічних наук, викладач, історичний факультет, факультет міжнародних відносин та загальної історії, Бухарестський університет, Бухарест, Румунія

Контактна інформація: 0040 730 801 000, christian.nasulea@g.unibuc.ro

Мороян Рамона Мадаліна – аспірант, факультет ділового адміністрування іноземних мов, кафедра ділового адміністрування ЮНЕСКО, Бухарестський університет економічних досліджень, Бухарест, Румунія

Контактна інформація: 0040 722 695 744, madalina.moroianu@gmail.com

Спіну Діана Флорентина – магістрант, програми історія і практика міжнародних відносин, історичний факультет, Бухарестський університет, Бухарест, Румунія

Контактна інформація: 0040 724 739 784, diana.spinu@cercetare.org

Насулеа Кристиан – доктор економічних наук, преподаватель, исторический факультет, факультет международных отношений и всеобщей истории, Бухарестский университет, Бухарест, Румыния

Мороян Рамона Мадалина – аспірант, факультет ділового адміністрування іноземних мов, кафедра ділового адміністрування ЮНЕСКО, Бухарестський університет економічних досліджень, Бухарест, Румунія

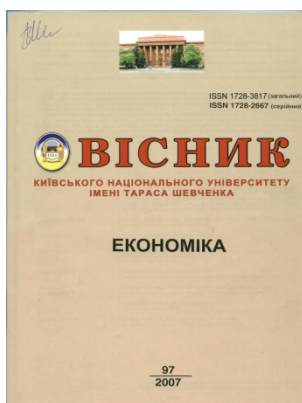
Спіну Діана Флорентина – магістрант, історія і практика міжнародних відносин, історичний факультет, Бухарестський університет, Бухарест, Румунія

Năsulea Christian – Doctor of Sciences (Economic), Lecturer, Faculty of History, Department of International Relations and Universal History, University of Bucharest, Bucharest, Romania

Moroianu Ramona Mădălina – PhD Student, Faculty of Business Administration in Foreign Languages, UNESCO Department for Business Administration, Academy of Economic Studies, Bucharest, Romania

Spînu Diana Florentina – MA Student, History and Practice of International Relations Programme, Faculty of History, University of Bucharest, Bucharest, Romania

---

Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – це рецензований, цитований у міжнародних наукометричних базах науковий журнал, що видається із 2017 року шість разів на рік і присвячений дослідженням в економічній сфері.

Журнал видається з 1958 року

Атестовано

Вищою атестаційною комісією України. Постанова Президії ВАК України № 241 від 09.03.16

Зареєстровано

Державною реєстраційною службою України. Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 19866-9666ПР від 29.04.13

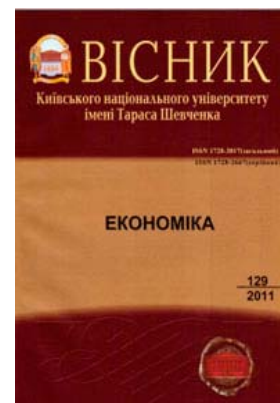
Засновник та видавець

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет".

Свідоцтво внесено до Державного реєстру

ДК № 1103 від 31.10.02

Адреса видавця: 01601, Київ-601, б-р Т. Шевченка

Індексується в таких міжнародних наукометричних базах та депозитаріях:

РИНЦ (E-Library), Science Index, Ulrich's Periodicals Directory, Google Scholar, RepEc, Socionet, Index Copernicus (ICV 2015 = 70,91), CyberLeninka, OCLC WorldCat, CrossRef, J-Gate, Microsoft Academic Search, Bielefeld Academic Search Engine (BASE), Registry of Open Access Repositories (ROAR), The Directory of Open Access Repositories (OpenDOAR), IDEAS, EconPapers, CiteFactor (indexed), Maksymovych Scientific Library of Taras Shevchenko National University of Kyiv, National Library of Ukraine Vernadsky, Advanced Sciences Index, DOAJ, ProQuest, CitEc, RedLink, Real-Time Impact Factor, Infobase (India), Researchbib (Japan), MIAR (Spain) (ICDS = 6,5), Directory of Research Journals Indexing (DRJI), Social Science Research Network, Scientific Indexing Services, Open Academic Journals Index, General Impact Factor (GIF) (pending), Journalindex, GIGA Information Centre, ESJI, International Services for Impact Factor and Indexing (ISIFI), Thomson Reuters ESCI (under evaluation), Cabell's (pending), Scopus (under evaluation)

DOI префікс: 10.17721 (з 2013)

"Вісник Київський національний університет імені Тараса Шевченка. ЕКОНОМІКА" вітає рукописи, що відповідають загальним критеріям значимості в зазначеній предметній галузі:

- оригінальні статті із фундаментальних і прикладних досліджень;
- тематичні дослідження;
- критичні відгуки, огляди, думки, коментарі й есе

Проблематика:

- актуальні проблеми економіки й економічної теорії;
- менеджмент;
- маркетинг;
- міжнародна економіка й економічні відносини;
- облік, аудит та оподаткування;
- фінанси, банківська справа та страхування;
- підприємництво, торгівля та біржова діяльність;
- економіко-математичне моделювання та інформаційні технології в економіці

Запрошуємо науковців до співпраці!

Статті збираємо на постійній основі

Тексти приймаємо чотирма мовами:

українською, російською, англійською та німецькою

Приймаємо файли на емейл visnuk.econom@gmail.com

або через форму на сайті: <http://bulletin-econom.univ.kiev.ua>

Наукове видання

ВІСНИК
КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ЕКОНОМІКА

Випуск 3(192)

Друкується за авторською редакцією

Оригінал-макет виготовлено Видавничо-поліграфічним центром "Київський університет"

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Редколегія залишає за собою право скорочувати та редагувати подані матеріали.

Формат 60x84^{1/8}. Ум. друк. арк. 5,6. Наклад 300. Зам. № 217-8216.
Гарнітура Arial. Папір офсетний. Друк офсетний. Вид. № ЕЗ.
Підписано до друку 09.06.17

Видавець і виготовлювач
Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет"
01601, Київ, б-р Т. Шевченка, 14, кімн. 43
☎ (38044) 239 3222; (38044) 239 3172; тел./факс (38044) 239 3128
e-mail: vpc@univ.kiev.ua
http: vpc.univ.kiev.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1103 від 31.10.02